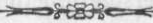

427.

OPLEIDING EENER COMPAGNIE IN DEN VELDDIENST.

(Vervolg en slot van N°. 6, bladz. 405.)

Practische oefening N°. 8. (24 Juli 's morgens).

Als N°. 7, met omwisseling der sectiën; daarbij uitvoering en bespreking van visiteerpatrouilles.

Practische oefening N°. 9. (24 Juli 's avonds).

Als N°. 8, doch de marsch zonder veiligheidsmaatregelen; herhaling *bij nacht*, ingevolge § 66 der Compagnieschool, 4de alinea. Een vijandelijke patrouille tegenover iedere wacht; zij melden zich vóór het einde als deserteurs aan.

Bij deze oefening werd het volgende in acht genomen:

1°. Vóór het vallen der duisternis zijn dezelfde posten geplaatst (alzoou oude lichteing en recruten) als 's morgens; aan de manschappen werd medegedeeld, dat ondersteld wordt, dat men den geheelen dag ter plaatse gebleven was; daarna werden eenige posten (recruten) tusschen de dagposten ingeschoven (1), en het woord uitgegeven; begin van den patrouillegang der posten, zooals op bladz. 401 en volgende wordt vermeld. De wacht moest zoo noodig verplaatst worden. Naar gelang van het beschikbare kader werd achter iederen dubbelpost (bij gebrek achter twee dubbelposten) een onderofficier of korporaal geplaatst worden (tot controle).

Ter voorkoming van ongelukken was aan patrouilles en posten streng aanbevolen, om wanneer het noodig was, te vuren in de lucht.

Practische oefening N°. 10. (25 Juli 's morgens).

Als N°. 8. *Twee compagnieën tegenover elkaar*; afstand \pm 1200 M. Met de aan de wacht achterblijvende manschappen bespreking van de sluippatrouilles. (Zie §§ 233 en 235 4de alinea van het Voorschrift).

(1) Verplaatsing van posten zooveel mogelijk vermijden; zie DE VLAMING, bladz. 176. Uitgave 1881.

Practische oefening N°. 11. (25 Juli 's avonds).

Herhaling van N°. 10 *bij nacht*. Verstgevorderden der jongste lichteing en manschappen der oude lichteing als sluippatrouille.

Met de aan de wacht overblijvende manschappen bespreking over het gedrag van sluip- en visiteerpatrouilles bij nacht, en herhaling van de verplichtingen der posten.

Theorie N°. 4. (26 Juli).

Bespreking van de oefeningen bij nacht; verstgevorderden afzonderlijk.

Practische oefening N°. 12. (29 Juli 's morgens).*

Als N°. 8. Schijnvijand: 6 verstgevorderden als verkenningpatrouille.

Instructie voor den Commandant van den schijnvijand.

Onderstelling en opdracht. De vijand houdt Doesburg bezet, en heeft volgens ingewonnen berichten, voorposten langs de Dremptsche Beek vooruitgeschoven. (Zie plaat 5, fig. 1 en Stafkaart blad Arnhem).

Onze troepen (oostpartij) zijn bij Zelhem aangekomen en blijven daar in afwachting van nadere bevelen. Zij beveiligen zich door voorposten, in de lijn Schaapsheuvel, Ulenpas en Muldera.

Door het voorpostendetachment, geplaatst aan den weg Hummeloo—Zutfen, bij den Handwijzer, wordt een verkenningpatrouille gezonden in de richting Olburgen—Roskam.

Te volgen weg: langs de veldwacht bij Schaapsheuvel en de R. C. Kerk; terug over de Telling.

Hoofddoel der patrouille: het uitvorschen der juiste plaatsen, sterkte enz., der vijandelijke voorposten aan de Dremptsche Beek, tusschen Olburgen en de Roskam; den toestand van het terrein verkennen enz.

Uitvoering.

1°. Heenmarsch: de bajonet af; bespreking van het doel eener verkenningpatrouille in het algemeen, de verplichtingen der manschappen in het bijzonder.

2°. Bij Schaapsheuvel halt houden; bajonet op en den toestand bespreken; dezen vooral duidelijk maken, dus: »aan den weg Hummeloo—Zutfen, nabij den Handwijzer staat Voorpostendetachment N°. 1; van daar is de patrouille afgezonden langs Schaapsheuvel, waar een veldwacht staat; alzoo is tot *dat* punt zonder veiligheidsmaatregelen gemarcheerd.»

3°. Om ... uur (niet vroeger) gaat de patrouille op weg.

4°. Om ... uur, alles verzameld bij den Molen tusschen de Roskam en Olburgen.

Omtrent de onder 1°. genoemde verplichtingen der manschappen in het bijzonder, vonden we, behalve hetgeen daarover in het Voorschrift voorkomt,

in von WALDSTÄTTEN, bladz. 32—41, de volgende o. i. zeer behartenswaardige wenken (1):

Wanneer één of meer manschappen zich tijdelijk van de patrouille moeten verwijderen tot uitvoering van een of andere order, moet vóór vertrek de order herhaald worden, en wel bij meerdere manschappen door hem, die het eerst wordt aangewezen, en dan tevens commandant is.

Ten einde de manschappen er aan te gewennen, steeds *scherp* op te letten, wat bij een verkenningspatrouille hoofdzaak is, wordt na terugkeer van eventueel gedetacheerde manschappen steeds gevorderd, te melden *alles* wat zij zagen, onverschillig of het op den vijand, dan wel op andere personen of voertuigen betrekking had.

Bij het doortrekken van een bosch, of in het algemeen wanneer het terrein aan weerszijden van den weg, die gevolgd wordt, zeer bedekt is, moeten de kleine verkenningspatrouilles (6—10 man) zich niet in de breedte, maar in de diepte oplossen, ten einde te voorkomen dat allen te gelijk in hinderlaag vallen.

Wanneer manschappen b. v. tot het verkennen van een zijweg als anderszins, zonder meer, van de patrouille worden afgezonden, moet het regel zijn, dat zij steeds uit zichzelf, na het volbrengen van de opgedragen taak, terugkeeren (2).

Theorie N°. 5. (29 Juli).

Verplichtingen in bivak en kantonnement.

Deze theorie had geheel plaats volgens den leidraad, doch werd voor zooveel noodig uitgebreid, waarbij er alweder op werd gewezen, dat de verplichtingen der posten dezelfde zijn, als die voor de veldwachten, wanneer beveiliging van het kantonnement of bivak noodig is. Waar zij daarvan afwijken, werd de man er opmerkzaam op gemaakt, zooals:

het dragen van den ransel, en het doorlaten van militairen en burgers.

Omtrent de gedrageregels in het kantonnement of bivak valt den man eveneens weinig te leeren; het is voldoende wanneer hij weet, hoe te handelen op het signaal »Verzamelen» of »Alarm.»

Wanneer geen beveiliging noodig is, worden alleen wachten en posten geplaatst als politiemaatregel; onnoodig is het hierbij den man lastig te valen met zijn verplichtingen; de consignes toch die hem in dat geval gegeven worden, hangen geheel van omstandigheden af.

Uit het bovenstaande blijkt, dunkt ons, wel dat een enkele theorie over bivak en kantonnement voldoende is.

(1) De gedetailleerde beschrijving (afzonderlijk behandeld, naar gelang het speciaal de oefening der recruten gold, of wel die van het kader) van eenige oefeningen in het maken van kleine verkenningspatrouilles (6 en 12 man) bladz. 32—36, is der lezing zeer waard.

(2) Ook bij den Marschveiligheidsdienst verdient zulks aanbeveling.

Practische oefening N°. 13. (31 Juli 's morgens).

Korte inhoud van den gang der oefening. Een veldwacht formeeren (*oorlogssterkte*); op de plaats van bestemming vindt men een vijand en wel een vrij sterke, staande patrouille; nadat deze ver genoeg teruggedreven is, uitstellen der posten, indeeling enz., als in de werkelijkheid.

Tegen het einde der oefening, aanval des vijands met overmacht (witte vlaggen) en terugtocht, waarbij nu en dan stelling genomen wordt, op een der vleugels van de met roode vlaggen gemarkeerde stelling van het voorpostendetachement.

De oefening van een gedwongen terugtocht der veldwachten, moet dikwerf plaats hebben. De Majoor VON SCHKOPP zegt hieromtrent, bladz. 63:

»Grade so nothwendig ist es, das Zurückbiegen einer Postenlinie vor einem feindlichen Angriff zu üben, denn trotz aller Instruction laufen entweder die Posten an der nicht angegriffenen Stelle ganz davon, oder sie bleiben ganz stehen, als ob ein feindlicher Durchbruch der Postenlinie sie gar nichts anginge, und während der Feldwacht-Commandeur vollkommen beschäftigt ist, der angegriffenen Nebefeldwache eventuell beizustehen, muss er sich noch um seine Doppelposten bekümmern, um entweder nicht alle Beobachtung gegen den Feind, oder seine Posten selbst zu verlieren.»

Ook VON WALDERSEE doet, bladz. 190 en volgende, het gewicht van zulke oefeningen uitkomen, en wijst er op, hoe bepaald nadeelig het is, de oefening te staken, juist op het oogenblik, dat de Veldwachtcommandant verplicht zou zijn, voor de overmacht terug te gaan (zooals toch zoo dikwijls gebeurt). Niet alleen, dat daardoor bij de manschappen, verkeerde denkbeelden worden aangekweekt, maar ook voor de aanvoerders is het verderfelijk, daar dan juist voor hen de zwaarste taak aanbreekt, waarvan de goede uitvoering slechts door een herhaald beoefenen kan verkregen worden. Noodzakelijk is het, de oefening eerst te eindigen, nadat de veldwacht den terugtocht op het voorpostendetachement volbracht heeft (1). (Zie ook § 214 van het Voorschrift).

Theorie N°. 6. (30 Juli).

Herhaling van al het geleerde.

Practische oefening N°. 14. (1 Augustus 's avonds).

Marschveiligheidsdienst. Een voor- en zijtroep formeeren. Hoofdtroep met roode vlaggen gemarkeerd. Overgang in den staat van rust. Daarna aanval van een overmachtigen vijand (witte vlaggen), en terugtocht op den hoofdtroep, waar nu met de vlaggen een stelling gemarkeerd wordt.

(1) Wanneer omgekeerd een aanval op de veldwacht is afgeslagen, behoort het sein van eindigen der oefening eerst dan gegeven te worden, wanneer de vijand ver genoeg is afgetrokken, en dit door patrouilles geconstateerd is, waarop de posten wederom uitgesteld worden, enz.

Theorie N°. 7. (2 Augustus).

Als op den 30sten Juli; vooraf bespreking van oefening N°. 14.

Algemeene opmerkingen omtrent de gehouden practische oefeningen.

1°. *Er werd zorg gedragen, dat de recruten beurtelings in hunne verschillende functiën optraden*; daarom werd van ieder peloton een veldwacht geformeerd, en in de instructie aan de veldwachtcommandanten steeds aangegeven, welke sectie voor postdienst, welke voor patrouilles gebezigd moest worden; terwijl bij den marschveiligheidsdienst beurtelings 1 peloton (\pm 20 recruten) de drie eerste doorzoekingspatrouilles, zoomede later noodige versterking (doorzoeking van een dorp, bosch, bedreiging eener flank enz.) gaf.

In vroegeren tijd zagen we dikwijls anders te werk gaan. De manschappen werden nauwkeurig naar de grootte op twee gelederen gesteld, en voor de doorzoekingspatrouilles in den regel de noodige manschappen van den rechter- (soms van den linker-) vleugel voorgeroepen en ingedeeld; eventueel uit te stellen posten werden op dezelfde wijze gecommandeerd. Het zal niet betoogd behoeven te worden, dat op die wijze velen, zelden of nooit zelfstandig optraden.

2°. *Om den vijand goed te kunnen onderscheiden*, is het niet voldoende dezen met kwartiermuts te laten uitrukken; op den duur bleek ons het meest doeltreffend, voor de tenue van de eene partij (schijnvijand) te bepalen: linnen pantalon met kwartiermuts; voor de andere partij: laken pantalon met schako. Voor 't geval de kapotjas gedragen werd, moesten de slippers daarvan worden opgeslagen.

3°. Reeds in den aanvang werden niet alleen aan den schijnvijand, maar ook aan de recruten, die op post kwamen, of wel bij een patrouille werden ingedeeld, *een paar losse patronen* gegeven, ten einde de werkelijkheid zoo nabij mogelijk te komen, en den man practisch te oefenen in het meest belangrijke gedeelte zijner verplichtingen bij den velddienst, d. i. *zijn gedrag tegenover den vijand*. Hij moet leeren van het schot gebruik te maken als sein tot waarschuwing of tot zelfverdediging, niet te vuren wanneer het niet noodig, en dus nadeelig is.

Zonder losse patronen is zulks niet mogelijk. Aannemende b. v. dat een sluippatrouille ontdekt, dat een vijandelijke afdeeling in de richting der postenketen oprukt, en dus de wacht bepaald gevaar loopt, dan zal men geen patronen hebbende, anders moeten handelen dan wenschelijk, en ook vobrgeschreven is. Meestal ziet men dan een man der patrouille zoo snel mogelijk naar de wacht loopen, om daar, buiten adem aankomende, den Veldwachtcommandant de nadering des vijands te melden, terwijl deze natuurlijk inmiddels reeds tot dicht voor de postenketen vooruitgerukt is. Het gevolg is doorgaans, dat de wacht overvallen, en het vertrouwen der manschappen in de beveiliging geschokt wordt. Men moet voorkomen, dat het den schijn krijgt, dat niets gemakkelijker is, dan de overvalling eener veldwacht.

Door de dubbelposten wordt, ook tegenover een vijandelijke sluippatrouille, die tot een paar honderd pas, en dikwijls nog veel dichter nadert, in gelijken geest gehandeld: de toestanden worden zoo onwaarschijnlijk mogelijk.

Het spreekt vanzelf, dat slechts weinig schoten zullen behoeven gelost te worden; bij de oefeningen toch moet er streng op gelet worden, dat het schot der tegenpartij *geërbiedigd* wordt (1).

Het stoute, onwaarschijnlijke optreden van sluippatrouilles moet en kan juist door het vuren streng worden tegengegaan.

Aangezien slechts een enkel schot gelost behoeft te worden, zal het meerdere verbruik aan losse patronen van geen beteekenis zijn, en vervalt ook het bezwaar, dat op vele terreinen niet gevuld mag worden; tegen het lossen van een enkel schot zullen de meeste eigenaars geen bezwaar maken (2).

4°. Slechts *zevenmaal* komt in ons programma voor: *theorie*. Zooals reeds in den aanvang betoogd werd, hadden de in § 63 der Compagniesschool bedoelde besprekingen plaats na afloop der oefening, op het terrein. Dikwijls gaf zulks aanleiding, dat de troep later dan het vastgestelde uur in de kazerne terugkeerde; in compensatie verviel dan 's middags de gewone theorie (3).

5°. In den aanvang was het doel der oefeningen *uitsluitend* opleiding der *recruten*; het spreekt echter vanzelf, dat naargelang van de vorderingen, ook aan het *kader* (meer in het bijzonder aan het jonge kader) gedacht werd.

Terwijl men alzoo in het begin vrij nauwkeurig (als een gevolg der voorjaars practische oefeningen, zie bladz. 393 *Mil. Spect.* N°. 6) met de opstelling enz. van beide partijen bekend was, wist men in het laatst van de opdracht enz. der tegenpartij *niets*, en werd ook minder bekend terrein gekozen. Op den Leider blijft echter steeds de verplichting rusten, zich te overtuigen, dat men van dat terrein, met het oog op het doel der oefening, voldoende gebruik kan maken. Tot voorbereiding der latere oefeningen werd dus daags

(1) Zoo zal b. v. een sluippatrouille, waarop door een post gevuld is, snel uitwijken, en zich aan het gezicht trachten te onttrekken; dit uitwijken nu behoort achterwaarts te geschieden en niet zijwaarts, zooals zoo gaarne door de vredespatrouilles gedaan wordt, om ook nog van de nevenposten de standplaatsen uit te vorsch. Die posten toch zijn door het schot gewaarschuwd, terwijl bovendien door de veldwacht wel een patrouille in het voorterrein zal gezonden worden, langs den post, die gevuld heeft. De verkenning zijwaarts zal dus vanzelf eerst later kunnen plaats hebben.

(2) Zie ook over het gebruik van losse patronen bij de opleiding der recruten in den velddienst: VON WALDERSEE, bladz. 71 en 72, v. SCHKOPP, bladz. 62 en 63, v. MAUCH »Die Ausbildung der Kompagnie im Felddienst« bladz. 25. Bij SCHMALZ vonden we aangeteekend, dat aan de recruten bij de 4de oefening in den marschveiligheidsdienst, en bij de 2de in den voorpostendienst, een paar losse patronen werden gegeven (bladz. 25 en 29).

(3) Over het algemeen zijn we voorstanders van een minimum aantal theoriën, over velddienst. Een bespreking van $\frac{1}{4}$ uur op het terrein, na afloop der oefening heeft meer nut dan 1 uur theorie binnenskamers, terwijl toch ook bij de latere oefeningen, met de op wacht achterblijvende manschappen, nuttige besprekingen plaats kunnen hebben. Verre van ons is het hiermede te bedoelen, een theorie onder den blooten hemel, waartegen door v. WALDERSEE zoo herhaald gewaarschuwd wordt; steeds moet alles wat werkelijk uitgevoerd wordt of is, tot hoofdonderwerp dienen, zooals o. a. het inkomen van berichten, enz. enz.

te voren alleen met zelfstandig optredende onderofficieren, de onderstelling, instructie en het doel der oefening besproken. Bij een goede keuze der personen, loopt men weinig gevaar, dat partijen elkaar ongeoorloofde mededeelingen zullen doen. Op den voorgrond moet dan alweer staan, dat de Leider den tact moet hebben, den lust van het kader voor zijn dienstvak op te wekken.

6°. Wat aangaat de opsomming der gehouden oefeningen en theoriën, is het duidelijk, dat het niet in onze bedoeling kan liggen, hiermede als het ware een *recept* te willen geven. Verschillende wegen voeren naar Rome, zoo ook in den velddienst verschillende wegen naar het doel.

Het vroeger in de tactiek zoo gebruikelijke: »handelen naar terrein en omstandigheden» komt bij de opleiding eener compagnie in den velddienst geheel tot zijn recht, doch mag in geen geval aanleiding zijn, tot een *stelselloos* onderwijs. Even goed als bij het onderwijs op de scholen, moet naar een bepaald te voren beredeneerd *practisch stelsel* worden te werk gegaan. Het doel van *dit* stelsel moet zijn: den man in den kortst mogelijken tijd te bekwamen in *zijn* verplichtingen, d. i. op post, op wacht, op patrouille, bij een verbindingsrot, op bivak en in kantonnement.

Tijdvak C.

Gedurende dit tijdvak (Bataljonsoefeningen van begin Augustus tot begin September) moet het onderwijs in den Velddienst worden voortgezet: verkenningen op grootere schaal (sterke verkenningspatrouilles, verkenningsdetachementen) tegen een meer uitgebreide voorpostenstelling; de terugtocht van meerdere veldwachten op een werkelijk voorpostendetachment, of het oprukken van dit laatste tot ondersteuning; het stellen van hinderlagen aan een marcheerende afdeeling enz. enz.; dit alles behoort nu en in het begin van Tijdvak D beoefend te worden. Een nadere bespreking dezer oefeningen ligt echter buiten het bestek van dit opstel.

Wegens de opkomst der lichte voor najaarsoefeningen (doorgaans half Augustus) zal het noodig zijn, tot herhaling der grondbeginselen van den Velddienst en het tirailleeren, de compagnieën voor korten tijd ter beschikking harer commandanten te stellen. Aannemende, dat daartoe twee dagen bestemd worden, zouden we die in den volgenden geest wenschen aan te wenden:

1ste dag 's morgens. Velddienst. Twee veldwachten formeeren, en wel pelotonsgewijze; daartegenover een sterkere verkenningspatrouille, bestaande uit de verstgevorderden der beide jongste lichten (± 20 man) onder een officier (1). Het voorpostendetachment gemarkeerd door vlaggen.

(1) Het spreekt vanzelf, dat bij deze oefeningen, evenals trouwens ook bij sommige oefeningen in het vorige Tijdvak, alle officieren der compagnie tegenwoordig dienen te zijn.

Regeling der oefening. Na aankomst wordt met de miliciens der herhalingslichting besproken, hetgeen zij, op post komende, hebben te weten, en hoedanig zij in verschillende gevallen te handelen hebben; alles in den geest, zooals dit, bij de eerste practische oefeningen, met de recruten is omschreven.

Eerst na afloop dier bespreking (circa 1 uur) worden zij ter aflossing op post gebracht. Met de overblijvenden wordt verder alleen, hetgeen voorvalt, besproken, zooals uitgaan en binnenkomen van sluippatrouilles, melding dezer laatsten en der posten, vooral met betrekking tot den vijand, enz.

Ten slotte komen ook deze op post, en wordt met de afgelosten eveneens gehandeld (1).

De korporaals der herhalingslichting worden afzonderlijk onderwezen in hunne verplichtingen.

1ste dag, 's avonds. (Velddienst bij nacht).

Herhaling dezer oefening op hetzelfde terrein; met uitzondering, dat de verkenningpatrouille niet optreedt, maar tegen elke wacht, enkele sluippatrouilles worden afgezonden.

2de dag, 's morgens. Marschveiligheidsdienst, daarna tirailleeren; de vijand gemarkeerd door overcompleet kader en vrijwilligers.

Regeling der oefening. Een voortroep, en zoo mogelijk 2 zijtroepen formeeren; voor de doorzoekingspatrouilles goed geoefenden der beide jongste lichtingen aanwijzen; met een door vlaggen gemarkeerden hoofdtroep wordt door een of meer rotten de verbinding onderhouden; gedurende den marsch treedt de schijnvijand nu en dan op, en wordt met de oude lichting het noodige, betrekkelijk de verplichtingen der doorzoekingspatrouilles besproken (met de korporaals dier lichting wederom afzonderlijk). Terugtocht van den gemarkeerden vijand op zijn stelling; daarna tirailleeren.

(1) We achten het noodzakelijk er hier nogmaals op te wijzen, dat deze besprekingen, met de aan de wacht achterblijvenden, niet mogen ontaarden in theoriën; integendeel we zijn er voorstanders van, die besprekingen den man zoo aangenaam mogelijk te maken, zooals v. WALDERSEE het o. a. aangeeft op bladz. 157; hij zegt daar:

»Sind bei der Feldwache Meldungen von vorgeschickt gewesenen Patrouillen eingegangen, und hat der Wachthabende das zunächst hierauf Erforderliche angeordnet, so benutze derselbe die für den Augenblick eintretende Musse dazu, mit den zurückgekommenen Patrouilleurs in Gegenwart der übrigen Wachtmansschaften (welche sich dabei um den Officier herumlagern, (auch ihre Pfeifen oder Cigarren rauchen dürfen) noch einmal alles Erlebte und Wahrgenommene durchzugehen, nach einem und dem andern Neben-Umstande zu fragen und hieran Bemerkungen zu knüpfen, wie die Patrouilleurs es vielleicht besser hatten anfangen können, um noch mehr vom Gegner abzulauschen, oder sonst in Erfahrung zu bringen, als ihnen wirklich gelungen ist. Doch dürfen diese Bemerkungen nicht in einem tadelnden Tone erfolgen; — (das augenscheinlich Fehlerhafte muss bereits bei der dienstlichen Entgegennahme der Meldung gerügt worden sein) — sondern müssen nur den Charakter der gelegentlichen Belehrung an sich tragen. Da, wo sich Seitens der Patrouilleurs Eifer und Umsicht gezeigt haben, werde dies lobend anerkannt, und hierdurch bei ihnen, wie bei den übrigen zuhörenden Mannschaften *Lust zur Sache* und *Nacheiferung* erweckt.»

Tijdvak D.

(Regimentsoefeningen).

Beschouwingen hierover vallen buiten het bestek van ons onderwerp.

Tijdvak E.

De praktische en theoretische velddienstoefeningen in dit ruim 7 maanden lange tijdvak, te houden, moeten hoofdzakelijk ten doel hebben, bij de manschappen het geleerde te onderhouden, en hen in de uitvoering der verschillende functiën, meer handvast te maken; de meest intelligenten (adspiranten) op te leiden tot patrouille-aanvoerders; officieren en kader meer te bekwaren, en voor te bereiden tot het onderwijs aan de recruten in den volgenden zomer (1).

Omtrent de meest gewenschte oplossing van het vraagstuk: »Hoedanig moet in dit Tijdvak het onderwijs geregeld worden?» zullen de meeningen zeer zeker uiteenloopen.

Na rijp beraad, en vooral met het oog op de, in de reeds gepasseerde wintermaanden opgedane ondervinding, kwamen we tot het volgend *desideratum*:

Dit tijdvak in twee deelen te splitsen:

- a. Tot 1 November. (Sterkte \pm 30 man). De oefeningen in den regel zuiver compagniesgewijze.
- b. Van 1 November tot Mei. (Sterkte 20 à 24 man). Samenvoeging van meerdere compagnieën.

a. Tot 1 November. (Sterkte \pm 30 man).

Tijdduur zes weken (2).

Eenmaal per week velddienst en wél: vier oefeningen compagniesgewijze, twee oefeningen met de vereenigde manschappen van het bataljon onder officieren en kader van twee compagnieën (gevechtsoefening). Het kader der

(1) Over officieren en kader zegt VON WALDSTÄTTEN in zijn inleiding: »Der Komp. Komm. hat sich die Ueberzeugung zu verschaffen, dass seine *Offiziere* nicht nur die einschlägigen Vorschriften, ihrem Inhalte und Geiste nach vollständig inne haben, sondern auch, dass sie Aufgaben, wie sie vor dem Feinde vorkommen, zu stellen, auf dem Terrain durch zu führen, und zu beurtheilen verstehen. Ebenso müssen vorerst die *Unter-offiziere* selbst gründlich geschult sein, bevor die Mannschaft denselben zur Ausbildung überwiesen wird».

(2) Indeeling der week:

2 dagen schijfschieten, afstanden schatten; hierbij wordt aangenomen, dat alle compagnieën van het bataljon op één dag schieten.

1 dag velddienst of gevechtsoefening.

1 dag tirailleeren of compagnieschool; alles vereenigd.

1 namiddag (Zaterdag) kaderoefening: exerceeren met lijnen; compagnieschool; kader van één compagnie, adspiranten als guide.

1 dag exerceeren voor den Luitenant-Adjutant.

andere compagnieën is dien dag ter beschikking van de compagniescommandanten.

Door deze regeling kan minstens eenmaal per week het kader van iedere compagnie practisch en theoretisch geoefend worden in den velddienst, in verband met kaartlezen (1).

Regeling der compagniesoefeningen.

Oefening N°. 1.

1°. Een veldwacht formeeren; commandant een geschikt onderofficier; toeschouwers: jongere en aspirant-onderofficieren. Een aflossing indeelen. Vijand gemarkeerd door een paar sluippatrouilles, uitgezonden van een onderstelde veldwacht (overcompleet kader en vrijwilligers).

Verstgevorderden (5 à 6 per compagnie) opleiding als aanvoerder eener sluippatrouille en als korporaal van aflossing; ieder treedt als zoodanig op, onder toezicht van een geschikt onderofficier.

2°. De gemarkeerde vijand rukt op tegen de veldwacht (daarbij met een paar witte vlaggen overmacht aanduidende). Terugtocht der wacht op het met roode vlaggen (door tamboers) gemarkeerde voorpostendetachment.

Oefening N°. 2.

1°. Als N°. 1.

2°. De gemarkeerde vijand (een \pm 40 man sterke patrouille voorstellende) dringt tot bij de postenketen door, doet een aanval, doch wordt teruggeslagen en met kleine patrouilles gevolgd.

De oefeningen N°. 1 en 2 bij avond (nachtdienst) te herhalen.

Oefening N°. 3.

1°. Marschveiligheidsdienst. Een voortroep en een zijtroep formeeren; de hoofdtroep met eenige roode vlaggen (tamboers) gemarkeerd, daarbij een onderofficier; zoo noodig een of meer verbindingsrotten. Gedurende den marsch: oefening in het overbrengen van berichten, beurtelings door ieder man eener zoekingspatrouille als in Tijdvak B; van de manschappen van voor- en zijtroep: berichten aan hoofdtroep. Verstgevorderden doen optreden als aanvoerder eener zijpatrouille, onder leiding van een onderofficier; jonge onderofficieren idem in het aanvoeren eener spits.

2°. Stuiten op kleine patrouilles van den vijand (gemarkeerd als bij de 1ste en 2de oefening).

Oefening N°. 4.

Onderstellen, dat een compagnie marcheert naar een aangegeven punt, en zich daar versterkt; de werkzaamheden (fictief) worden, onder meer, gedekt door een halve sectie, die zich in gedetacheerde posten oplost (2).

(1) Behalve de dagen, waarop het kader ter beschikking is, bieden de Zaterdagen, en dikwijls de dagen van schieten, nog ruimschoots gelegenheid aan tot het houden van theoriën.

(2) De ontbrekende manschappen, zoowel bij wachten als bij voortroepen enz., steeds, zooals trouwens reeds bij de recruten-opleiding is gezegd, door roode vlaggen aangeven.

Intusschen kunnen nog de volgende oefeningen met het kader plaats hebben :

Op den voorgrond zij gezegd, dat naarmate van de geoefendheid, het kader in 2 deelen gesplitst wordt. (1ste en 2de klasse).

Oefening N°. 1.

1ste klasse. Het maken van rapport N°. 1 met schets.

2de » Voorbereidende oefening in het lezen op de kaart, onder leiding van een geschikt onderofficier, eventueel een officier (1).

De oefening der 2de klasse behelst: Nut van het kunnen lezen op de kaart voor het kader, verklaring der Schaal en van de voornaamste der topografische teekens (2).

Oefening N°. 2.

1ste klasse. Als N°. 1.

2de » Vragen over het in de 1ste oefening behandelde, met toepassing op de kaart binnenskamers.

Oefening N°. 3.

1ste klasse. Als N°. 1, met bespreking hoedanig gehandeld zal worden bij een *aanval* des vijands.

VON BOGUSLAWSKI zegt bladz. 50: »Kein Vorpostencommandeur musz seine Linie besichtigen, ohne sich von den Feldwacht-commandeuren angeben zu lassen, wie sie beim Angriff des Feindes zu verfahren gedenken." Zie verder bladz. 194—196 van het Voorschrift en VON MIRBACH bladz. 137—141.

2de klasse. Lezen op de kaart binnenskamers; door ieder beurtelings op de kaart een weg te doen volgen en alle bijzonderheden, die aan beide zijden van dien weg zich voordoen, te doen opnoemen. Daarna een korte beschrijving van het terrein doen geven, waaruit blijken moet, dat men zich een goed denkbeeld omtrent het landschap heeft gevormd.

Oefening N°. 4.

1ste klasse. Als N°. 1; daarbij verschillende vragen stellen, o. a. welke opdracht zij zouden geven aan een der uit te zenden sluippatrouilles, enz.

2de klasse. Orienteeren; vervolgens een wandeling met de kaart in de hand, waarbij telkenmale halt wordt gehouden, en op de bijzonderheden van het terrein wordt gewezen, die uit de kaart niet of slechts ten deele zijn na te gaan, zooals soort van bosschen, beplanting van bouwland. (Zie over het nut dezer oefeningen ook: »Sprokkelaar" *De Militaire Spectator* N°. 11, jaargang 1883, bladz. 848 en 849).

Oefening N°. 5.

1ste klasse. Als N°. 4.

2de » Wandelen langs een opgegeven weg, naar punten, die alleen met behulp der kaart kunnen gevonden worden, b. v. naar de letter B van

(1) Zie VON WALDSTÄTTEN, bladz. 19—24.

(2) Ieder onderofficier en korporaal moet in het bezit zijn van een duidelijke, zoo mogelijk door hem zelf, van bestaande voorbeelden gemaakte, dus vergrootte afbeelding dier teekens.

het woord »Bingerden» (zie Stafkaart Blad Arnhem); aldaar aangekomen zich oriënteren, en een korte beschrijving van het doorgelopen landschap maken.

Oefening N°. 6.

1ste klasse. Het maken van een grootere terreinschets.

2de » Als N°. 5; deze oefening dient als proef tot overgang in de 1ste klasse. In den regel zal een deel reeds nu, het meerendeel in ieder geval in den loop der maand November kunnen overgaan.

b. Van 1 November tot 1 Mei. (Sterkte 20 à 24 man).

Voor zooverre den velddienst betreft, vermeenen we den eisch niet te hoog te stellen, daarin den troep, gedurende dit gedeelte van Tijdvak E, eens per week te oefenen. Met het oog op de geringe sterkte, is het o. i. bepaald noodig, nu *telkenmale* de 4 compagnieën te vereenigen, en daarbij in te deelen voor een aan te geven tijdvak (b. v. een maand), officieren en kader van één compagnie, zoo noodig aangevuld door een andere. (Steeds dezelfde voor het geheele Tijdvak) (1).

Bij het nagaan der oefeningen gehouden in het eerste gedeelte van Tijdvak E (tot 1 November), zal het den aandachtigen lezer niet ontgaan zijn, dat hoe ook gewoekerd werd met de aanwezige krachten, de uitrukkende sterkte van ± 30 man per compagnie als een *minimum* te beschouwen is, om die oefeningen met vrucht te doen plaats hebben.

Alvorens dit nog nader aan te toonen, komt het ons wenschelijk voor, hier aan te halen, hetgeen de Kapitein-Adjutant PRINS, in zijn bekende brochure (bladz. 33) zegt, betrekkelijk de velddienstoefeningen in Tijdvak E, d. i. meer bepaald 1ste, 2de, 3de en 4de alinea.

»Dat de manschappen en het kader compagniesgewijze in den velddienst kunnen geoefend worden, ligt o. i. zóó voor de hand, dat het overbodig schijnt dit in het breede aan te toonen.

»De tijd die voor velddienstoefeningen beschikbaar is, zal zelfs bij een sterkte van slechts 23 man per compagnie, op zeer nuttige wijze kunnen

(1) Het komt ons niet practisch voor, telkenmale officieren en kader te verwisselen. Een compagniescommandant toch, die den troep voor een maand te zijner beschikking krijgt, kan bij de volgorde der oefeningen voor een geleidelijken overgang zorg dragen, en b. v. oefeningen, waarvan de uitvoering niet aan het doel beantwoordde, doen herhalen. Wanneer verder bij zulke oefeningen, nauwkeurig aanteekening wordt gehouden van den werkkring waarin elke compagnie bij iedere oefening is opgetreden, b. v. 1ste Oefeningsdag: 1ste, 2de en 3de Compagnie, veldwachten geformeerd, de 4de Compagnie een verkenningspatrouille, enz. enz., en deze aanteekening, met vermelding der noodige details, tijdig aan den compagniescommandant wordt overgegeven, die de volgende maand moet uitrusten, dan wordt op die wijze zooveel mogelijk gehandeld in den geest van het stelsel der compagniesoefeningen.

Ook omtrent het aanvullende kader moeten door den betrokken compagniescommandant, aan den Leider der velddienstoefeningen schriftelijk eenige inlichtingen worden gegeven, vooral met betrekking tot de meerdere of mindere bruikbaarheid.

worden besteed. Het vereenigen van verschillende compagnieën zal dan ook o. i. in het bijzonder bij *deze* soort van oefeningen alleen nadeelen, zoowel voor de bedrevenheid van kader en manschappen, als voor de bruikbaarheid der compagnieën kunnen opleveren.

»Immers de hierbedoelde opleiding is voor het grootste gedeelte van individueelen en intellectueelen aard. Persoonlijke bekendheid met de leerlingen is derhalve een onmisbaar vereischte, verdeling van arbeid in hooge mate noodzakelijk.

»En voor zooverre het onderricht niet van geheel individueelen aard is, voor zooverre b. v. het onderhouden van het verband met het voorpostendetachment of met de hoofd- of zijtroepen der voor- of achterhoede moet worden beoefend, kan de geringe sterkte der compagnie evenmin een reden opleveren de oefeningen niet steeds onder leiding van den Compagniescommandant te doen geschieden. Want het kan de opleiding ook van het kader, hoegenaamd niet schaden, als de zooveen genoemde schakels van de veiligheidsketen door een officier of onderofficier en eenige manschappen, als ordonnansen, worden voorgesteld. Het overbrengen van berichten, het oprukken van het voorpostendetachment of het daarop terugtrekken enz., kan alsdan toch worden onderwezen.»

Hoewel wij er ons een ernstige studie van maakten, om in dat tijdvak gebruik te maken van hetgeen de geachte Schrijver hierboven zegt, is het ons niet mogen gelukken één enkele oefening te doen houden, die voldoet aan de eischen voor dit Tijdvak gesteld. (Zie bladz. 435).

In onze overtuiging werden we gesterkt door de beschouwingen van den 1ste Luitenant DE MEESTER in het *Militair Blad* N°. 16, jaargang 1884.

Daar tevens bij de oefeningen in het 2de gedeelte van dit tijdvak een trapsgewijze opklimming moet plaats hebben, o. a.: de uitvoering van een gedwongen terugtocht van meerdere veldwachten, verkenningen op grootere schaal, dekking van fourageeringen en konvooien, en andere verrichtingen uit den kleinen oorlog, zoo is het o. i. niet mogelijk die oefeningen te vervolgen met een aantal manschappen, nog kleiner dan 30; ja zelfs *dit* getal zal voor de meeste oefeningen in den vervolge onvoldoende zijn.

Nadat reeds bij het onderwijs den recruten het nut eener aanschouwelijke opleiding werd aangetoond, zal het niet nader bewezen behoeven te worden, dat de opleiding van het kader naar dezelfde grondbeginselen zal dienen plaats te hebben, alzoo desideratum: *met manschappen — op het terrein — tegen een werkelijk optredenden vijand*. Zie VON WALDERSEE bladz. 166—209: »Ausbildung der Unteroffiziere im Felddienst» waar de geachte Schrijver op bladz. 176 meer speciaal zegt: »Es wird sich daher meistens empfehlen, auch schon die ersten Unterweisungen eines Unteroffizier-Kandidaten im Aussetzen und Befehligen einer Feldwache, welche den Theil einer grösseren Vorpostenlinie bildet, eintreten zu lassen.»

De bedoeling van den Schrijver wordt in een voorbeeld nader ontwikkeld,

bladz. 176 en 177. Daaruit blijkt, dat het zijn verlangen is, de oefening te doen plaats hebben met 2 partijen tegenover elkaar; de eene partij stelt 2 veldwachten uit (gecommandeerd door geoefende onderofficieren) waartuschen een zwakkere (15 à 25 man) ter verbinding, aangevoerd door een jong, weinig ervaren onderofficier, waaraan een officier is toegevoegd. De tegenpartij markeert een voorpostenstelling, of wél doet een aanval, die bij de eerste oefeningen gericht moet zijn op een der hoofdveldwachten, later ook op de veldwacht van den jongeren onderofficier, om dezen niet reeds dadelijk voor het moeilijksste geval te stellen.

Hieruit blijkt dus, dat een sterkte van ± 20 man, zelfs al komen 2 compagniescommandanten in overleg om tegen elkaar op te treden, onvoldoende is.

Ook in de brochure van den Beierschen Kapitein SCHMALZ komt onder de beschouwingen over de oefeningen tot opleiding van officieren en kader bladz. 102 en 103 het volgende voor: »Eine Vereinbarung zwischen je zwei Compagnien zu gemeinschaftlichen Uebungen, dürfte sich nun sehr empfehlen, da ausserdem bei dem in dieser Periode so geringen Präsenzstande die Abtheilungen zu schwach würden" (1), terwijl wij op bladz. 111 en 112 in zijne »Schlussbemerkingen" lezen: »In's besondere können die Uebungen zur Ausbildung der Führer nicht genug ausgeführt werden, wenn es die Zeit irgendwie erlaubt. Die Führung von Patrouillen in den verschiedensten Gefechtslagen, die Führung von Gruppen und Trupps in der Offensive und Defensive, der Kampf um Oertlichkeiten aller Art, die Führung von Vornach- und Seitentrupps, das Verhalten als Führer von Feldwachen, detachirten Unteroffiziers-Posten und Examindirtrupps. — Alles das kann nie genug geübt werden. Der Nutzen welcher daraus entspringt lohnt die gehabte Mühe. Der Compagnie-Chef sollte noch mehr, als es gewöhnlich zu geschehen pflegt, die Ausbildung der Führer im Auge haben; die Ausbildung der Mannschaft wird dann doppelt so leicht sein".

Omtrent de voortzetting der velddienstoefeningen — nadat ieder man in hoofdzaak weet, wat hij weten moet — wordt ook door den Majoor von SCHKOPP het zwaartepunt gelegd op de opleiding van officieren en kader, bladz. 64—67. Met het oog op de sterkte van den daarbij te bezigen troep wordt meer bepaald gezegd:

»Wir wollen hier nur hinzufügen, dass es für die weiteren Uebungen des

(1) De uitrukkende sterkte (manschappen) eener Beiersche compagnie is in de hier, door den geachten Schrijver, bedoelde periode 30 à 35, ten gevolge van veel klein verlof, geëmployeerden enz.; de tijdduur dezer periode is echter slechts ± 5 weken, en wel van 1 October (vertrek met groot verlof der reserves) tot begin November (aankomst der recruten).

Zoowel sterkte als tijdduur komen dus overeen met die, in ons 1ste Gedeelte van tijdvak E. Met de recruten heeft in Beieren, reeds in de 3de week van November de 1ste voorbereidende oefening in den Velddienst plaats (bespreking terrein, waarnemen); de oefeningen der oude manschappen in dat dienstvak hebben van af dit tijdstip plaats in verband met die der recruten. (Zie overigens bladz. 5 en volgende der aangehaalde brochure).

Feldwachtdienstes, bei denen also eine Kriegslage zum Ausdruck kommen soll, sich ganz besonders empfiehlt, wenn 2 Compagnieën gegen einander üben, weil eine halbe Compagnie auf jeder Seite zu diesem Zwecke zu schwach ist. Noch besser wäre es, wenn in diesem Stadium der Ausbildung, das Bataillon die Direction dieser Uebungen übernehme. Zwei Compagnieën auf jeder Seite in der vordersten Linie, das Gros der Vorposten markirt, giebt ein Verhältniss, wie es der Kleine Krieg mit sich bringen kann”.

»Ist auf jeder Seite mindestens eine Compagnie, so bleibt doch im Repli eine kleine Abtheilung, die zu Recognoscirungspatrouillen gegen die feindliche Vorpostenlinie vorgeschickt werden kann, während die Schleichpatrouillen der Feldwachen zu dem hauptsächlich auf sie fallenden Theil des Sicherungsdienstes verwendet werden können, wodurch ein der Natur und den Bestimmungen entsprechendes Bild geschaffen wird” enz.

Het reeds bij het uitbreken van een oorlog bestaande incompleet aan luitenants, de verliezen, vooral aan officieren en kader, die zich reeds na de eerste ontmoeting met den vijand zullen doen gevoelen, motiveeren wel de noodzakelijkheid, om reeds in vreedestijd, de meest mogelijke aandacht te schenken aan de opleiding der onderaanvoerders. Daarbij komt nog, dat het *vereischte* in 't algemeen, dat ieder onderwijzer meer weet, dan hetgeen hij moet onderwijzen, *in het bijzonder* op het onderwijs van recruten in den velddienst toepasselijk is.

Voor al in Duitschland wordt in den laatsten tijd gewezen op het *grootte gewicht* eener doelmatige opleiding van officieren en kader in den velddienst. Zie hierover ook VON VERDY DU VERNOIS: »Ueber praktische Felddienst-Aufgaben, 1884”, VON NAUMANN »Der Infanterie-Zugführer im Felddienste 1884” en VON TROTHA »Die Ausbildung unserer Unterführer für den Kriegsbedarf 1882”.

De Generaal VON VERDY DU VERNOIS zegt meer bepaald in zijn Inleiding: »Die praktischen Felddienstaufgaben haben vornehmlich den Zweck, Offizieren Gelegenheit zur selbstständigen Führung kleiner Abtheilungen zu bieten, unter Lagen, wie sie im Kleinen Kriege in Wirklichkeit vorkommen. Ihr Nutzen ist ein so allgemein anerkannter und weitreichender, dass bestimmungsmässig von jedem Offizier, bis zum Hauptmann oder Rittmeister einschliesslich aufwärts, jährlich eine solche Aufgabe unter höherer Leitung ausgeführt und der Hergang bei dieser Ausführung schriftlich eingereicht werden muss”.

Met opzicht tot de sterkte van den troep, die voor de uitvoering der opdracht, ter beschikking gesteld wordt, lezen we bladz. 8 en en 9: »In Bezug auf die Stärke sei noch erwähnt, dass es *sehr nützlich* ist, wenn der junge Offizier dabei Gelegenheit findet, Abtheilungen in der *Kriegsstärke* zu führen. Also z. B. einen Zug von 70 oder 80 Mann; auch kann man älteren Premier-Lieutenants die Führung einer kriegsstarken Compagnie (250 Mann) anvertrauen, die aus einem oder mehreren Bataillonen zusammengestellt wird”.

Na al het bovenstaande blijkt het, gelooven wij, *overtuigend*, dat het *bepaald noodzakelijk* is, vooral in dit tijdvak bij de velddienstoefeningen te kunnen beschikken over een troep van *voldoende sterkte*. Bij gemis nu van de noodige manschappen in iedere compagnie, kan die *voldoende sterkte* alleen verkregen worden door *samenvoeging van compagnieën*.

Dat dit een nadeel is, geven we toe, doch in verband met den bestaanden toestand is dit nadeel als een noodzakelijk kwaad te beschouwen.

Bij de verschillende door den Kapitein-Adjutant PRINS aangevoerde nadeelen, voortspruitende uit de samenvoeging van compagnieën — welke nadeelen we geheel beamen (1) — kan zelfs nog gevoegd worden, dat, minder dan anders het geval zou zijn, aan het kader zuiver aanschouwelijk onderwijs gegeven wordt.

Voor een groot deel evenwel kan hieraan te gemoet gekomen worden; we zullen trachten dit aan te toonen.

Het doel der kaderoefeningen, gehouden in het 1ste gedeelte van dit tijdvak was o. a., om de 2de klasse voldoende te bekwamen in het lezen op de kaart om in November in de 1ste klasse te kunnen overgaan (2). Daardoor is het mogelijk, evenwel met weglating van één factor (de manschappen), voortaan het onderwijs in den velddienst aanschouwelijk te doen zijn.

Om onze bedoeling nader te verklaren, zullen we een der eerste oefeningen met het kader in 't kort omschrijven.

Oefening op het terrein.

Aan eenige oudere onderofficieren wordt, op de plaats van een voorposten-detachement, een schriftelijke instructie als Veldwachtcommandant ter hand gesteld (met opzet worden enkele punten vergeten). Bespreking hunner verplichtingen, vóór en gedurende den marsch, aankomst ter plaatse (3), uitstellen der posten (door vlaggen markeeren); opdracht aan sluippatrouilles (4) (jong kader). Deze sluippatrouilles worden werkelijk uitgevoerd, aanvankelijk onder bevel van een onderofficier, waarvan men weet, dat hij geen grove fouten maken zal; door den leider, die de patrouille volgt, wordt de aanvoerder nu en dan voor een bepaald geval gesteld; bespreking van hetgeen zijnerzijds gedaan wordt. Na terugkeer rapport aan den Veldwachtcommandant.

(1) We geven echter niet toe, dat *eenige*, (hoogstens ± 10) praktische oefeningen met samenvoeging van compagnieën — zie bladz. 32 en 42 der brochure — voldoende in aantal zijn, ter praktische opleiding van officieren en kader, van een *geheel* bataljon in de zoo gewichtige dienstvakken als Velddienst en Tirilleeren.

(2) Omstreeks dezen tijd worden gewoonlijk de meeste milicien-korporaals aangesteld. Deze en enkele achterlijken vormen nu de 2de klasse, die opgeleid wordt, zooals hierboven voor die klasse is aangeduid; bovendien wordt met hen afzonderlijk theorie gehouden over hun verplichtingen in den Velddienst. Na korteren of langeren tijd zal deze klasse in staat zijn, aan de oefeningen der 1ste klasse deel te nemen.

(3) De leider gaat successievelijk naar iedere wacht om hetgeen verricht *zou* worden, te bespreken. Hierbij is tegenwoordig het jonge kader, bij elke wacht ingedeeld.

(4) Zoer gedetailleerd omschrijft de Majoor VON SCHLEINITZ, doel, opdracht en uitvoering van sluippatrouilles in zijn brochure: „Beispiele für den Patrouillendienst der Infanterie. 1884”.

dant. Het overige kader volgt als toeschouwer; daarna wordt bij de 2de wacht hetzelfde herhaald, alwaar in dien tijd de Veldwachtcommandant zijn rapport met schets gemaakt heeft. Ten slotte hierover bespreking.

Heeft de oefening op de, tot $\frac{1}{8000}$ vergroote Stafkaart plaats — waarop het kader na eenige aanwijzingen spoedig te huis zal zijn; alleen toch verschilt de schaal —, dan geschiedt het in denzelfden geest, met uitzondering dat natuurlijk nu geen terreinschets gemaakt wordt, en verder ieder overeenkomstig zijn functie (veldwachtcommandant, korporaal van aflossing, commandant eener visiteer- of sluippatrouille) optreedt, evenals zulks bij het krijgsspel gebeurt; echter moet hier reeds dadelijk elke handeling afzonderlijk worden besproken, waarbij tot in de kleinste bijzonderheden — steeds met het waarom — moet worden afgedaald. Alles is toeschouwer.

Het ligt niet in het bestek van dit opstel, deze oefeningen verder te omschrijven; duidelijk is het echter, dat bij doelmatige leiding, respectievelijk grondige voorbereiding, op deze wijze, natuurlijk in verband met de oefeningen met den troep (waaraan het kader van *iedere compagnie* in dat tijdvak ± 16 -maal (1), met inbegrip der oefeningen bij nacht, deelneemt) het einddoel waarnaar gestreefd wordt (zie bladz. 435) niet alleen bereikt, maar zelfs overschreden kan worden, inzooverre dat men hen, die blijken geven, *volkomen op de hoogte te zijn van de verplichtingen aan hun graad verbonden* (2), ook doet optreden in functiën van den naast hooger graad. Ieder toch zal de hem gegeven opdracht met des te meer ijver uitvoeren, naarmate hij beseft, dat er voor hem leerrijks in gelegen is.

De officieren der compagnie nemen aan de oefeningen op het terrein in den regel deel; de Compagniescommandant heeft daardoor ruimschoots gelegenheid tot opleiding van de jongere luitenants, terwijl hij zich tevens kan overtuigen, dat de oudere officieren opdrachten weten te geven en te beoordeelen, zooals die voor den vijand voorkomen.

Dat jonge officieren, vooral in den velddienst, speciale leiding behoeven, zal ieder ouder officier, die zich in zijn novice-tijd terugdenkt, duidelijk zijn.

VON MIRBACH zegt hierover bladz. 147: »Die Kenntnisse, welche der junge Offizier aus seiner ersten Dienstzeit für den Felddienst mitbringt, sind so gering, dass sie für ihn, weder als Führer, noch weniger aber als Lehrer ausreichen. Denn es handelt sich hier nicht so sehr um die Menge des Wissens, als vielmehr um jahrelange praktische Uebung und Erfahrung. Während er zu der Ausbildung im Exerziren das Reglement hat, welches ihn, bis in das kleinste Détail über Alles orientirt, findet er im Felddienst keine Hilfsmittel, welche in analoger Weise ihn für seine und seiner Leute Ausbildung gerade für das Détail unterstützen können (3). Wie in der

(1) Dit cijfer is gebaseerd op de omstandigheid, dat dikwijls het geheele kader der compagnie noodig zal zijn, ter aanvulling eener andere.

(2) Wij cursiveeren.

(3) Handleidingen als die van VON WALDERSEE, moeten hem hierin te gemoet komen.

Einleitung erörtert wurde, ist das dafür nöthige Material in dem Exerzirreglement, den Königlichen Verordnungen, der Schiessinstruction und zahlreichen grösseren und kleineren Instruktionsbüchern vertheilt, und ist nicht genug auf die Verwendung zum praktischen, systematisch fortschreitenden Unterricht Rücksicht genommen. Für den jungen, unerfahrenen Offizier ist es unmöglich, dies Material zu beherrschen, under daher ausser Stande, aus Allem das Wichtigste für den Unterricht in den verschiedensten Theilen des Felddienstes herauszufinden, und in der Praxis richtig zu verwerthen" enz.

Waar verder VON MIRBACH zegt, dat de opleiding der jonge luitenants in hoofdzaak het domein van den Bataljonscommandant is, is zulks daaraan toe te schrijven, dat in Duitschland den Compagniescommandant, de noodige tijd ontbreekt.

Omtrent de opleiding, zoowel van jongere als van oudere luitenants in den velddienst komen in VON WALDERSEE bladz. 209—261, gedetailleerde en hoogst leerrijke gegevens voor (1).

Hiermede verlaten we het voor ons zoo moeielijke terrein, waarop we het waagden, gedeeltelijk in meening te verschillen met hetgeen de Kapitein-Adjutant PRINS, daarover met zooveel overtuiging neerschrijft. Ernstige studie, niet het minst van de in dit opstel aangehaalde bronnen, zoomede eigen ondervinding, gaven ons den moed, het *zuivere* stelsel der compagniesoefeningen in dit tijdvak te bestrijden. Hetgeen we in de plaats zouden willen stellen is misschien voor veel verbetering vatbaar, maar we zeiden het reeds in den aanvang van dit opstel: »het resultaat, dat de aandacht op het onderwerp gevestigd wordt, zou ons reeds voldoende zijn.»

DU CHOC DES OPINIONS JAILLIT LA VERITÉ !

Alvorens nu ons opstel te eindigen blijft nog slechts ter behandeling over, de voorbereiding van het kader voor de opleiding der recruten in den velddienst, zoomede het Tijdvak A. Hierover evenwel kunnen en moeten we ook met het oog op de door ons reeds overschreden plaatsruimte, kort zijn.

Wat die voorbereiding aangaat, achten we het voldoende te verwijzen naar bladz. 393 *Milit. Spect.* N°. 6, terwijl we daar alleen aan toevoegen, dat het kader, hetwelk de uitkomsten van het aanschouwelijk onderwijs heeft gezien en leeren waardeeren, vanzelf zal worden aangespoord, het onderwijs in *die richting* te geven.

In het Tijdvak A zullen voor de oefeningen in den velddienst, waarschijnlijk slechts enkele dagen beschikbaar zijn; die oefeningen zullen met het oog op de sterkte moeten geschieden als in het eerste gedeelte van Tijdvak E, doch nu met samenvoeging der compagnieën, onder één officier met het hoogst noodige kader. Ten einde te voorkomen, dat door toevallige omstandigheden, (wacht, corvée enz.) manschappen aan *geen* dier oefeningen deelnemen, ver-

(1) Zie ook von MAUCH, bladz. 96—98.

dient het aanbeveling een of meer compagnieën in haar geheel voor die diensten te bestemmen.

Aldus is een oefeningsjaar geëindigd. Van den Compagniescommandant — als ook van officieren en kader — is de meeste inspanning en toewijding gevorderd! Reeds in vreedestijd zullen die beloond worden; eerst in oorlogstijd zullen zij naar *waarde* kunnen worden geschat!

Overvallen, waarvan het Fransche leger in 1870—71, meermalen de wrange vruchten plukte, zullen bij dusdanig geoefende Nederlandsche compagnieën weinig gevreesd behoeven te worden.

MOGE ONZE ARBEID HIERTOE HEBBEN BIJGEDRAGEN!

Doesburg, December 1884.

J. C. MORREN,

W. D. HUBNER,

1ste Luitenants der Infanterie.

HET RAPPORT DER COMMISSIE TOT REORGANISATIE VAN 'S RIJKS WERVEN.

(Vervolg en slot van N°. 6, bladz. 379.)

Hoe zou het mogelijk zijn dat bij een zoodanige centralisatie, als ten opzichte van de Rijks werven aan het Departement van Marine bestaat en al jaren lang bestaan heeft, het korps Rijks ingenieurs voor Scheepsbouw ooit tot zijn recht zou kunnen komen? Nog meer springt die onmogelijkheid in 't oog als men in aanmerking neemt dat alleen de Ingenieur, die aan het Departement de functiën van Adviseur voor scheepsbouw vervult, de ontwerpen voor schepen maakt en dat de overige ingenieurs slechts hebben uit te voeren wat hun van het Departement wordt toegezonden.

De ingenieurs op de werven ontwerpen dus *ex officio* voor 's lands vloot eigenlijk nimmer een schip. Dat zij niettegenstaande die omstandigheid en niettegenstaande het betrekkelijk weinig dat de Rijks werven afleveren, op de hoogte hunner taak hebben weten te blijven, mag dan ook een reden te meer zijn tot waardeering van die mannen die, ondanks hun bekwaamheid van alle kanten beperkt, met onverdroten ijver hun plicht vervullen, en tot het op prijs stellen van het vele goede dat door hen is tot stand gebracht.

Een Chef heeft het Korps Ingenieurs voor scheepsbouw eigenlijk niet; met den Adviseur aan het Departement gaat het strikt genomen op in den Chef van de Afdeeling Materieel, een zee-officier, die, bijgestaan door een Luitenant ter zee 1ste klasse, alle zaken de wetenschap en techniek van het zeewezen betreffende, behandelt.

»Voor den algemeenen gang en toestand van het materieel en der werven met haar personeel, de beschikkingen daartoe betrekkelijk voor het verband der diensten en instellingen, de aanraking met andere Departementen, is hij de hoofdpersoon na den Minister.»

Hoe bekwaam de thans hiertoe uitgezochte officier ook wezen moge, dit is toch voorzeker, *in den regel*, te veel last op de schouders van één persoon gelegd; op hem is dan ook toepasselijk de zinsnede van het Rapport:

»Maar het mag niet worden verwacht dat officieren, na een eervol leven in den actieven dienst, geroepen om deel te nemen aan de hoofdleiding,

zonder, of na geringe, voorbereiding, de talrijke deelen der techniek en nog minder de industriele en administratieve zijden van ons onderwerp geheel buiten hunne opleiding zullen kennen".

Zou 't geen die zee-officier thans te doen heeft niet veeleer bij een Marine-staf te huis behooren? Feitelijk is trouwens reeds een officier van het Departement als Chef van dien Staf aangewezen. Die Marine-staf zou het zijn die, rekening houdende met het beschikbare personeel voor bemanning, in het algemeen het aantal, het type en de bewapening der schepen zou moeten vaststellen, terwijl de Chef van den Scheepsbouw bij de Marine de geheele uitvoering met de verantwoordelijkheid daarover op zich zou moeten nemen. Zóó bleef een ieder op de plaats die hem toekomt, daarentegen is er nu niemand, die de verantwoordelijkheid van den scheepsbouw draagt.

Dezelfde zinsnede, die wij hierboven aanhaalden, is ook van toepassing op den Inspecteur van den stoomvaartdienst. Moet de Chef van het stoomwezen een zee-officier zijn? Is het — afgescheiden van de verdiensten van den tegenwoordigen titularis — *als regel* aan te nemen dat een officier meer waarborgen voor een goede waarneming dier betrekking aanbiedt, dan wanneer zij vervuld werd door een werktuigkundig ingenieur, die een speciale studie van het stoomwezen gemaakt heeft en aan wien men daarenboven de gelegenheid kan hebben verschaft zich op zee, in alle opzichten practisch met de behandeling der stoomwerktuigen onzer oorlogsvaartuigen vertrouwd te maken?

Dat zijn vragen, die zich bij de lezing van het Rapport onwillekeurig voordoen. Wij ontveinzen ons niet dat een regeling in bovenvermelden geest zou moeten leiden tot wijziging van het Departement van Marine, dat daardoor in menig opzicht niet anders zou worden dan een *bloot administratief bureau*. Doch ware dit zoo verwerpelijk? Zou er niet veel vóór pleiten dat men had een Marine-staf bestaande uit een centraal bureau, dat de typen enz. van de aan te bouwen vaartuigen bepaalde; de indeeling van het personeel regelde; de oefeningen in groote trekken aangaf enz., en dat bij de Noordelijke en bij de Zuidelijke scheepsdivisiën, evenals bij een divisie van de Landmacht, een Chef van den Staf en een Sous-chef van den Staf (tevens Adjudant) waren, die de gegevens van de op- en waarnemingen, welke door die eskaders tijdens hunne oefeningen worden verzameld, ordenden en zoodanig bijeenbrachten, dat daardoor de voorbereiding voor den strijd meer en meer tot een maximum werd opgevoerd? Hoogstwaarschijnlijk gaan thans bij gebrek aan zoodanige ordening, tal van waarnemingen, die veel tijd en arbeid hebben gekost, te loor. Uit den aard der zaak zou een plaatsing bij den Marine-staf slechts een tijdelijk karakter kunnen dragen; behalve de Chef van dien Staf zouden de officieren daarbij periodiek moeten verwisselen. Dit zou echter geen bezwaar opleveren, daar de archieven en de blijvenden, de opvolgers voldoende op de hoogte zouden brengen. Elk eskader zou voorts zijn eigen archief, zijn eigen arsenaal en zijn eigen ingenieurs voor stoomwezen en voor scheepsbouw moeten hebben, waardoor die ingenieurs ten opzichte van de

Marine dan ook in een meer militaire verhouding zouden komen, meer zweemende naar de verhouding van de Genie tot de Landmacht. Verder veel in 't buitenland, veel bij groote particuliere werven hier te lande en dikwerf aan boord geplaatst, zouden zij de waarnemers kunnen wezen van hetgeen op dat gebied voorvalt, de voelhorens van den Chef van hun gewichtigen tak van dienst.

Aan ingenieurs, die meer speciaal bestemd zijn voor het stoomwezen, schijnt door de Commissie behoefte te zijn gevoeld. Wij meenen dit te moeten opmaken uit de volgende uiting:

»Onze ingenieurs kunnen de kennis van het hoofdorgaan van een oorlogsschip, de stoomwerktuigen, niet ontberen; zij worden daarin, voor zooverre de theorie betreft, te Delft voorbereid, maar verder niet geoefend, noch als werktuigkundig ingenieur gebezigd. Dit is zeker te betreuren, omdat de Inspecteur van den stoomvaartdienst moest kunnen rekenen op hulp en voorlichting van theoretisch en practisch zeer ervaren werktuigkundigen, specialiteiten in marine-werktuigen.»

Immer zou echter, naar 't ons voorkomt, het stoomwezen in zijn geheel onder den Chef van den scheepsbouw moeten staan; het stoomwerktuig is een onderdeel van het schip, het is een onderdeel van den bouw en dus ook van zijn beheer.

B. Keuze der werken.

Vleien wij ons dat het in de voorafgaande bladzijden reeds gelukt zal zijn aan te toonen dat een Rijks werf van aanbouw bij de Marine geen recht van bestaan heeft, de kennismening van het onderdeel van Hoofdstuk IV, hetwelk bovenstaanden titel draagt, kan die meening slechts versterken.

Men overwege b. v. de volgende zinsnede, waarmede het aanvangt:

»De bepaling van hetgeen de Rijkswerven zullen doen of aan de nijverheid wordt opgedragen, nimmer volledig scherp af te bakenen, vordert dubbele aandacht, sedert de typen van oorlogschepen en van ander materieel van het zeewezen, ook voor onze behoefte, herhaaldelijk veranderen.

»Van zoodanige bepaling hangen af de inrichting der werven, van het personeel en een normale sterkte der werkmacht.»

Nu zou men mogen veronderstellen dat de Commissie dan ook zou opgeven *wat* dan wél op de Rijks werven moet worden gemaakt, aangezien dier inrichting, ja alles, daarvan afhangt. Maar neen. Na een verzuchting over den bestaanden toestand, waarvan zij zegt:

»Een stelsel schijnt niet te zijn gevolgd, gegrond op den aard of het technisch gewicht der werkzaamheden. De afwijking welke het Departement van Marine bij uitzondering zelf als industrieel deed optreden, verdedigbaar voor militaire doeleinden, is uitgebreid tot gewone ambachten en beroepen, wellicht een gevolg van de bezorgdheid voor te weinig voorhanden werk. Doch met dit streven om de eigen werklieden gelijkmatig te kunnen bezighouden, zijn niet te rijmen de gevallen, waarin werken, bij voorkeur te huis behoorende aan 's Rijks inrichtingen, zijn opgedragen aan zelfs weinig daarvoor geschikte particulieren.»

laat zij er eenige regels later op volgen :

»De Commissie, niet bevoegd tot een oordeel over de samenstelling van het tegenwoordige of toekomstige oorlogsmaterieel, kon een grondige wijze van verdeling niet op haar weg achten. Zij heeft zich daarom meer bezig gehouden met de schifting van hetgeen stellig niet behoort te blijven onder Rijksarbeid.

Maar hoe hebben wij het nu? Had de Commissie, als zij zich zelve zóó onbevoegd achtte, dan den Minister niet moeten verzoeken haar een paar deskundigen toe te voegen, die haar over de onderwerpelijke aangelegenheid konden voorlichten, opdat zij ten minste haar taak naar behooren zou kunnen vervullen en een degelijk Rapport zou kunnen uitbrengen?

Of zou de Commissie, eenmaal met den Minister overtuigd zijnde dat althans »één werf van aanbouw voor de Marine moet behouden blijven, zooals thans het geval is», gemeend hebben dat, aangezien er thans werken bij particulieren worden gemaakt, die meer eigenaardig op de Rijks werf te huis behoorden en nog wel, zooals hierboven werd gezegd, bij: »zelfs weinig daarvoor geschikte particulieren» en omgekeerd, zij al een kolossale stap deed wanneer zij voorstelde eenige zaken, die *per se niet* op een Rijks werf te huis behooren, daarvan te verwijderen? Misschien wel. Misschien ook heeft de vrees dat, als die quaestie van het oorlogsmaterieel wat veel werd uitgeplozen, er al heel weinig zou overschieten voor die Rijks werf, waar men nu reeds allerlei hulpmiddelen moet te baat nemen om de werklieden »te kunnen bezighouden», haar genoopt in deze aangelegenheid maar niet te ver door te dringen, immers dat overschietende kon wel eens van dien aard zijn dat daaruit een ieder moest opvallen dat een werf van aanbouw onnoodig is.

Aangezien derhalve de Commissie niet verder gaat, gevoelen wij ons genoopt in het Rapport te zoeken wat zij dan *wel* noodig acht dat op de werf van Amsterdam worde aangebouwd?

Het antwoord vinden wij iets verder, maar zoo onbepaald mogelijk nl. :

»Het zal goed zijn de Rijkswerf te Amsterdam, in gewone tijden, zoo mogelijk, alleen nieuw werk van aanbouw of aanmaak te doen uitvoeren.

»Het werk behoort uitsluitend materieel voor de oorlogsvloet te betreffen, ook rompen van torpedobooten, ten einde in die richting personeel aan te kweeken en te onderhouden.»

De torpedoboot is misschien bij uitnemendheid het oorlogschip van onzen tijd. De booten, die Nederland van dat soort bezit, zijn nagenoeg alle bij Nederlandsche industrieele Maatschappijen aangemaakt en, daar men tot dusver steeds op die wijze is voortgegaan, doet zulks veronderstellen dat men over de wijze waarop zij zijn afgeleverd, niet ontevreden is geweest. Waartoe dan nu weder met dat stelsel te breken? Of zou ook hier weer »t van alles wat» stelsel, moeten nopen om ook eens een torpedoboot op 's Rijks werf te bouwen? Doch neen, geen boot, alleen de »romp», want de machines en al 't overige maakt men immers aan 's Rijks werf niet!

Hoogstens zal men er dus, volgens de voorstellen der Commissie, toe komen met aan 's Rijks werf te Amsterdam »rompen» te blijven maken, hetzij voor torpedo- hetzij voor andere vaartuigen en deze, naar gelang zulks wordt vereischt, op te tuigen met masten, rondhouten enz. daartoe opgezonden uit Willemsoord. Doch is hiertoe een Rijks werf noodig?

Wij hebben het reeds aangetoond en het blijkt hier opnieuw: het Rapport is op 't punt waar 't op aan komt: »de noodzakelijkheid van 's Rijks werven van aanbouw», zoo zwak mogelijk.

Moeilijk zal men er in slagen door middel van dit stuk, hen welke die noodzakelijkheid betwisten, tot andere gedachten te brengen! Trouwens die noodzakelijkheid valt niet aan te toonen, omdat zij niet bestaat.

Een Rijks werf van aanbouw is alleen »gemakkelijk» omdat zij de gelegenheid geeft aan een schip dat »af is» nog allerlei veranderingen te kunnen aanbrengen, veranderingen die dikwerf van grooten omvang zijn. Maar dit punt roert de Commissie niet aan en misschien te recht.

De Commissie stelt voor op 's Rijks werven op te heffen:

het metselaarsbedrijf; de aanmaak van commalie-goed, uitrustings- en meubilaire goederen; de kuiperijen (gedeeltelijk); de blokmakerijen; de grofsmederijen; de gloeioven voor pantserplaten, met bedding om deze te buigen (als zijnde nimmer gebruikt); de Rijkslijnbaan; de gieterij (te Amsterdam); de koper- en blikslagerijen en de zeilmakerij (te Amsterdam en te Hellevoetsluis).

Behoudens 't geen reeds aangaande de inrichting voor 't verwerken van pantserplaten werd opgemerkt, behooren de hiervoren vermelde werkzaamheden veeleer tot de particuliere nijverheid dan tot het oorlogsbedrijf, bovendien zullen zij door particulieren ook goedkooper worden uitgevoerd; van de gieterij te Amsterdam verklaarde de Commissie dat zij »buitensporig duur werkt». Behoud van een zeilmakerij te Willemsoord achtte de Commissie »wenschelijk voor de vorming van het personeel der oorlogsvloot», terwijl, volgens haar, voor 't behoud eener sloepmakerij pleit »de behoefte aan vorming der timmerlieden voor de actieve zeemacht, die meermalen — men denke slechts aan de veelvuldige expeditiën in Indië — met gebrekkige middelen in staat dienen te zijn, in korten tijd de defecte sloepen weder voor oorlogsgebruik in te richten.»

Als school voor de scheepstimmerlieden en de zeilmakers, die op de schepen noodig zijn, behoeft men er geen Rijks werven op na te houden. Men kan gebruik maken van de vrijwilligers en bij den binnenlandschen dienst bovendien van de zeemiliciens, die vóór hunne in diensttreding het ambacht van scheepstimmerman of van zeilmaker hebben geleerd. Volgens opgaaft van den Kapitein-Luitenant ter zee JOEKES, bevonden zich b. v. onder de lichte der zeemilitie voor 1884, niet minder dan 14 scheepstimmerlieden, 34 huistimmerlieden en 5 zeilmakers. (Zie *Militair Blad* 31 Maart, 1885.)

C. Uitvoering der werken.

Te allen tijde schijnt er geklaagd te zijn over den tragen gang en het slechte gehalte der werken aan de Rijks werven. De Commissie wil daarom

onderzoeken of er thans nog reden voor dergelijke klachten bestaat en beschouwt daartoe allereerst

D. Tijd benodigd voor de uitvoering der werken.

Uit dat oogpunt bestaat er werkelijk reden om over de Rijks werven te klagen. Volgens de Commissie zouden deze den dubbelen tijd vorderen, dien particulieren voor hetzelfde werk zouden behoeven. Natuurlijk drukken daardoor de algemeene kosten zooveel te zwaarder op zulk een schip. Doch aan de Rijks werven heeft men geen haast; men is aan geen termijnen van oplevering gebonden. Verder is de wijze van werken zeer omslachtig. Als voorbeeld haalt de Commissie aan hoe van een schroefstoomschip 4de klasse (een klein scheepje dus) de contracten voor ijzerlevering worden goedgekeurd in April 1881; hoe de romp van dat schip werd gemaakt op de Rijks werf te Amsterdam, hoe 't ketels kreeg uit Feijenoord, die er niet door werklieden van de Rijks werf maar door werklieden uit Feijenoord werden ingesteld; hoe 't daarna eindelijk in Augustus 1883, dus ruim 2 jaar later, zoover was dat het naar Willemsoord kon gaan, om aldaar de gevorderde proeftochten te doen, te dokken en opgetuigd te worden; hoe het 2 maanden daarna van dáár naar Hellevoetsluis toog en hoe het ten slotte in April 1884, dus 3 jaar na de eerstvermelde datum, nog niet in gewone conservatie was opgenomen!

Hoe al die overgangen van zulk een schip nu naar deze, dan naar gene Directie, leiden tot omslachtige briefwisseling en administratie wordt door de Commissie aangewezen.

Zij haalt ook het feit aan hoe voor een schip, dat te Amsterdam verbouwd werd op een particuliere werf, door de Directie van Hellevoetsluis ketels waren aanbesteed aan een fabriek te Amsterdam, hoe die ketels eerst uit Amsterdam werden gezonden naar Hellevoetsluis en hoe zij daarna weder van dáár werden gezonden naar Amsterdam om in het schip te worden geplaatst.

Nadere commentaren over de wijze van werken zijn hierbij overbodig.

E. Materieele gesteldheid der werven.

Onder dit hoofd treedt de Commissie in een beschouwing over de inrichting der bestaande werven als werkplaatsen. Hoofdzakelijk beschouwt zij hierbij de werf te Amsterdam, waarover haar oordeel niet gunstig is. Aan den eisch dat de oplegging der voorwerpen zoodanig zij dat er zoomin mogelijk tijd en dus kosten met het overbrengen naar de plaats van verwerking gemoeid zijn, wordt dáár, volgens haar, op onbevredigende wijze beantwoord.

In dit opzicht valt het dan ook niet moeilijk met haar mee te gaan, doch waar zij er der werf een verwijt van maakt, dat daarbij geen droog dok voorhanden is, gelooven wij dat zij te veel alles in de Rijkswerkplaats aanwezig wil hebben. Aangezien er toch te Amsterdam niet minder dan vijf droge dokken zijn, waaronder er zich bevinden die geschikt zijn voor de grootste schepen en over die droge dokken zeker in geval van oorlog zal kunnen worden beschikt, zoo is de aanschaffing van nog een droog dok, uitsluitend voor de Marine, onzes inziens, ook zelfs bij het stelsel der Commissie, niet noodzakelijk.

Op de ondoeltreffende inrichting der stoomzagerij, wijst de Commissie in de volgende bewoordingen:

»Terwijl het hout tegenwoordig gezaagd kan worden aangekocht, en de noodzakelijkheid tot eigen bewerking zeer verminderde, staat, op verkeerde plaats, in een steenen gebouw, een stoomzagerij, die twee ton gouds heeft gekost, verouderd in werkwijze en inrichting en waarvan o. m. als gebreken gelden dat men het gezaagde hout niet behoorlijk kan afvoeren, dat de zagen telkens moeten stilstaan om het zaagsel van boven en met de hand te verwijderen, terwijl de geheele inrichting de beknoptheid mist voor een zuinig gebruik de eerste vereischte.»

»Zij werkt duur; duurder dan zagen uit de hand en is het goedkoopst wanneer zij het minst werkt.»

Ieder zal moeten erkennen — in geval dit oordeel juist is — dat dit al een zeer aanbevelenswaardige stoomzagerij is, die telkens moet stilstaan en duurder werkt dan het zagen uit de hand! Wij zeggen: »ingeval dit oordeel juist is?» Want wat ons bevreemdt is, dat er nog altijd met die stoomzagerij gezaagd wordt en zóó onpractisch zijn toch gewis de ingenieurs der Marine niet, dat zij een stoomzagerij aan den gang zouden houden die duurder werkt dan het zagen uit de hand, tenzij er *gelast* mocht wezen haar toch te blijven gebruiken. Ook dit niet mogende veronderstellen, zoo nemen wij dit oordeel der Commissie slechts onder reserve over, hoewel wij ons van den anderen kant niet ontveinzen dat, wanneer haar oordeel eens *niet* juist ware geweest, een der mede-ondertekenaren van het Rapport, ingenieur van scheepsbouw bij de Marine, bij afzonderlijke nota daartegen wel zou zijn opgekomen.

Voor ons ligt intusschen in die beoordeeling der stoomzagerij iets raadselachtigs.

F. Voorraad en prijzen.

Doet het voorafgaande zien dat er aan de inrichting der werven, als werkplaatsen, veel hapert, diezelfde overtuiging verkrijgt men als men leest wat de Commissie over den op die werven aanwezigen voorraad zegt.

Onverklaarbaar is namelijk de opdrijving der voorraden en der prijzen.

Immers wanneer men aan een particuliere werf komt, zal men niet meer hout of ijzer in voorraad aanwezig zien, dan voor het in aanbouw zijnde werk noodig is.

»Behalve renteverlies en kans op bederf, verhoogt te ruime voorraad de algemeene kosten, voortvloeiende uit de terreinen, gebouwen en middelen tot bewaring, uit het personeel voor de bewaking en administratie.»

»Is er ophooping van grove en zware materialen als de genoemde, dan verzwakt de gelegenheid tot opneming en contróle en kan het voorkomen dat, ter vermijding van een te lastig onderzoek, nogmaals opnieuw wordt aangekocht hetgeen reeds langen tijd ongebruikt aanwezig was, maar nu moeilijk te bereiken en eindelijk zelfs niet meer zou overeenstemmen met de eischen van het oogenblik.»

Een Rijks werf van aanbouw zou voor oorlogstijd altijd iets meer in voorraad mogen hebben dan een particuliere werf, al houdt men ook het door

de Commissie vooropgezette in 't oog dat de werkzaamheden zich dan tot herstellingen behooren te bepalen, doch elke meerdere opdrijving is onraadzaam.

Wat er, volgens de Commissie, noodig is geeft zij in haar Rapport met deze woorden aan:

»Voor de enkele schepen in aanbouw, worde telkens de geheele partij benodigd ijzer in de juiste afmetingen van alle deelen besteld en verbruikt, zoodat overigens eenige honderden tonnen, voor de behoefte als doorgaand vermoed, tevens een voorzorg voor oorlogstijd, kunnen volstaan.

Sedert teakhout, een artikel waarvan de markt van een aangrenzend land steeds ruim is voorzien en dat zonder langdurig loogen en drogen kan gebruikt worden, de voornamelijk gebezigde houtsoort werd, schijnt het opslaan van een voorraad voor twee jaren ruim voldoende.»

Alzoo: een paar honderd ton of 200.000 KG. ijzer ad *f* 0,20 of voor *f* 40,000 ijzer en voor een waarde van hoogstens *f* 250.000 aan hout ware volgens haar genoegzaam. O. i. ware zelfs met veel minder te volstaan.

Vergelijkt men nu echter met deze cijfers den voorraad, dien men steeds op de Rijks werven heeft gehad en nog heeft, dan slaat men de handen in elkaar van verbazing en vraagt men zich af wat men toch met die hoeveelheden dacht uit te voeren? Want men vergete het niet, al dat kapitaal lag en ligt daar renteloos, veel meer renteloos zelfs dan de millioenen in den toren van Spandau, want die gaan ten minste in waarde niet achteruit, hetgeen die oorlogsschat aan hout en ijzer wél doet. Immers van het teakhout verklaarde de Minister van Marine zelf, in de Zitting van 16 Maart jl., dat het »achteruit gaat bij langdurige bewaring», terwijl de Commissie, in haar Rapport, haar verbazing uitspreekt dat men, na 17 jaren van proefneming op 's Rijks werven, nog niet tot een beslissing is gekomen over de vraag: of het teak onbeschut op den wal, dan wel onder water moet worden bewaard.

Welke waren nu de voorraden? Wij geven het woord aan de Commissie.

»Jaarlijks geeft bijlage B der Marine-begrooting een staat van vergelijking tusschen den voorraad van eenige der voornaamste verbruiksartikelen in de magazijnen. *De daarin berekende geldswaarden wisselden in de laatste twintig jaren tusschen de drie en vier en een half millioen. Ruim de helft tot twee vijfden van dit bedrag bestaat uit de waarde aan hout en ijzer»* (1).

Twintig jaren lang heeft men alzoo in dezelfde *sleur* voortgegaan en twintig jaren lang hebben het Departement van Marine, met al zijn staten, en de Kamers, met al haar pogingen tot onderzoek, of er hier of daar op de begrootingen niet de een of andere kleinigheid te schrappen viel, daarop »ja en amen» gezegd!

In vroeger tijd, toen men houten schepen bouwde, bestond er reden om een grooten houtvoorraad te hebben, ten einde het hout goed te kunnen uitloogen. Maar sedert men ijzeren schepen bouwt, waarbij hout voor betimmeringen en bekleedingen slechts als aanvullingsmateriaal te pas komt, had

(1) Wij cursiveeren.

men dien voorraad aanzienlijk kunnen verminderen en de jaarlijksche aanschaffingen met de behoeften in overeenstemming kunnen brengen. Toch heeft men dit niet gedaan, zooals de volgende zinsneden der Commissie aantoonen.

»Met het begin van 1865, 1866 en 1867, het eind van het tijdvak van den houten bouw, worden opgegeven als aanwezig 25078, 25680 en 23743 M³. eikenhout, ruw en gezaagd; op 1 Januari 1881, 1882 en 1883 nog 11759, 12963 en 12048 M³. hout, waarvan viervijfden teak, het overige eikenhout.

»Aan teakhout is van 1874—1882, dus in 9 jaar, te Amsterdam in de magazijnen opgenomen een hoeveelheid van 18775 M³., d. i. gemiddeld tweemaal zooveel als het verbruik van de drie Directiën” (in die 9 jaren) »zamen bedroeg. *Zulke voorraden komen voor, de behoefte waarlijk ver te overschrijden (1)*”.

De brand in Juni 1883 aan 's Rijks werf te Amsterdam heeft daarin wel een opruiming gemaakt, maar niet dan met zeer veel schade voor het Rijk. Toch bedraagt de voorraad teakhout dáár nog immer de kapitale hoeveelheid van 6500 M³., dat is iets meer dan er noodig zal zijn voor den bouw van 6 nieuwe kruisers, of wel een voorraad die, wanneer er geen nieuwe kruisers worden aangebouwd, naar onze rekening genoegzaam zou wezen voor 12 jaar, gesteld dat men den aanbouw op de Rijks werven bestendigde.

Nu het ijzer. Hoe men daarvan in den wilde heeft ingeslagen moge de volgende opgaaf der Commissie aantoonen:

»Wat de voorraad ijzer betreft, wijzen de marine-begrootingen over 1865, 1866 en 1867 op een hoeveelheid van 2½ millioen kilogram. Ten gevolge der aanwending als hoofdmateriaal klom dit cijfer beduidend; in de laatste zes jaren vóór 1884 bleef het slechts éénmaal iets beneden de 5½ millioen en bereikte het maximum in de opgaaf van 1 Januari 1880 nl. 7.174.915 KG., waarvan zelfs 1.824.223 KG. waren opgeslagen te Hellevoetsluis, een werf welker werkzaamheid in dat materiaal weinig beteekenis heeft. Sedert werd de voorraad te Hellevoetsluis verminderd en is die thans op 1 Januari 1884 teruggebracht op 205.050 KG. een voorraad die nog veel te groot is.”

»Zelfs na de opruiming van meer dan een millioen KG., tengevolge van den brand in het vorige jaar te Amsterdam, is aldaar de totale voorraad ijzer buitensporig groot.”

»Gemaakt ijzerwerk, kramerijen, moerbouten vindt men in noodeloozen voorraad, soms in nimmer gebruikte afmetingen.”

Niettegenstaande men, om er toch maar berging voor te vinden, een massa ijzer te Hellevoetsluis heeft, opgelegd, stikt men te Amsterdam letterlijk nog in het ijzer en dat nog wel in een tijd waarin spoorwegen en stoombooten, hetgeen men noodig heeft, op de gewilde afmetingen, direct kunnen aanvoeren. Immers de dáár aanwezige voorraad bedroeg op 1 Januari 1884 (blijkens Bijlage A der Staatsbegrooting voor 1885) nog bijna 4 millioen KG. Al is hierin nu ook waarschijnlijk het ijzer, aangekocht voor de *Friso*, die toen in aanbouw was, begrepen, zoo zal men toch vermoedelijk niet ver van de waarheid af wezen, als men aanneemt dat die voorraad, bij normaal verbruik en afgescheiden van nieuwen aanbouw, waarvoor steeds wordt aangekocht, voldoende zou wezen voor de eerstvolgende 20 jaren!

(1) Wij cursiveeren.

Kon men met dien voorraad nog maar wat goeds uitrichten, maar wat er voor 's lands dienst mede aan te vangen wanneer men den aanbouw op 's Rijks werven staakt?... Wanneer men daarbij dan nog, zooals in de zitting van de 2de Kamer van 13 Maart jl., door den Heer VIRULY, uit de officieele rapporten over de onzeewaardigheid van de *Nautilus*, als verontschuldiging voor de samenstelling van dat schip, hoort aanvoeren: »dat aan de *Nautilus* veel buitemodel materieel is verwerkt moeten worden, omdat dat nu eenmaal aan de Rijks werf aanwezig was», dan is het vooruitzicht op het toekomstig nuttig gebruik van dat materiaal niet bemoedigend. Maar dan vraagt men zich tevens af waartoe diende die overdaad, terwijl hetgeen wat men noodig heeft ontbrak; wat heeft aanleiding gegeven tot die onverklaarbare groote aankopen?

Alle staten en alle wekelijksche, maandelijksche, driemaandelijksche en jaarlijksche rapporten, die aan het Departement van Marine werden ingezonden, blijken alzoo niet bij machte te zijn geweest om dáár te doen zien dat de ijzervoorraad alle perken te buiten ging; zelfs gingen er de oogen niet open toen men, met het ijzer geen weg meer wetend, dit deed opleggen te Hellevoetsluis!

Had de Commissie dus ongelijk toen zij beweerde, sprekende over het Departement van Marine:

»Naar de overtuiging der Commissie voorziet de samenstelling van het Departement voor de regeling en leiding van het beheer der Rijks werven niet in genoegzaam deskundige, industriele en administratieve elementen.»

De Commissie wijst, onder het hoofd F, ook op de opdrijving der zgd. standprijzen. Ook hiervan ligt de reden in het duister. Is zij voortgevloeid uit de omstandigheid dat men daardoor de verhouding der »algemeene kosten» tot die van de »productie» gunstiger heeft willen maken? Wij wagen het niet hierin te beslissen doch de verklaring die de Commissie er van geeft nl. dat hierbij aan »vergissingen» valt te denken, komt ons wel wat zonderling voor.

G. *Dienst der Magazijnen. Verantwoording en administratie van het materieel.*

Gelijk bovenstaande titel aangeeft is, hetgeen in het Rapport onder dit hoofd behandeld wordt, van zuiver administratieven aard. Het geldt voornamelijk den dienst der Magazijnmeesters, hun beheer, hun administratie en hun verantwoordelijkheid. Van hoeveel belang ook voor de daarbij betrokken personen, kan dit onderwerp hun, die buiten de werven staan, weinig belang inboezemen, weshalve wij het hier dan ook buiten beschouwing zullen laten. Alleen willen wij er de aandacht op vestigen dat aangaande dit punt bij de Commissie geen eenstemmigheid geheerscht heeft en dit het eenige onderwerp is geweest, waarbij het verschil in meening van zoodanig gewicht geacht werd, dat het lid der Commissie H. M. VAN DER WYCK zich gedrongen heeft gevoeld

de zijne, als afwijkende van die der meerderheid, bij eene afzonderlijke Nota — als bijlage D bij het Rapport gevoegd — den Minister kenbaar te maken.

H. Mindere geëmployeerden en werklieden van 's Rijks werven.

Waarlijk men kan het den Heer VIRULY niet euvel duiden, dat hij in zijn rede van 13 Maart jl. in de Tweede Kamer vroeg of de Rijks werven »hofjes» zijn voor ouden van dagen, want de cijfers uit het Rapport door dien geachten afgevaardigde aangehaald, die van de zaak der Rijks werven blijkbaar een bijzondere studie heeft gemaakt, waren wel geschikt om dien indruk te krijgen en zeker leidt het Rapport der Commissie er niet toe, om ten aanzien van de werkkrachten van het personeel op die werven een gunstige opvatting te ontvangen.

Vooreerst klaagt de Commissie over de gestadige toeneming van het personeel. »Ook gerekend van 1870, toen de werven meer naar de behoefte voor den ijzeren bouw waren ingericht, vindt men daarin nagenoeg overal gestadige neiging tot uitzetting, soms ingevolge nieuwe eischen voor den dienst, doch over het geheel niet te rechtvaardigen, aangezien zij niet evenredig is aan de productie. Eerst in de laatste jaren werd het personeel enigszins verminderd.

Afgescheiden van de zuiver geldelijke uitkomsten, blijkt het voortbrengend vermogen der Amsterdamsche werf, berekend naar het cijfer der werklieden, steeds dalende.

Gaat men b. v. over tijdvakken van telkens 7 jaar na, hoeveel scheepsruimte (uitgedrukt in tonnen waterverplaatsing) er gemiddeld per jaar aan nieuwe bodems is voortgebracht, deelt men genoemd cijfer door het personeel gemiddeld bij scheepsbouw in dienst, na aftrek van kuipers en blokmakers dan bekomt men:

van 1 Januari 1858 tot ultimo December 1864, per man 4.384 ton.

» 1 » 1867 » » » 1873, » » 2.861 »

» 1 » 1874 » » » 1880, » » 2.040 »

terwijl over de drie volgende jaren" (d. i. over 1881, 1882 en 1883) »weder een vermindering met bijna een halve ton te constateeren zou zijn.

Er behoeft wel niet op gewezen te worden dat deze cijfers slechts een betrekkelijke waarde hebben, omdat er te gelijker tijd herstellingen plaats grepen, de actieve schepen werden onderhouden, behoeften aangemaakt en wat dies meer zij.

Uit den overgang van houten op ijzeren rompen, zou de uitkomst niet verklaard kunnen worden.

Dat men bij sommige ambachten werkelijk te doen heeft met een buitensporige opvoering van het personeel, moge uit een enkel voorbeeld blijken.

Huistimmerlieden (d. w. z. scheepsbeschieters) en affuitmakers vormden in vroegere jaren één ambacht. Alle affutage was toen van hout, terwijl die thans uitsluitend van ijzer wordt vervaardigd.

Nu is de behoefte aan beschietwerk, berekend naar den tonneninhoud der nieuw gebouwde schepen en naar de uitgebreidheid hunner bemanningen over een reeks van jaren vrij wel stationnair gebleven. En toch had men in 1866 op de toen bestaande vier Rijks werven slechts een aantal van 137 huistimmerlieden en affuitmakers met de leerlingen in dienst, en in 1882, aldus na de opheffing van de Rijks werf te Vlissingen, op de drie werven 194. Bij vermindering van arbeid dus aanzienlijke uitbreiding van arbeidsvermogen!

De vier Rijks werven telden in 1866, toen uitsluitend houten schepen

werden gebouwd: 823 sloopstimmerlieden, 332 smeden en 139 werktuigmakers, te zamen 1294 personen. In 1868 gaat men over tot den bouw in ijzer en in 1870 waren op de *drie* werven in dienst: 625 sloopstimmerlieden, 543 smeden, 335 ketel- en sloopmakers en 152 werktuigmakers, gezamenlijk 1655 personen.

In 1872 bedraagt dit totaal 1669, in 1876 nog 1595 en vermindert daarna geleidelijk tot 1494 in 1880; 1416 in 1882 en 1237 in 1884.

Het bovenstaande bewijst dat op het bewaren eener geschikte verhouding tusschen het arbeidsvermogen der verschillende ambachten in reeks van jaren geen genoegzaam acht is geslagen.

Dat onder die omstandigheden duur gewerkt wordt en zulke verhoudingen op het werkvolk zelf een ontzenuwenden invloed moeten oefenen, ligt voor de hand."

En dat alles ondanks al de periodieke staten en rapporten die telkens werden ingediend! Pleit dit wel voor de deugdelijkheid van centralisatie, pleit dit er voor om alles van uit het Departement te willen leiden en besturen?

Een ander bezwaar waar de Commissie op gestuit is, ligt in het groot aantal leerlingen op de werven. Zij wijst er op in deze bewoordingen:

»De recruetering der ambachtslieden geschiedt in den regel door het plaatsen van leerlingen op jeugdigen leeftijd, die, na een zeker aantal jaren, in de ploegen worden opgenomen. Het mocht reeds lang de aandacht hebben getrokken" (van wie. . . bedoelt de Commissie hier misschien van het Departement?) »dat dikwijls het cijfer der leerlingen in geen behoorlijke verhouding staat tot dat der werklieden. Zoo vindt men b.v. in 1881 te Hellevoetsluis evenveel sloopstimmerlieden als leerlingen bij dat ambacht en doen ook elders de cijfers vermoeden dat men de Rijks werven te veel als scholen voor de jeugdige familieleden der werklieden heeft beschouwd, of getracht in de kosten der huishouding van deze laatsten te gemoet te komen, door hun kinderen een daggeld toe te leggen."

Een en ander leidt de Commissie er toe een andere regeling van het personeel voor te stellen en wel een indeeling in »vaste" en »tijdelijke" werklieden. Om onder de eersten, wier aantal op 500 wordt gerekend, te worden opgenomen zouden, behalve bekwaamheid en onbesproken gedrag, worden vereischt een onafgebroken dienst van minstens 5 jaar aan 's Rijks werven en een leeftijd tusschen de 35 en 45 jaar.

Aan deze vaste werklieden zou de Commissie, voor langdurigen dienst, pensioen ten laste van den Staat wenschen toegekend te zien.

Door, gelijk de Commissie wenscht, gelegenheid te hebben, de vaste werklieden op 60-jarigen leeftijd te pensionneeren en door de tijdelijke werklieden op dien leeftijd immer te ontslaan, zou zeker in het *bestaand* stelsel van *Rijks* werven, een groote verbetering worden verkregen. Thans beschouwen alle werklieden zich als »vast" en meenen, evenals ieder die op de werven dient, dat zij alleen bij ernstige reden tot misnoegen, kunnen worden ontslagen. Het kan niet anders of een dergelijk ingeworteld begrip moet slecht werken. Het werkt niet alleen slecht op de Rijks werven maar ook zelfs daarbuiten, op de werkplaatsen bij particulieren, waar men, zooals de Heer STORK, in de Zitting van de Eerste Kamer op 17 April jl., zeide: »hunkert naar een plaatsing op de Rijks werf, waar men, bij weinig werk, hoog betaald wordt." De billijkheid brengt bovendien mede dat men er niet toe

komt, werkelijk verdienstelijke werklieden, die jaren lang den lande hebben gediend, op hun ouden dag op straat te zetten en aan armoede en gebrek prijs te geven. Het gemis van een pensioenwet noopt er nu toe ze te laten meeloopen, zoolang zij maar eenigszins mee kunnen.

»Bij verwijdering of pensioneerig op bepaalden leeftijd, zullen de Rijks werven ophouden als bureelen van liefdadigheid dienst te doen en zal men die inrichtingen niet langer kunnen bestempelen met den naam van »hofjes». Hoewel in deze door de publieke meening misschien wordt overdreven, geheel ongegrond kan men haar niet noemen, want personen, die voor allen verderen arbeid ongeschikt geacht werden, wegens verval van krachten, gebrek aan gezichtsvermogen, enz., blijven thans op de betaalsrollen doorloopen, omdat men geen termen kon vinden voor het verleenen van een invaliditeitspensioen en men de familieleden der betrokkenen, of wel de arbbesturen, niet met hun onderhoud wilde belasten.

Inmiddels nemen zij de plaats van anderen in, zonder tot het productief vermogen der werven te kunnen bijdragen.

In 1884 waren op de drie werven gezamenlijk 247 man werkzaam van 60 jaar en daarboven, waarvan 72 ouder dan 65 jaar en 22 boven den 70 jarigen leeftijd. Op 1 September 1880 telden de werven gezamenlijk slechts 206 man van 60 jaar en daarboven.

Deze cijfers spreken voor zich; bij bestendiging van den tegenwoordigen toestand zullen zij met elk jaar ongunstiger worden en wij behoeven niet te onderzoeken hoeveelen dezer grijsaards nog onder de werkkrachten van de werven mogen mederekenen."

Een pensioenwet voor die werklieden ware zeker in hun persoonlijk belang wenschelijk, maar als wij nagaan de vruchteloze pogingen aangewend om de onvoldoende pensioenen van oud strijders te verbeteren, dan achten wij de kansen, dat voor deze *niet*-rechthebbenden een pensioenwet in het leven zou worden geroepen, gering. Meer kans zou er misschien bestaan aan hen, die boven den 60-jarigen leeftijd zijn en daarbij steeds door plichtsbetrachting hebben uitgemunt, een gratificatie toe te kennen.

Hoe het zij, men zal op de een of andere wijze, bij opheffing van de werven, van die menschen op gepaste wijze moeten trachten af te komen. Het is nu een moeilijkheid voor eens, die men kan beletten dat zich herhaalt, men kan dus eenigszins vrijgevig zijn.

Wanneer wij, ondanks onze overtuiging dat de Rijks werven moeten worden opgeheven, de voorstellen der Commissie betreffende de werklieden uitvoerig hebben medegedeeld, dan deden wij dit vooral omdat men er uit kan opmaken hoe groote bezwaren aan het in dienst houden van een zoo talrijk werkpersoneel zijn verbonden. De Commissie wenscht dat personeel te beperken tot 2000 man, wij daarentegen, zouden het zoodra mogelijk willen beperken uitsluitend tot datgene hetwelk noodig is voor de conservatie, en het in de toekomst zooveel mogelijk wenschen te kiezen uit verdienstelijke oud schepelingen van de vloot.

Om te beginnen zou al dadelijk geen enkel man vooreerst meer op 's Rijks werven moeten worden aangenomen.

Niet minder moeilijk dan een goede organisatie van het mindere personeel is het technisch beheer van een zoodanige inrichting als een Rijks werf van aanbouw.

Ofschoon misschien daarbij minder op hare plaats, heeft de Commissie aan het slot van het vorige onderdeel van Hoofdstuk IV en wel onder G. hierover een wenk gegeven die, naar wij vreezen, omdat zij de gelegenheid verschaft een nieuw »baantje» te scheppen maar al te licht ingang zal vinden, doch van wier opvolging wij ons weinig nut voorstellen. Zij luidt:

»Ook is het stellig wenschelijk de werkvakken zelf, in hun technisch beheer, te doen controleeren door een ambtenaar buiten de werven en rechtstreeks onder den Minister geplaatst.

Thans geschiedt dit niet en den Directeur en Commandant zal het daartoe in den regel aan tijd en technische kennis ontbreken.»

Bedoelde men hiermede dat er een Chef van den scheepsbouw zou moeten zijn, aan wiens controle ook de werven en de daarop in uitvoering zijnde werken zijn onderworpen, dan zouden wij ons gereedelijk hiermede kunnen vereenigen, maar dit schijnt blijkbaar de bedoeling niet te zijn; men verlangt een ander persoon, een »ambtenaar», als technisch Directeur der werven, rechtstreeks onder den Minister.

De scheeve verhouding in welke de Vlagofficier, Directeur en Commandant, tot dien nieuwen schakel in de keten zal komen te staan daarlatende, rijst dadelijk de vraag: wien moet men daartoe nemen? Mag men al een enkel maal door een gelukkig toeval er in slagen hiertoe een geschikt persoon te vinden, in den regel zal men hierbij op bezwaren stuiten. Wij maken ook nu weder de woorden van den Heer STORK over dit punt, in de zoeven genoemde Kamerzitting uitgesproken, gaarne tot de onze, omdat zij met zoo volkomen juistheid aangeven wat men hierbij te wachten heeft. De Heer STORK zeide nl.:

»Zonder industrieel hoofd kan men niets goeds van de zaak maken. Nu kan men zulk een hoofd wel krijgen, maar niet een zooals men noodig heeft; men zal menschen krijgen die in hun eigen zaken niet geslaagd zijn en die moet men natuurlijk niet hebben, of ook wel ambtenaren of ingenieurs; maar ik doe een beroep op de leden dezer Vergadering, die zich aan de industrie hebben gewijd, of ook zij niet van oordeel zijn dat men daarmee een industriele zaak niet kan drijven!»

Van dien technischen Directeur het heil der werven te verwachten, zou dan ook zijn: zich vleien met een doode musch.

I. *Verhouding van 's Rijks zeewezen tot de particuliere nijverheid.*

Schier aan het einde van haar Rapport genaderd, zou men uit hare uitingen meenen dat aan de Commissie ten slotte de oogten zijn opengegaan, dat zij duidelijk het lang gezochte land aan hare voeten gezien heeft, maar dat zij er voor teruggedeinsd is daarin af te dalen, omdat een geheimzinnige

kracht haar de voeten geketend hield. Of schijnt de waarheid niet duidelijk door alle nevelen heen in deze woorden waarmee zij hier aanvangt:

»Terwijl de Commissie de opheffing der Rijks werven ontraadt, *mede als instellingen van voorzorg* (1), herhaalt zij de meening, dat het streven behoort te zijn, om de uitoefening van nijverheid door het Rijk zelf te beperken tot het onvermijdelijke. Sommige harer voorstellen bedoelen stappen op dien weg. De meest gewenschte en natuurlijke toestand ware eerst bereikt, wanneer het eigen werk zich kon bepalen tot voorwerpen alléén voor het krijgswezen dienstbaar en door de nijverheid binnenlands niet op voldoende voet vervaardigd, wanneer het Rijk zich tot haar, of als uitzondering tot het buitenland, kon wenden voor de aanschaffing en herstelling van al hetgeen, ook in het burgerlijk bedrijf wordt gebezigd.»

Waarom zijn slechts sommige voorstellen stappen op dien weg? Waarom daarop niet verder gegaan? De Commissie gevoelt duidelijk dat dit de ware weg is, zij doet er enkele stappen op, doch..... keert dan aarzelend terug!

Is zulks omdat de Rijks werven, waarop men slechts rompen maakt en met behulp van particulieren schepen in elkaar zet, een instelling van »voorzorg» zijn.

Dan zou men de werven van aanbouw houden om iets wat niet meer is dan een groot woord. Immers onder ditzelfde hoofd lezen wij in het Rapport:

»In het lange tijdperk van vrede met het buitenland in deze eeuw was doorgaans de medewerking der particuliere nijverheid noodig, meermalen dringend bij onvoorziene behoefte aan voorwerpen van uitrusting, aan nieuwe stoomschepen of werkzaamheden aan voornamelijk bestanddeelen van het materieel.

Bij oorlogsgevaar wordt die medewerking onmisbaar tot aanvulling van de werkkrachten en den voorraad. De eigen middelen der Marine zouden gedurende den vrede op al te uitgebreiden voet moeten zijn onderhouden, om in oorlogstijd de hulp van particuliere inrichtingen te kunnen ontberen.»

Waarlijk het valt moeilijk, een glimlach te onderdrukken als men denkt aan die door de Commissie zoo hoog opgevijzelde »instellingen van voorzorg» die niets vermogen zonder de hulp van particulieren; die voor een deel bloot staan aan dadelijk bombardement, wier munitieberging de vloot in den steek laat en die, door de schatten die zij verslinden, veeleer de weerkracht der Marine verzwakken dan versterken. Men heeft bij de Landmacht lang gestreden tegen de zgd. *schadelijke vestingen*, bij de Marine mag men waarlijk met niet minder recht spreken van de *schadelijke werven*!

HOOFDSTUK V.

Hoe dienen in verband met al het voorgaande, de drie Rijks werven ieder in het bijzonder te zijn ingericht.

In dit Hoofdstuk geeft de Commissie aan, welke veranderingen er aan de Rijks werven zouden moeten geschieden. Deze omvatten:

voor Amsterdam: het inrichten van de hellingen 2 en 3 voor scheepsbouw, gepaard met herstel harer fondeeringen; het maken van lichte kappen voor

(1) Wij cursiveeren.

die hellingen; het herstellen van de kaaimuren der werf; het opruimen van de kappen voor monitors; het aanbrengen van localiteit bij de zooeven genoemde hellingen, voor berging van staaf- en plaatijzer en voor spantovens, waartoe de af te breken monitorkappen kunnen worden benut; het plaatsen van kleine kranen langs het dok en bij de hellingen; het inrichten van de oude smederij tot scheepssmederij, van de stoomzagerij tot werkplaats voor scheepsbouw, draaijerij enz. en van de hellingen 5 en 6 voor conservatie van schepen; het verbeteren van den toegang tot het ijzermagazijn; het inrichten van de gebouwen der grofsmederij en der gieterij tot kolenmagazijnen; het maken van een nieuwe zagerij bij de houtloodsen en het aanbrengen van electrisch licht;

voor *Willemsoord*: uitbreiding van de gieterij, ketelmakerij, draaijerij en bankwerkerij en

voor *Hellevoetsluis*: inrichten van de ontruimde magazijnen en werkplaatsen voor conservatie van materieel.

Het spreekt vanzelf dat deze maatregelen, waarbij nog gevoegd zou dienen te worden de op bladz. 15 van haar Rapport verlangde aanwending van stoomkracht tot het te water laten van stoomkanonneerbooten, het uitbaggeren van de houthaven enz. geld zullen kosten, evenzeer als het na al hetgeen door ons over de Rijks werven is gezegd, voor de hand ligt dat wij dat geld niet doelmatig besteed zouden achten.

Naar onze meening zou alle aanbouw op de Rijks werven een einde moeten nemen; zouden zelfs alle belangrijke herstellingen of veranderingen aan de schepen moeten geschieden op particuliere werven; zouden de Rijks werven uitsluitend moeten zijn plaatsen van conservatie, tevens arsenalen, van de vloot en zouden de werven van Willemsoord en Hellevoetsluis moeten worden opgeheven.

Wanneer de Heer STORK aanneemt dat, door de voorstellen der Commissie te volgen, 8 à 900 werklieden kunnen worden afgeschafte, hetgeen een besparing van 3 à 4 ton per jaar zou geven, dan kan men nagaan dat door alle aanbouw en herstelling over te laten aan particulieren, de besparing nog vrij wat aanzienlijker zijn zou.

Wij willen trachten eenigermate te benaderen tot welke bezuiniging men dan vermoedelijk zou komen. Er zal dan zeker bezuinigd kunnen worden op twee zaken nl. *arbeidsloon* en *algemeene kosten*.

1°. Op »arbeidsloon»: omdat de Commissie onder H van Hoofdstuk IV aantoot hoe de productie, die in 1858 bedroeg 4.384 ton per man, allengs is gedaald zoodat zij in 1882 slechts ongeveer 1.6 ton per man en per jaar bereikte, terwijl zij in datzelfde Hoofdstuk zegt:

»Wij mogen aannemen dat, bij goede leiding en toezicht en met inbegrip van alle gewone diensten van het etablissement, herstellingswerken enz. bij het vak van scheepsbouw, de jaarlijksche productie per man al spoedig zal stijgen tot ruim 3 ton.»

Hieruit kunnen wij niet anders afleiden dan dat de arbeid, die in 1882 per man verricht werd, circa de helft bedroeg van hetgeen zulk een man, even degelijk werkende als men dit op de Rijks werven verlangt, had be-

hooren te verrichten, zoodat ook de helft te veel is uitbetaald in verhouding tot het verrichte werk.

2°. Op »algemeene kosten»: omdat deze, die aan de Rijks werf te Amsterdam 99,2 percent van het besteed arbeidsloon bedroegen, op een goed beheerde fabriek slechts ongeveer 25 percent van dat loon, of 10 percent van de productie bedragen.

Daartegenover staat dat particuliere maatschappijen een zeker bedrag als winst over het kapitaal aan de aandeelhouders behooren uit te keeren, weshalve de besparing die hier op arbeidsloon en algemeene kosten is te verkrijgen, weder met het winstcijfer moet worden verminderd.

Alvorens nu de rekening te maken moeten wij vooropzetten dat er, zooals wij zeiden, twee arsenalen: één in het noorden en één in het zuiden des lands zullen dienen te zijn, uitsluitend voor conservatie. Laten wij nu veiligheidshalve aannemen dat daarbij de besparing op het arbeidsloon, waarop wij zoeven wezen, *niet* kan worden verkregen en dat daarbij, wegens de nu door het gemis van aanbouw eenvoudiger geworden administratie en beheer, op de »algemeene kosten» wél zal kunnen worden bezuinigd, maar dat die algemeene kosten nimmer tot een dergelijke verhouding ten opzichte van het besteed arbeidsloon zullen kunnen worden teruggebracht, als bij een particuliere fabriek.

Allereerst is dan de vraag: hoeveel man heeft men voor de conservatie noodig? Hoewel dit moeilijk met juistheid te zeggen is, willen wij hiervoor als maatstaf nemen het aantal manschappen hetwelk de Commissie noodig acht dat op de werf te Hellevoetsluis werkzaam moet blijven, wanneer deze uitsluitend voor conservatie wordt ingericht. Zij acht dan daartoe noodig 200 man. Met het oog op de uitbreiding die het aantal oorlogsvaartuigen, opgelegd te Hellevoetsluis, in den jongsten tijd heeft ondergaan, zullen wij dan zeker wel niet te weinig rekenen, wanneer wij het aantal mannen, noodig voor de diensten bij elk arsenaal, op 300 man, of het geheel aantal manschappen noodig voor de conservatie enz. bij de 2 arsenalen op 600 man stellen. Dit getal is ook dáárom hoog, omdat wij aannemen dat al het gepantserde materieel, hetzij in dienst, hetzij steeds met een kleine kern van bemanning aan boord, te water dient te zijn en dit alzoo door die bemanning zal worden onderhouden.

Totaal is in 1882 aan arbeidsloon op de drie Rijks werven aan scheepsbouw en conservatie uitgegeven f 940.931.

Hiervan zullen wij om tot het bedrag te komen waarover de besparing te rekenen valt, aftrekken het loon van de 600 man gebezigd aan de arsenalen, conform het Rapport gemiddeld op f 520 per man en per jaar gerekend. Wij krijgen dan voor het arbeidsloon, gevorderd voor de twee arsenalen, f 312.000 en houden over f 940.931 — f 312.000 = f 628.931.

Op die overblijvende f 628.931 kunnen wij nu de reductie toepassen. Om echter niet te ver te gaan, zullen wij die reductie niet rekenen in rede van 3 tot 1,6, of van 3 tot 1,5, maar slechts in rede van 3 : 2. Het blijkt dan dat het overblijvende arbeidsloon slechts had behooren te bedragen en dus bij uitvoering op een goede particuliere werkplaats zou hebben bedragen f 419.287.

Er zou dus in het jaar 1882 hebben kunnen worden bezuinigd op *arbeidsloon* f 628.931 — f 419.287 = f 209.644.

De »algemeene kosten» bedroegen in 1882 over de drie Rijks werven en over het geheele werfpersonnel — dat is alzoo met inbegrip van de 600 man, zooeven voor de conservatie bij de arsenalen berekend — f 1.301.928. Wij dienen ze dus, om tot de besparing te komen, eerst te verminderen met hetgeen van die algemeene kosten blijft drukken op de zooeven genoemde 600 man.

Laat ons, om ruim te rekenen, aannemen dat 60 percent van het arbeidsloon als algemeene onkosten van de nieuwe arsenalen moet gerekend blijven, dan bedraagt dit over f 312.000 de som van f 187.200. Deze weder aftrekend van het totaalcijfer der algemeene kosten, ad f 1.301.928, zoo houden wij over f 1.114.728, waarover de besparing kan worden gerekend.

Indien wij nu veiligheidshalve veronderstellen dat bij uitvoering door particulieren het gewenschte cijfer van 25 percent van het arbeidsloon niet genoegzaam is om de algemeene onkosten te dekken, maar deze niet minder dan 30 percent van het arbeidsloon zullen blijven eischen, dan worden die algemeene onkosten in ieder geval teruggebracht tot 30 percent van het arbeidsloon bij particulieren ad f 419.287, makende alzoo f 125.786 en bespaart men dus op de algemeene onkosten aan de Rijks werven f 1.114.728 — f 125.786 = f 988.942.

De besparing op arbeidsloon en algemeene onkosten, te zamen, bedraagt dus f 1.198.586.

Van deze besparing moet nu af de winst die wij, om maar weer hoog te rekenen, op niet minder dan 13 percent van het kapitaal zullen stellen. Het kapitaal, omgezet in arbeidsloon en algemeene onkosten, is ons reeds bekend. Voor wat de uitgaven aan materialen betreft, wijst het Rapport ons aan dat *volgens de standprijzen* der Marine in 1882, voor scheepsbouw en conservatie te zamen, uit de magazijnen op de drie Rijks werven is besteed f 1.102.000. Doch nu dient in aanmerking te worden genomen, dat die standprijzen te hoog zijn, immers zooals het Rapport zegt, verhouden zich b. v. de standprijzen van het ijzer, een der hoofdmaterialen, tot de werkelijke prijzen gemiddeld als 100 tot 61.

Rekenen wij alzoo dat die waarde van f 1.102.000 moet worden gereduceerd in verhouding als 100 tot 85 om hiernaar het winstcijfer op de materialen te kunnen vaststellen, dan zullen wij de rekening wel niet te zeer in ons voordeel maken. Het kapitaal besteed aan materialen wordt dan f 936.700.

De winst moet dus worden berekend over $f\ 419.287$ (arbeidsloon) $+ f\ 125.786$ (algemeene onkosten) $+ f\ 936.700$ (materialen) $= f\ 1.481.773$ (1). Berekend tegen 13 percent wordt zij $f\ 192.630$.

De besparing, ad $f\ 1.198.586$, hiermede verminderende blijft er toch nog altijd over $f\ 1.005.956$ en zou dit dus aantoonen dat het overlaten van alle werken van aanbouw en herstelling, die nu op Rijks werven verricht worden, aan particulieren, over een budget als dat van 1882, in rond cijfer een besparing zou geven van *één millioen*.

Hiertegenover staan echter ook weder uitgaven, en wel uitgaven, die onafscheidelijk met de vervanging van de Rijks werven van aanbouw door twee centrale marine-arsenalen dienen gepaard te gaan, wil men geen half werk doen.

In de eerste plaats hebben wij hierbij op het oog de uitgaven te doen voor het *personeel*, in verband met meer dadelijke en meer volledige gereedheid der oorlogsbodems, bestemd voor de binnenlandsche defensie, opdat men niet slechts de schepen bezitte, maar die ook behoorlijk kunne bemannen. Daarvoor is het niet genoegzaam een zeker aantal lichtmatrozen, zeemiliciens en jongens in dienst te hebben, maar daartoe zijn, in verhouding tot dat aantal, noodig: deugdelijk kader, geoefende artilleristen, bekwame torpedisten en ook meer Luitenants ter zee. Het is hier de plaats niet om dit punt nader uit te werken; wij verwijzen, voor hetgeen thans van die qualiteiten beschikbaar is, den lezer naar het Jaarboekje voor de Marine (2).

(1) Rekent men dat de algemeene onkosten slechts 10% van de productie hadden mogen bedragen, dan zouden zij hebben mogen zijn 10% van $f\ 419.287 + f\ 936.700$ of $f\ 135.000$; het door ons genomen cijfer ligt tusschen dit en de 25% van het arbeidsloon.

(2) Evenals de schepen zouden moeten zijn ingedeeld in verschillende rubrieken als: schepen *in dienst*, schepen *in gereedheid* (d. w. z. in dienst, doch met sterk verminderde bemanning aan boord) en schepen *in reserve*, deze laatste te splitsen in twee klassen nl.: de 1ste klasse gereed na 2 of 3 dagen; de 2de klasse gereed na 8 of 10 dagen; zou men er naar moeten streven ook een indeeling van het personeel, meer in overeenstemming met de tegenwoordige militaire eischen, tot stand te brengen. Daartoe zou wellicht in aanmerking kunnen komen een indeeling in brigades, met bijbehorend kader en officieren; brigades, die zoo min mogelijk uit haar verband werden gerukt, die elkaar geregeld voor den dienst buitenslands of in Indië aflosten. Wij ontveinen ons geenszins de moeilijkheden hieraan verbonden, maar toch is iets dergelijks noodig, daar de man, uit Indië komend, nu nooit weet wat hem boven het hoofd hangt en of hij niet binnen weinige weken weer naar zee zal worden gezonden.

Dit kan natuurlijk niet gunstig werken op den lust tot dienstneming, en de binnenlandsche defensie moet hieronder lijden, omdat, bij zulk een toestand, de equipages bij het uitbreken van een oorlog, letterlijk bijeen zullen worden »geraapt» uit officieren, onderofficieren en manschappen, die elkaar in 't geheel niet kennen.

Het zou tot de taak van den Marine-staf behooren, hierin meer vastheid te brengen. Werd aan het kader, de machinisten en matrozen 1ste klasse, na een zeker aantal jaren verblijf in de tropen, bij goed gedrag, toegestaan zich ook uitsluitend te reëngageeren voor den binnenlandschen dienst, dan zou daarmee de aanvulling van dit gedeelte van 't personeel, waaraan voor de binnenlandsche defensie juist het dringendst behoefte is, waarschijnlijk in niet geringe mate worden bevorderd. Het is waar: ook hieraan zijn bezwaren verbonden, maar daartegenover staat het andere bezwaar dat men nu, wegens het gemis aan dat personeel, de zeegaten niet behoorlijk verdedigen kan. Dat bezwaar nu is *overwegend*, daarom moet het vóór alles worden opgelost.

In de tweede plaats zijn er uitgaven te doen voor het in 't aanzijn roepen van een Marine-staf — de staven der eskaders daaronder begrepen —; voor het zeetraktement van de officieren, die men boven het tegenwoordige getal aan boord zal dienen te houden; voor meerdere kosten van het korps ingenieurs van de Marine; opzichtkosten; aanstelling van afzonderlijke ingenieurs voor het stoomwezen en dgl.

Het — zooals wij wenschelijk zouden achten — met eenige bemanning aan boord, in gereedheid houden van al het gepantserd materieel hetwelk niet reeds bepaaldelijk in dienst is, kan, als geen meerdere uitgaven vorderende, buiten rekening worden gelaten, want de kosten van een paar honderd gulden zeetraktement aan elk der officieren, zullen worden opgewogen door de mindere kosten der conservatie (in den zin van bewaring) en de bezuiniging op het telkens in en buiten dienst stellen van die bodems. Evenzoo zullen wij buiten rekening laten de besparing, die door de inkrimping van drie Rijks werven tot slechts twee arsenalen, zou zijn te verkrijgen op de kosten van het Departement van Marine zelf. Een goed deel toch der vrijvallende ambtenaren zal weder noodig zijn bij den Marine-staf; bij den Chef van den scheepsbouw; bij de ingenieurs van het stoomwezen enz.

Deze noodige uitgaven in aanmerking nemende, willen wij dan ook veronderstellen dat de zooveen berekende besparing van één millioen daardoor voor de helft zal worden te niet gedaan en dat *summa summarum*, door opheffing der Rijks werven, niet meer op het budget zal worden bezuinigd dan *een half millioen*.

Doch daarmee zal men dan ook een veel meer strijdbare vloot voor den binnenlandschen dienst verkrijgen, een vloot, zooals men die thans niet heeft.

Een voornaam punt, hetwelk thans nog te behandelen valt, is de inrichting van die beide arsenalen der Marine.

Het is reeds gebleken dat wij zouden wenschen één arsenaal te Amsterdam en één in het Zuiden, waarvoor wij de plaats zouden willen zoeken bij Rotterdam aan de Maas.

Beschouwen wij in de eerste plaats wat er te doen valt voor het arsenaal te Amsterdam.

Met het oog op de ongeschiktheid van de bestaande werf voor mobilisatie en haar ligging ten opzichte van de stad, zou, naar het ons voorkomt, het meest verkieslijk zijn dat door het Departement van Marine in overleg werd getreden met de Gemeente Amsterdam, of eenig ander lichaam, om het terrein van deze werf van den Staat over te nemen. De oppervlakte, die zou kunnen overgedragen worden, bedraagt, wanneer men uitzondert het zgd. »Groot magazijn», het blok woningen voor den Directeur en de officieren, zoomede de Marinierskazerne: 84400 M². terrein en 81800 M². water. Aannemende dat het terrein voor straten en gemeenschappen bestemd, daarbij

om niet overgaat, blijven er, globaal gerekend, om te verkoopen over 65000 M². bouwterrein en 65000 M². water. De waarde van bouwterrein daar ter plaatse mag men veilig stellen op f 40 de M². en die van water op f 5 de M².; derhalve is het terrein van de werf waard f 2.925.000, of in rond cijfer nagenoeg 3 miljoen gulden. Weder echter zullen wij, om het verwijt te ontgaan van te veel in ons voordeel te rekenen, dit cijfer lager stellen en derhalve de opbrengst van het terrein van de werf slechts ramen op 2¼ miljoen (1).

Die waarde zou evenwel aanzienlijk stijgen wanneer de overdracht van de werf gepaard ging met de verbetering van de havenwerken te IJmuiden, aangezien de 600000 M³. zand, die naar onze rekening noodig zijn om de dokbassins der werf te dempen — ten einde dier oppervlakte water mede tot de waarde van bouwterrein te verheffen — dan voor zeer geringe kosten zouden te verkrijgen zijn. Immers dat zand moet toch ontgraven worden; er valt zelfs veel meer dan 600000 M³. te verplaatsen, doch deze hoeveelheid strookt ongeveer met hetgeen er te ontgraven is voor de visschershaven en het daaromheen, volgens het aangenomen project, te effenen terrein. Wáár moet men met dat zand heen? Beter, voordeliger aanwending er van ware toch gewis niet te vinden.

Kan men op de door ons aangegeven wijze de bestaande werf overdoen, dan dient er tevens te worden omgezien naar terrein voor een Marine-arsenaal aan de noordzijde van het voormalig IJ. Veilig kan men aannemen dat men hiertoe den grond koopt ad f 5000 per hectare, makende voor de 20 hectaren waarvan men zich o. i. hier zou dienen te verzekeren, f 100.000.

In dat terrein moeten dan de noodige bassins worden gegraven; met den grond van hun uitgraving en met aan te voeren zand moet het vervolgens worden opgehoogd; kaaimuren moeten langs de aanlegplaatsen gebouwd en de noodige gebouwen op het terrein gesticht worden, voor welke zooveel doenlijk naar dat nieuwe terrein moeten overgebracht worden de op de bestaande werven aanwezige en nog te benutten houten gebouwen, kappen en dgl; — sluizen zullen hier te vermijden zijn. Natuurlijk zou het ook hier weder besparing geven wanneer voor het tot ophooging te leveren zand, het zand hetwelk voor de nieuwe haven en kanaalwerken te IJmuiden moet worden ontgraven, kon worden aangewend.

(1) Om aan te toonen dat zoodanige ruiling wel uitvoerbaar is, moge het volgende voorbeeld dienen:

In 1878 heeft Schrijver dezes, voor den Staat handelende, met de Gemeente Haarlem een overeenkomst getroffen, waarbij voor binnen de stad staande, bij het Departement van Oorlog in bruikleen zijnde oude stallen enz. met hun terrein waarover de Gemeente de beschikking erlangde, werden verkregen, voor een nieuw kazernement, 8 hectaren weiland aan de Kleverlaan, gelegen even buiten de stad, ad f 6000 per hectare. Dat terrein, toenmaals dus waard f 48.000, is, na de sedert plaats gevonden uitbreiding der Gemeente, thans minstens waard gemiddeld f 2,50 de M². of f 200.000, zoodat het Departement van Oorlog, op het oogenblik, op die ruiling zeker f 152.000 heeft geprofiteerd, terwijl de Gemeente, behalve verfraaiing van de stad, er in een der schoonste wijken, bouwgrond door heeft gewonnen, die zij verkoopt voor niet minder dan f 15 de M².

Behalve de niet in dienst zijnde bodems van het Noorder-eskader, zouden ook de schepen bestemd voor algemeenen dienst hier moeten worden opgelegd, terwijl verder een steenkolendepot, de noodige magazijnen voor munitie en projectielen, een geschutpark voor de reserve-artillerie der vloot en een pyrotechnie der Marine tot de hier in 't aanzijn te roepen inrichtingen zouden moeten behooren. Wellicht dat het bijeen zijn van die zaken het Departement van Oorlog dan nog zou doen gevolg geven aan het vroeger wel eens gekoesterde, doch helaas weder opgegeven voornemen, om ook de patroonfabriek uit Delft naar Amsterdam over te brengen, die in de reduitstelling zeker niet mocht ontbreken en waarvoor op dit terrein dan nog wel plaats zou zijn te vinden. Al deze inrichtingen en ook nog andere die ons voor den geest zweefden, deden ons het hier benoodigd terrein stellen op 20 hectaren. De mogelijkheid om dit arsenaal door een of meer zijtakken door den tijd te doen aansluiten aan het spoorwegnet, achten wij volstrekt niet buiten gesloten.

Kwam een arsenaal, als wij hier schetsten, tot stand, dan vervielen natuurlijk de kosten verbonden aan het veranderen van de bestaande werf, conform de voorstellen der Commissie.

Het zou zeker niet aan te raden zijn om de kolossale voorraden ijzer, hout enz. die thans op de werf te Amsterdam aanwezig zijn en die doelloos worden, zoodra men alle aanbouw en herstelling aan particulieren overgeeft, weder naar het nieuwe arsenaal te sjuwen. Aangezien het, om geen te slechte prijzen daarvoor te maken, voor den Staat ongeraden zou wezen die hoeveelheden op eens aan de markt te brengen, zou het wellicht verstandig wezen om die voorraden, met de magazijnen waarin zij zijn, gelijktijdig met de werf te trachten over te doen. Gesteld dat er op het tijdstip van overdracht nog slechts 2 miljoen KG. ijzer en 6000 M³. teakhout op de Amsterdamsche werf in voorraad liggen, dan vertegenwoordigen die blijkens de Bijlage der Marinebegroting voor 1885 een waarde van f 1.120.000.

Doch, het is in het Rapport door de Commissie aangetoond, dat de standprijzen, naar welke de waarde der magazijnsvoorraden berekend wordt, veel te hoog zijn. Daarom zullen wij in stede van f 0,20 per KG. ijzer en f 120 per M³. teakhout, zooals in die Bijlagen wordt aangenomen, voor het KG. ijzer slechts stellen f 0,07 en voor de M³. teakhout slechts f 100. Zelfs bij toepassing van die lage prijzen, vertegenwoordigen de overcompletee voorraden ijzer en teakhout toch nog een waarde van f 740.000. Voor het overcompletee eikenhout, het koper enz. kunnen wij dan nog veilig hierbij f 40.000 voegen, waardoor wij komen tot een vermoedelijke opbrengst, bij verkoop, van f 780.000.

Deze opbrengst, gevoegd bij die welke het terrein van de Amsterdamsche werf waard is, geeft een zoodanig cijfer, dat er wel geen vrees behoeft te bestaan of daaruit kunnen de kosten van de nieuwe arsenalen, en die van een depot van 5000 ton steenkolen op de Tien Gemeten, waarbij te voegen

een *reserve*-depot voor het Zuiden, van 3000 ton steenkolen te Rotterdam, volledig worden bestreden. En nu hebben wij zelfs niet eens in rekening gebracht de meerdere waarde die het terrein der Amsterdamsche werf, door demping der bassins met het zand voortkomende uit de ontgravingen te IJmuiden, zou verkrijgen.

Evenmin brengen wij in rekening de sommen, die men zou verkrijgen door de bij opheffing der bouwwerven overtollig geworden voorraden hout, ijzer, koper enz., die zich thans nog te Hellevoetsluis en te Willemsoord bevinden, te gelde te maken. Wij doen zulks met voordacht. Want al heft men de werven in die beide plaatsen op en al ziet men af van het leveren van een zeeslag in de Helder—Texelsche zeegaten, dan volgt hieruit nog vólstrekt niet dat men ook die beide punten als *stations* onzer marine zou behooren te verlaten. Het zou zelfs ongeraden wezen zulks te doen. Immer toch blijft het Nieuwe Diep de plaats bij uitnemendheid voor opleiding en oefening onzer marine en immer zal het uit het oogpunt van bewaking van het hart des lands onvermijdelijk wezen eenige strijdbare oorlogschepen, waarvan een als wachtschip steeds »in dienst» zou moeten zijn, bij Hellevoetsluis gestationneerd te laten, trouwens *geen enkel* zeegat, hetwelk een toegang tot het hart des lands verschaft, zou *ooit* van degelijke bewaking door marine ontbloot mogen wezen.

Van gedeelten van de terreinen en gebouwen dier werven is dan nog voor de instructie, oefening enz. partij te trekken. Brengt men b. v. de opleidingschepen voor bootsmansleerlingen en jongens naar het Nieuwe Diep over, die naar onze meening daar goed op hun plaats zouden zijn, dan waren misschien enkele der ginds op de werf aanwezige gebouwen voor het onderwijs der op die bodems geplaatste jeugdige schepelingen in te richten. Dit alles zal echter uitgaven vereischen wegens wijziging van gebouwen, afsluitingen enz., reden waarom wij de opbrengst van de overcomplete voorraden van Willemsoord en Hellevoetsluis, een opbrengst die op minstens *f* 350.000 te ramen is, verwaarloozen.

Geraakt men door overbrenging van de werf van Amsterdam naar de noordzijde van het voormalig IJ dáár in een beteren toestand, ook in het zuiden dient de *conservatie*-werf te worden vervangen door een meer binnenslands gelegen Marine-arsenaal.

Mocht toch al het zeegat van Hellevoetsluis gevaarlijker voor een vijandelijke vloot zijn, om binnen te loopen dan de Helsdeur, het is echter niet te weerspreken dat Hellevoetsluis zeer blootgesteld ligt en het daardoor voor een Marine-arsenaal al nagenoeg even weinig geschikt is als het Nieuwe Diep. Immers volgen de oorlogshandelingen snel op de oorlogsverklaring, dan loopt het zeegat, wanneer niet alles voor zijn verdediging gereed is, gevaar van te worden geforceerd en de vijand die, met den vloed opkomende, in enkele minuten de Hoornsche hoofden bereikt, posteert zich langs Haringvliet,

Spui, Hollandsch Diep, Kil enz., terwijl wanneer dan de uitrustingswerf te Hellevoetsluis is, de mobiliseerende vloot tusschen den vijand en de zee ligt.

Daarom mag die werf dáár niet blijven. Geen beter plaats voor het arsenaal van het Zuider-eskader dan Rotterdam. Van dááruit kunnen Haringvliet, Spui, Oude Maas, Hollandsch Diep, Kil enz. binnen enkele uren bereikt worden, zoo ook de Merwede, Waal en Lek.

Hiertoe zijn weder noodig bassins om de in conservatie zijnde vaartuigen van dat eskader en die bestemd voor de verdediging van de beneden-rivieren te kunnen bergen, met de noodige magazijnen voor uitrusting, munitie enz.

Het Rijks-entrepôt waarheen zich bij het bewustzijn dier behoefte het eerst de gedachten wenden, die voormalige Marinewerf, daartoe weder te willen bestemmen ware verkeerd, want die inrichting mist daartoe de noodige ruimte, is te veel ingesloten door gebouwen en bovendien versperd door een spoorwegbrug, een toestand alzoo soortgelijk aan die waarom men juist te Amsterdam de werf verplaatsen moet.

Dit behoort er dan ook toe te nopen het terrein voor het arsenaal aan de Maas, veel liever te zoeken bij Fijenoord. Dáár vindt men, in het etablissement der Nederlandsche Stoombootmaatschappij tevens een der voorname werven voor aanbouw en reparatie; de nabijheid dier werkplaats zou dus veel gemak opleveren voor alle voorkomende herstellingen. Wel zal het terrein hier iets duurder wezen dan aan de noordzijde van het IJ, maar dit mag geen reden zijn om de zaak »half” te doen, bovendien zijn er tal van redenen waarom het raadzaam is niet te ver van de resources eener groote stad, zooals Rotterdam, verwijderd te zijn. Ook hier zal het maken van de zoo hinderlijke sluizen zijn te vermijden, terwijl eveneens ook hier van de af te breken gebouwen van Hellevoetsluis en Willemsoord zooveel doenlijk door weder opbouw partij zou moeten worden getrokken. Waarschijnlijk zal het ook mogelijk zijn een hier gelegen arsenaal door een kleine zijtak aan den Staatsspoorweg te verbinden, doch dit is van later zorg. Droge dokken zijn er te Rotterdam 3 in getal; bovendien zijn er 2 sleepellingen.

In de voorafgaande regelen hebben wij geschetst hoe onze Marine, zonder opofferingen voor de schatkist en zelfs, zoodra men van de bezoldiging van het werfpersonnel zal zijn ontheven, met een jaarlijksche bate — die wij ongeacht de reorganisatie onzer vloot, op een half millioen raamden, maar die waarschijnlijk meer zal bedragen — in het bezit kan komen van twee uitmuntend gelegen arsenalen, waaraan zij vrij wat meer zal hebben dan aan de tegenwoordige Rijks werven, met haar onnutte voorraden, haar aan bombardement blootgestelde ligging en haar weinig aan de militaire eischen beantwoordenden werkkring.

Dit aan te toonen was een hoofddoel van ons schrijven. Wij wenschten dit te stellen tegenover de zinsnede in Hoofdstuk I van het Rapport der Commissie nl.:

»Het denkbeeld om de werf (van Amsterdam) over te brengen naar de Noordzijde van het IJ, dáár een nieuw etablissement te stichten, volkomen ingericht naar de eischen van den tijd; dit denkbeeld, hoe aantrekkelijk ook, kon in de bestaande financiële omstandigheden, reeds wegens de dadelijke geldelijke gevolgen, niet door de Commissie worden aangeprezen. Die maatregel zou bovendien naar hare meening niet tengevolge mogen hebben de opheffing van een der overige maritieme etablissementen.»

Opheffing van alle bestaande Rijks werven en stichting van twee Marine-arsenalen, zooals wij hebben omschreven, zal intusschen de eerste stap zijn op den weg om weder een weerbare vloot te bekomen en een einde te maken aan de klacht dat ondanks er gemiddeld in Nederland 12 en in Indië 7 milioenen per jaar aan de Marine wordt besteed, het resultaat gelijk nul is.

Daartoe dient echter niet alleen het vraagstuk van de inrichting der Marine tot zijn eenvoudigste vormen te worden teruggebracht, maar moet er ook met *zeer veel* gebroken worden. Wij wezen hiertoe vroeger reeds op het willen beletten van het doorvaren van de Texelsche zeegaten; niet minder is het noodig dat er gebroken worde met de bestaande Rijks werven; met de bestaande organisatie van de Marine in Indië, als voorname bron van geld-, krachts- en machtsverspilling en . . . met zooveel meer.

HOOFDSTUK VI.

Voorstellen der Commissie.

Na in de voorafgaande Hoofdstukken de verbeteringen te hebben aangegeven, welke naar hare meening de Maritieme etablissementen behoeven »ten einde in alle opzichten aan de eischen van den dienst te kunnen voldoen» heeft de Commissie in dit Hoofdstuk hare denkbeelden nog eens in den vorm van voorstellen kortelijk samengevat.

Onnoodig die hier nogmaals te herhalen. Liever wenschen wij het voorbeeld der Commissie volgende er onze eigene voorstellen tegenover te zetten. Deze zijn:

1°. dadelijke staking van alle werken tot zgd. verbetering van de bestaande werven;

2°. geleidelijke afdanking van al het aan de werven gebezigd personeel, buiten en behalve dat noodig voor de conservatie;

3°. opheffing van de werven te Willemsoord en te Hellevoetsluis;

4°. aanknooping van onderhandelingen hetzij met het Gemeentebestuur van Amsterdam, hetzij met eenig ander lichaam, tot overname van het terrein van de aldaar bestaande Rijks werf en den dáár bewaarden voorraad ijzer, hout enz. — het zgd. »Groot Magazijn», de nieuwe Officierswoningen en de Mariniers kazerne, met eenig terrein daarom heen, uitgezonderd; op soortgelijke wijze te handelen met de werf te Hellevoetsluis;

5°. aankoop, na overdracht van de werf te Amsterdam, van het terrein noodig voor twee Marine-arsenalen, nl. één aan de Noordzijde van het IJ bij Amsterdam en één aan de Maas bij Rotterdam;

6°. inrichting van deze arsenalen, deels door overbrenging van het op de tegenwoordige Rijks werven bestaande, tot plaatsen van conservatie met hetgeen daartoe aan magazijnen enz. voor uitrusting eener vloot behoort, een en ander geregeld met het oog op spoedige mobilisatie;

7°. breking met allen aanbouw en herstelling van het materieel der zee-macht op Rijks werven, dit geheel overlatende aan de particuliere industrie, onder toezicht van de meer als militair korps te organiseeren Ingenieurs der marine;

8°. indeeling van het materieel bestemd voor de verdediging van kusten en zeegaten in een Noorder- en in een Zuider-eskader, onder bepaaldelijk daarvoor aangewezen eskadercommandanten; aan het Zuider-eskader als afzonderlijke brigade toe te voegen de riviervaartuigen bestemd voor 't Hollandsch Diep en de Nieuwe Merwede;

9°. het houden: *in dienst* van het gepantserd materieel dat te allen tijde tot bewaking der zeegaten noodig is; *in gereedheid* — d. i. met sterk verminderde bemanning aan boord — van al het overige tot verdediging van kusten en zeegaten bestemde gepantserde materieel; *in de 1ste klasse van reserve* — waarvoor de Commandanten aanwezig moeten zijn — van het niet-gepantserde materieel bestemd voor binnenlandsche defensie en van de rivier-vaartuigen;

10°. geleidelijke verkoop van de onnutte voorraden hout, ijzer enz. aanwezig te Willemsoord en te Hellevoetsluis;

11°. bestemming van het Nieuwe Diep speciaal tot opleiding en oefenschool der Marine; overbrenging van de opleidingsschepen voor bootsmans-leerlingen en jongens derwaarts;

12°. oprichting van een Rijks kolendepot: bij Amsterdam; op de Tien Gemeten en (als reserve voor het Zuiden) bij Rotterdam;

13°. plaatsing van een strijdbaar pantserschip, als wachtschip, te IJmuiden, van een dito aan den Maasmond en van een dito op het Haringvliet;

14°. instelling van een Marine-staf en bij elk eskader van een Chef en van een Sous-chef van den staf, zoomede van een Ingenieur voor het stoomwezen;

15°. instelling van een verantwoordelijken Chef van scheepsbouw bij de Marine, tevens Chef van het stoomwezen., en

16°. indeeling van het personeel op zoodanige wijze dat men de waarborgen bezit dat het ter bemanning van elken voor verdediging van kusten en zeegaten bestemden bodem onmisbaar getal officieren, onderofficieren en manschappen, op het geweld oogenblik, geoefend, aanwezig zij.

Genaderd aan het einde van de door ons opgevatte taak werpen wij een laatsten blik op het vóór ons liggend Rapport der Commissie.

En dan wenschen wij de pen niet neer te leggen zonder onze waardeering te betuigen over de zorg waarmede die Commissie zich van haar opdracht

heeft gekweten, over den moed waarmede zij gebreken heeft aangewezen, onverschillig waar zij die vond en niet minder over het licht dat zij heeft doen schijnen over de zoolang in geheimzinnige nevelen gehulde Rijks werven.

Maar evenmin mogen wij een woord van waardeering terug houden ten opzichte van den Minister, die niet geschroomd heeft dit Rapport publiek te maken, al bevat het ook menige bladzijde die niet vleierend is voor zijn Departement.

De slotsom waartoe wij zijn gekomen is geheel verschillend van die der Commissie en de indruk dien haar Rapport op ons gemaakt heeft, een geheel andere geweest dan zij kan hebben beoogd. Maar al weerhoudt ons dit niet het vele goede van haren arbeid op prijs te stellen, daartegenover staat dat dáár, waar het hoofdzaken gold, wij veelal in haar Rapport gestuit zijn op iets, dat wel eens meer bij de behandeling van marinezaken wordt aangetroffen, maar dat vooral hier veel afbreuk doet aan de kracht van het betoog nl.: *een linken op twee gedachten.*

GIJSBERTI HODENPIJL,

Luitenant-Kolonel der Genie.

Haarlem, April 1885.

De Weduwen- en Weezenkas.

In de 3de aflevering van dit tijdschrift komt een artikel voor over bovenstaand onderwerp, van de hand des heeren VAN PESCH. De schrijver van dat opstel, die buiten de inrichting staat en wiens blik dus onbevangen is, stelt zich m. i. op het goede standpunt en zijn voorstellen verdienen alleszins overweging.

Aan het slot van zijn artikel spreekt de schrijver den wensch uit, dat anderen, meer van nabij met het leger bekend, zich zullen doen hooren om aan te vullen, wat aan zijn betoog mocht ontbreken. Met het oog op die uitnoodiging, heb ik de vrijmoedigheid genomen der Redactie een opstel aan te bieden, dat reeds eenigen tijd gereed lag, maar waarvan de publicmaking door bijzondere omstandigheden was vertraagd geworden. Het opstel vormt dus een op zichzelf staand geheel, maar sluit tevens eigenaardig aan het betoog van den heer v. P. en wij komen langs verschillende wegen tot hetzelfde besluit, in hoofdzaak het volgende: dat de bestaande Weduwen- en Weezenkas een nieuwe regeling behoeft, maar dat de grondslagen daarvan nog zoo verwerpelijk niet zijn.

Het hoofdbezwaar tegen de tegenwoordige regeling is ongetwijfeld dat alle, ook ongehuwde officieren, moeten bijdragen. De Commissie, belast geweest met de herziening, acht dit in strijd met de eerste beginselen van recht en billijkheid. Dit is m. i. slechts in zooverre waar, als dat alle gedwongen deelneming met die beginselen in strijd is. Alle dwang om voor de toekomst te zorgen is, strikt genomen, onrechtmatige inmenging in het particuliere leven, die echter gerechtvaardigd wordt door de bijzondere positie, die een officierskorps in de maatschappij inneemt. Dit beginsel vooropstellende, zie ik niet in waarom men den ongehuwde niet even goed dwingen mag voor *zijn* toekomst te zorgen als den gehuwde. Ik spreek hier van *zijn* toekomst en hoop dit later toe te lichten.

De Commissie zegt omtrent dit onderwerp het volgende:

»Het heffen van bijdragen van niet-deelgenooten moge rechtvaardiging vinden door het doel der oprichters, om de niet-gehuwden, met het oog op den kameraadschappelijken band, die officieren vereenigt, in het lot der weduwen van hunne kameraden te doen deelen, — het is echter, evenzeer als de bijdragen van de leveranciers, zóó zeer in strijd met de grondslagen,

die in dit rapport voor een weduwenkas der officieren zijn aangenomen, dat in dat opzicht verdere toelichting overbodig is. Er blijft dus nog over, de zaak te bezien, van uit het standpunt der contribuanten; in het eene geval de ongehuwde officieren, in het andere de leveranciers."

»Men heeft zich afgevraagd: Staan werkelijk de ongehuwde officieren buiten de instelling? m. a. w. hebben zij er geen belang bij? Het antwoord was niet ver te zoeken geweest, indien alle officieren huwden. Dan zou hun belang vorderen, dat zij reeds in ongetrouwd staat, in verband met de levens- en huwelijkskans op verschillende leeftijden, bijdroegen aan eene instelling, die hen te zijner tijd in dezelfde rechten zou doen deelen als de tegenwoordige deelgenooten, en welke bijdragen alsdan in mindering zouden strekken hunner als deelgenoot verschuldigde contributiën."

»Ofschoon niet alle, maar toch zeer vele officieren te eeniger tijd huwen, en dus op hen van toepassing is wat hiervoren wordt gezegd, neemt dit toch het onbillijke niet weg ten aanzien van hen die nimmer huwen, en die men zou verplichten tot bijdragen aan eene instelling, waarvan zij nimmer eenig voordeel kunnen erlangen."

Tot zoover de Commissie. Het betoog komt mij niet zeer klemmend voor. Vervang in de laatste alinea het woord »huwen" door »een weduwe achterlaten" (wat toch ook niet met alle getrouwd het geval is) dan zou men daarmede bewijzen, dat ook de bijdragen der getrouwd onrechtmatig zijn. Men zal mij tegenwerpen, dat het niet bekend is, wie een weduwe zal achterlaten. Ik antwoord: het is ook niet bekend, wie huwen zal. De billijkheid der bijdragen wordt dan ook niet beheerscht door de vraag of er zekerheid bestaat; dat alle officieren huwen, evenmin als door de omstandigheid, dat niet alle getrouwd officieren weduwen achterlaten. De vraag is hier: bestaat er voor ieder hunner kans, dat hij huwt. Die vraag moet bevestigend beantwoord worden. Zeker bestaat die kans zoolang de ongehuwde gewone contributie betaalt, d. w. z. tot hij gepensionneerd wordt. Alle verzekeringen van niet te zullen huwen, hoewel te goeder trouw gegeven, zijn onbetrouwbaar. Een blik in de nominatieve opgave der deelgenooten met de datums van geboorte en huwelijk toont zulks duidelijk aan. Wij kunnen de zaak aldus samenvatten: Voor ieder der thans levende officieren bestaat een zekere kans, dat hij eenmaal een weduwe achterlaat; die kans is voor ongetrouwd zeker veel geringer dan voor getrouwd, doch hun bijdragen zijn dan ook veel lager. Die bijdragen dienen dus ter verzekering van eigen toekomst. Wie van de juistheid hiervan niet overtuigd is, kan ik zulks ook op andere wijze aantonen. Van welke personen zou de contributie belangrijk moeten verhoogd worden? Bovenaangehaalde nominatieve opgave toont zulks duidelijk. Het zijn de bijdragen van de personen, die op lateren leeftijd een huwelijk aangaan. Waaruit volgt dat *de bijdragen der ongetrouwd dienen ter verzekering van de pensioenen der weduwen van diegenen onder hen, die later nog een huwelijk wenschen aan te gaan.* Die stelling is niet wiskunstig zuiver, in

zooverre die bijdragen daartoe nog niet eens toereikende zijn. De personen, die op gemiddelden leeftijd huwen, hebben dus bij die bijdragen geen belang, of liever hun eigen bijdragen zijn ruimschoots voldoende, om hunne eventueel na te laten weduwen, het pensioen te verzekeren. Wil men het bewijs, welnu men neme het voorbeeld van de Commissie in haar 2de vervolgrapport van een officier in 1870 aangesteld en in 1880 op 30jarigen leeftijd gehuwd met een vrouw van 25 jaar; die officier verkeert in de gunstige (?) omstandigheid tegenover het fonds van lang in de subalterne rangen te dienen en dus betrekkelijk te weinig bij te dragen. En toch niettegenstaande dat voordeeltje bij de oude regeling, zou de uitvoering van de voorstellen der Commissie voor hem voordeelig zijn, hoewel bij die voorstellen niet meer op de bijdragen van ongehuwden is gerekend en dus over het algemeen de lasten zijn toegenomen.

Ter opheldering dit staatje:

	Pensioensbedrag.	Contributie volgens de tegenwoordige regeling.			Contributie volgens de ontworpen grondslagen.
		Jaarlijksche.	Inleggelden en verhooging.	Bij vermeerdering van traktement.	
Van 1880—1885. Van f 1200 traktement.	375	$5 \times 60 = 300$	348	50	$25,59 \times 3,75 \times 36 = 3454,20$
Van 1885—1890. Van f 1400 traktement.		$5 \times 70 = 350$			
In 1890 Kapitein. Van 1890—1895 van f 2000 traktement.	500	$5 \times 110 = 550$	138	150	$31,65 \times 1,25 \times 26 = 1028,56$
Van 1895—1900 van f 2200 traktement		$5 \times 121 = 605$			
Van 1900—1905 van f 2400 traktement.		$5 \times 132 = 660$			
In 1905 Majoor. Van 1905—1908.....	625	$3 \times 180 = 540$	132	150	$46,11 \times 1,25 \times 11 = 633,98^5$
In 1908 Luit.-Kolonel. Van 1908—1910.....		$2 \times 204 = 408$			
In 1910 Kolonel. Van 1910—1913	750	$3 \times 270 = 810$	116	275	$53,03 \times 1,25 \times 6 = 397,71$
In 1913 gepensionneerd. In 1913—1916 het jaar van overlijden.....		$3 \times 84 = 252$			
Totaal.....		4475	734	825	f 5514,45 ⁵
		f 6034			

Volgens de tegenwoordige regeling draagt dus bovenbedoelde persoon *f* 520 te veel bij.

Een ieder bereikt echter niet den kolonelsrang. Laat ons daarom zien hoe de verhouding is, wanneer bedoelde luitenant als kapitein op 58jarigen leeftijd gepensionneerd wordt.

	Weduwenpensioen.	Contributie volgens de tegenwoordige regeling.			Contributie volgens de ontworpen grondslagen.
		Jaarlijksche.	Inleggelden en verhooging.	Bij vermeerdering van traktement.	
Van 1880—1885.....	375	$5 \times 60 = 300$	348	50	$25,59 \times 3,75 \times 36 = 3454,20$
Van 1885—1890.....		$5 \times 70 = 350$			
Van 1890—1895. ...	500	$5 \times 110 = 550$	138	150	$31,65 \times 1,25 \times 26 = 1028,56$
Van 1895—1900		$5 \times 121 = 605$			
Van 1900—1908.....		$8 \times 132 = 1056$			
In 1908 gepensionneerd					
Van 1908—1916.....		$8 \times 23,4 = 187,2$			
		<u>3048,2</u>	<u>486</u>	<u>300</u>	<u><i>f</i> 4482,76</u>
Totaal.....		<u><i>f</i> 3834,20</u>			

In het laatste geval is de tegenwoordige regeling dus ongeveer *f* 650 in zijn voordeel. Neemt men echter in aanmerking dat hij als ongehuwde *f* 300 heeft bijgedragen en dat hij, ten opzichte van het fonds, in de gunstige (?) omstandigheid verkeerde, lang luitenant te zijn gebleven, dan is dat voordeel gering. Bovendien hoop ik later aan te toonen, dat, wanneer men de eerste inleggelden behoorlijk in rekening brengt, er geen verschil bestaat. Ik geloof dan ook dat de gevolgtrekking juist is: dat de officieren, die op middelbaren leeftijd huwen, genoegzaam bijdragen om hunne weduwen een pensioen te verzekeren; de bijdragen der ongehuwden komen ten voordeele van hen, die op lateren leeftijd in het huwelijk treden, dat is dus van hen, die zelf lang als ongehuwden hebben bijgedragen. Zij genieten dus de voordeelen van hun eigen contributie, die men, in zeker opzicht kan beschouwen als bijdragen in een fonds, dat den ongehuwden later lage contributiën verzekert. Sommigen, d. z. zij, die huwen, zullen er dus voordeelen van trekken, anderen niet, evenals zulks het geval is met gehuwden, naarmate zij al dan niet weduwen achterlaten.

Ik voorzie de tegenwerping dat ik het huwelijk, een daad van den vrijen wil, gelijk gesteld heb met, en in rekening gebracht heb als een bloot toeval, zooals b. v. een sterfgeval is, wanneer men niet al te nauw let. Het is

hier de plaats niet om in wijsgeerige bespiegelingen te treden omtrent den vrijen wil, ook wil ik geen filosofen aanhalen, die het bestaan daarvan ontkennen en geef liever onmiddellijk toe, dat in dit opzicht mijn betoog niet geheel juist is. Echter mag men aannemen dat slechts hoogst zelden, bij het sluiten van een huwelijk, de voor- of nadeelen van een weduwenkas in aanmerking komen en dat is voor mijn betoog voldoende. De speculatie, om door een betrekkelijk lage contributie een vrouw, die men genegen is, een zeker pensioen te verschaffen, is een nadeel van de tegenwoordige regeling. Die bedenking vervalt echter grootendeels door de omstandigheid dat zulks eerst op hoogen leeftijd kan plaats hebben, dus door een persoon, die veel heeft bijgedragen en bovendien slechts ten behoeve van een persoon die zijn naaste bloedverwante niet kan zijn.

Veel bedenkelijker vind ik het dan ook dat, bij het stelsel der Commissie, vele personen willekeurig belet zullen worden om in het huwelijk te treden, omdat aan den eenen kant de contributie te hoog is, terwijl men aan den anderen kant tot de toetreding genoodzaakt wordt.

Dat dwingen tot toetreden past dan ook volstrekt niet in het stelsel der Commissie, die dan ook erkent dat zij dien dwang alleen wenscht te behouden om het bestaan der inrichting te verzekeren. Zij meent dat die alleen gevoeld zal worden door enkelen, die onder de gelukkige omstandigheden verkeerden, geen lotsverzekering hunner vrouwen noodig te achten. De Commissie vergist zich m. i. Als men rijk is en dus zijn geld en de interesten daarvan niet onmiddellijk noodig heeft, dan is een levensverzekering geen slechte geldbelegging, vooral wanneer zij door den Staat gewaarborgd is. Het is een soort speculatie zonder de slechte beteekenis. Men kan ze beschouwen als een eigenaardige loterij, waarvan de hoogste prijs door niemand begeerd wordt en daarin bestaat, dat men bijna zonder opoffering een jaarlijksche premie geniet. Hoe eerder men sterft, hoe gelukkiger de speculatie is uitgevallen. Neen! de rijken, die hun geld beleggen kunnen en wien het wel onverschillig zal zijn onder welken vorm het lot hunner weduwen verzekerd is, *zij* zullen den dwang niet voelen; maar wel zal die dwang gevoeld worden door de minder ruim bedeedden, door hen, die op jeugdigen leeftijd door onvoldoend traktement verhinderd waren te huwen en ook nu op rijperen leeftijd teruggeschrikt worden door de gedwongen toetreding tot een fonds, dat voortdurend, ook na pensionneering, hooge contributiën blijft eischen. Men bedenke dat in de naaste toekomst vele officieren eerst den kapiteinsrang zullen bereiken, wanneer zij dichter bij de vijftig dan bij veertig zullen zijn.

Laat ons ter opheldering een oogenblik onderstellen dat de voorstellen der Commissie in uitvoering zijn gekomen. Een jongmensch wordt op 25jarigen leeftijd tot officier bevorderd; hij heeft neiging om te huwen, doch wordt daarvan teruggehouden, door overwegingen van financieelen aard. Hij wordt na 20jarigen leeftijd tot kapitein bevorderd en treedt nu een jaar

na deze lotsverbetering, in het huwelijk met een vrouw van 30 jaren. Wil hij nu zijn vrouw een pensioen verzekeren, even groot als waarop zij bij de tegenwoordige regeling recht zou hebben, dan moet hij daarvoor jaarlijks bijdragen $5 \times f 46,77 = f 233,85$ verhoogd met 2% voor maandelijksche betaling = $f 238,50$. Is die som reeds te bezwarend voor den kapitein, zij vermindert niet als hij b. v. na een 10tal jaren gepensionneerd wordt en is dan zeker te drukkend. De eenige uitweg is dus om zijn weduwe het minimum pensioen van $f 300$ te verzekeren. Maar ook dan nog is de contributie van $f 143$ te hoog voor den gepensionneerde. Hoe voordeelig steekt de tegenwoordige regeling daarbij af! Wel zullen de contributiën met de inleggelden en verhoogingen in den beginne vrij drukkend zijn en zelfs na 5 jaren bij vermeerdering van traktement iets toenemen, maar na een 10tal jaren zijn de inleggelden afbetaald en wordt de kapitein dan gepensionneerd, dan wordt het bedrag der contributie aanmerkelijk verminderd. »Maar,» zegt de Commissie, »die kapitein betaalt in het laatste geval te weinig in verhouding tot het verzekerde pensioen.» Ik zal het niet ontkennen, maar die kapitein heeft als ongehuwde 20 jaren bijgedragen met de kans dat de gestorte gelden voor hem geen nut zouden afwerpen, evenals zulks het geval is met oudere en jongere kameraden, die nog niet zoo gelukkig waren een levensgezellin te vinden.

Een tweede bezwaar tegen de tegenwoordige regeling, dat echter met het eerste samenhangt, bestaat dáárin, dat de bijdragen niet op wiskunstige gronden, maar naar het bedrag der traktementen geregeld zijn.

De Commissie keurt dit natuurlijk af als onbestaanbaar met de voorgedragen grondslagen. De grief kan m. i. echter niet groot zijn. Het moge voor een gewone levensverzekering een levensquaestie zijn, dat de bijdragen wiskunstig zijn vastgesteld, geheel anders is het met de bestaande Weduwen- en Weezenkas. De leden daarvan zijn onderling door banden van kameraadschap verbonden en hebben dezelfde algemeene belangen. Maar er is meer. Zeker betalen sommigen bij de tegenwoordige regeling te veel, maar dat te veel betalen drukt juist op degenen, die lang in de gelederen blijven en betrekkelijk kort in de subalterne rangen dienen. Men bedenke tevens dat die snelle promotie of dat lange »inblijven», zij moge dan een gevolg zijn van verdiensten of van gelukkige omstandigheden, *altijd* geschiedt ten koste van andere officieren en dat dus een kleine retributie nu zoo erg onrechtmatig niet is. En wie betalen te weinig? Het zijn zij, die lang luitenant blijven of reeds jong gepensionneerd worden. De laatste categorie van personen kan buiten beschouwing blijven. Zij verkeeren tegenover het fonds in dezelfde soort gunstige (?) omstandigheden, als degenen, die reeds jong een weduwe achterlaten. Beide gebeurtenissen zijn niet te voorzien en voor onvoorziene gevallen dient juist het fonds. Maar de overige leden, die te weinig zullen betalen, dat zijn b. v. de tegenwoordige luitenants? Deze betalen te weinig door dezelfde oorzaken, waardoor b. v. onze jongste hoofdofficieren en oudere kapiteins te

veel betalen. Deze bereiken op betrekkelijk jeugdigen leeftijd den kapiteinsrang en houden die betrekking lang aangevuld.

Nog een voorbeeld:

In de laatste jaren zijn enkele luitenants bij keuze tot kapitein bevorderd. Wanneer die officieren gehuwd zijn, zullen zij waarschijnlijk gedurende hun loopbaan te veel in het fonds bijdragen; en de luitenants, die zij voorbijgingen, nog iets minder dan nu reeds het geval zou geweest zijn. Toch zal het wel in niemand opkomen om de eersten te beklagen of het buitenkansje van de laatsten te benijden.

Is het nu, om bovenstaande redenen waar, dat in een regeling der bijdragen in verhouding tot de traktementen, niets onbillijks gelegen is voor degenen, die gelukkig dienden, dan zijn de voornaamste bezwaren tegen zulk een regeling vervallen. Zij, die een regelmatige promotie maken, zullen bij een goede regeling, noch te veel noch te weinig betalen en genieten daarbij ontegenzeggelijk het groote voordeel, dat de druk het zwaarst is, wanneer de draagkracht het grootst is, of liever dat de druk zich regelt naar de draagkracht.

De nadeelen der meer bevoorrechten en de voordeelen der minder gelukkigen zullen ons rechtsgevoel niet kwetsen.

Ik moet intusschen erkennen dat een *goede* regeling van zulk een fonds zeer moeilijk is. Voor ik echter verder ga, dien ik hier uit te leggen, wat ik onder »een goede regeling» versta. Deze bestaat m. i. wanneer een officier, die eene *normale promotie* maakt en op middelbaren leeftijd huwt, ongeveer datgene betaalt, wat hij met verrekening van interesten enz. zou moeten betalen, wanneer het fonds op wiskunstige gronden gevestigd ware. En onder »normale promotie» versta ik, dat men in elk der rangen een zekeren tijd doorbrengt, die men, zonder te letten op bijzondere omstandigheden, uit het aantal personen in elken rang, in verband met gemiddelden diensttijd en sterftelijsten wiskunstig zou kunnen vaststellen.

Dat een goede regeling moeilijk is, blijkt onmiddellijk wanneer men bedenkt, aan hoeveel schokken de baten van het fonds onderhevig zijn. Men denke slechts aan de nu en dan plaats hebbende traktements- en pensioensverhoogen en aan reorganisatiën, b. v. om ons tot de laatste jaren te bepalen, het verminderen van het aantal kapiteins bij de infanterie, de opheffing van een regiment cavalerie, die als nadeelen, terwijl het vervallen van de klassen in den kapiteinsrang, de verhoogen na 15, 20 en 25 jarigen diensttijden als voordeelen in rekening worden gebracht, zoodat in het algemeen de som der bijdragen langzamerhand te groot wordt. Dat die som nog al aanmerkelijk is, blijkt duidelijk, wanneer men het bedrag der traktementen van vóór een 30tal jaren vergelijkt met het tegenwoordige bedrag, zoodat het dan ook verwondering moet baren, dat men niet reeds vroeger de weduwnpensioenen heeft verhoogd.

Ik geloof logisch te redeneeren, wanneer ik zeg: de som der weduwen-

pensioenen kan evenredig zijn met de som der bijdragen; de som der periodieke bijdragen is evenredig (ten minste tennaastenbij) met de som der traktementen en pensioenen, zoo dat, wanneer men te gelijk de eerste inleggelden verhoogt, ook de weduwpensioenen naar gelijke verhouding als de traktementen kunnen toenemen. Natuurlijk moeten hierbij tijdelijke en toevallige verhoogingen buiten rekening blijven.

Het is duidelijk dat het stelsel van bijdragen in evenredigheid van de traktementen staat of valt met de bijdragen der ongehuwden. Het zou immers niet aangaan, iemand op hoogen leeftijd en die nog niets heeft bijgedragen, op volkomen dezelfde voorwaarden tot het fonds te laten toetreden. Dat zou te drukkend zijn voor de overige deelgenooten, want het is duidelijk dat dan de contributie zou moeten worden verhoogd, of (wat op hetzelfde neerkomt) een billijke vermindering achterwege zou moeten blijven.

De jonggehuwden zouden dan bijdragen voor degenen, die op lateren leeftijd huwen, dat zijn in 't algemeen de ongehuwden.

In het bovenstaande heb ik getracht de hoofdbeginselen der tegenwoordige regeling te verdedigen, zonder daarom nog de detailregeling daarvan goed te keuren. Korthedshalve laat ik de gronden, die in de »Aanteekeningen», achter het rapport van de Commissie worden aangevoerd, onvermeld. Grootendeels kan ik mij wel met die gronden vereenigen. Men zou daar nog bij kunnen voegen, dat de voorstellen der Commissie in strijd zijn met de traditiën van het officierskorps, waarbij solidariteit op den voorgrond staat. Behalve in het Weduwen- en Weezenfonds, is dat beginsel ook neergelegd in het kleedingfonds en in de wijze, waarop de muziekkorpsen bij het leger in stand worden gehouden. Maar, zal men zeggen, de bijdragen voor de muziekkorpsen zijn niet verplichtend. Dit is zoo, maar niettegenstaande die vrij hooge contributie geheel vrijwillig wordt opgebracht, is mij geen voorbeeld bekend, dat iemand er zich aan onttrok, zelfs niet onder de officieren van de gedetacheerde onderdeelen, voor wie het muziekkorps niet het geringste genoegen oplevert. Toont zulks niet duidelijk, dat het gevoel van solidariteit in ons officierskorps bestaat? En is het dus niet bedenkelijk, plotseling met dat beginsel te breken? Zullen er geen stemmen opgaan, om ook de bijdragen, die slechts de gevolgen zijn van zedelijken dwang te doen ophouden? En zou zulks geen schade doen aan den goeden geest in het officierskorps? Het zijn slechts vragen, die ik zelf niet met zekerheid zou kunnen beantwoorden, maar die men zich dient te stellen, alvorens tot gewichtige veranderingen over te gaan.

Thans wensch ik nog eenige oogenblikken stil te staan bij de werkzaamheden der Commissie, waarvan de vruchten ons in een aantal staten zijn aangeboden. Hooge lof komt der Commissie toe voor haar belangrijken arbeid, die gedeeltelijk een blijvende waarde heeft, ook al worden haar voorstellen niet uitgevoerd. Laten wij kortelijks die staten doorloopen. De 7 eerste bijlagen bevatten de zoogenaamde sterftetafels, die geheel en al aan

de practijk zijn ontleend en waarvoor de gegevens over een zoo groot mogelijk tijdvak en aantal zijn verzameld.

Al dadelijk staan wij verbaasd over het groote verschil in sterfte tusschen officieren en hunne vrouwen, en wij zouden geneigd zijn hier aan fouten in de berekening of aan toevallige omstandigheden te gelooven, indien ook niet andere waarnemingen tot dezelfde slotsom hadden gevoerd, namelijk deze: dat de gemiddelde leeftijd der vrouw veel langer is dan die van den man. Intusschen is dit een opmerkenswaardig verschijnsel, te meer daar de officieren een bevoorrechte klasse uitmaken, in zooverre dat zij aan zekere eischen van lichaamssterkte moeten voldoen. De gemiddelde leeftijden der officieren en hunne vrouwen liggen respectievelijk tusschen de 64 en 65 en 70 en 71 jaren, hetgeen wil zeggen dat slechts ruim de helft der officieren den leeftijd van 64 en ruim de helft der vrouwen dien van 70 overschrijden.

Bij het raadplegen der sterftetafels zien we tevens dat het aantal sterfgevallen op een zeker getal menschen voortdurend daalt tot op den leeftijd van ongeveer 30 jaar, om daarna langzamerhand toe te nemen. Bij een aandachtige beschouwing van de bijlagen 1, 2 en 3 blijkt zulks duidelijk. Uit de bijlagen 4, 5 en 6 neemt men slechts een voortdurende toeneming waar; de oorzaak ligt dáárin dat men, waarschijnlijk om een regelmatige opklimming te verkrijgen, de daling in de graphische voorstelling als een abnormale afwijking heeft beschouwd, hoewel zij overeenstemt met de werkelijkheid, waarin het aantal sterfgevallen percentsgewijze van de geboorte steeds afneemt, om zijn culminatiepunt voorbij den leeftijd van vollen wasdom (25 jaar) te bereiken.

De volgende bijlagen, samengesteld door de vroeger aangegeven formules, stellen de deelgenooten in staat, om te berekenen hoeveel zij jaarlijks zullen moeten bijdragen of hoeveel zij in eens zullen moeten storten om hun weduwen een zeker pensioen te verzekeren. De Commissie heeft zelfs de voorkomendheid gehad, dit voor elk der toenmalige deelgenooten te verichten. Heeft zij daarvoor aanspraken op onze dankbaarheid, ik geloof dat de dames het der Commissie niet licht zullen vergeven, dat haar leeftijd meedoogenloos is kenbaar gemaakt, zoodat het in den vervolge voor haar onmogelijk is een paar jaartjes in leeftijd te smokkelen, zooals dames zoo gaarne plegen te doen.

Bij de overgangsbepalingen door de Commissie voorgesteld, wenschte ik nog eenige oogenblikken stil te staan. Die bepalingen zijn onaanneembaar voor een groot deel der officieren-deelgenooten, zooals ik aanstonds zal aantoonen. Ook komt het mij onbillijk voor, de tegenwoordige officieren, die een huwelijk wenschen aan te gaan, van de deelneming op den ouden voet uit te sluiten, dat voornamelijk bezwarend zou zijn voor de oudere officieren, dus voor hen, die lang als ongehuwden hebben bijgedragen. Al dragen de ongehuwden niet den naam van deelnemers, feitelijk zijn zij het wel en hebben door hunne bijdragen rechten verkregen, die niet geschonden

mogen worden, zoolang zij niet, door staking van de betaling hunner contributie, zich vrijwillig terugtrekken.

Wat de gehuwde officieren aangaat, ik geloof dat de Commissie niet genoegzaam rekening heeft gehouden met de waarde van de eerste inleggelden en verhoogingen, die voor velen hoog genoeg geweest zijn, om een weduwpensioen van f 100 te verzekeren. Wanneer men dit in het oog houdt, dan betalen zelfs de jongere officieren over het algemeen op dit oogenblik genoeg, soms zelfs te veel, om zich een weduwpensioen van f 300 te verzekeren.

Ik spreek hier van een pensioen van f 300, omdat de definitieve verhooging met 25 % van zeer recenten datum is, en vóór dien tijd niet gewaarborgd was, maar telkens voor een jaar werd toegestaan; daarentegen laat ik de bijdragen als ongehuwde en bij vermeerdering van traktement buiten rekening. Dit zal wel tegen elkander opwegen; immers men heeft slechts de kans *gehad* op die 25 % verhooging; zoo men zich die ook voor het vervolg zou willen verzekeren, dan moet men het bedrag dat de Commissie opgeeft met $\frac{5}{4}$ vermenigvuldigen.

Ter opheldering het volgende voorbeeld:

Een luitenant van 23 jaar huwt met een vrouw van 17 jaar, hij moet dan, volgens de tegenwoordige grondslagen, aan inleggelden en verhooging ruim f 408 betalen en verder per jaar bijdragen: als 2de luitenant f 50 en als 1ste luitenant f 60. Ware de voorgestelde regeling reeds ingevoerd, dan zou hij zijn weduwe voor f 399 een pensioen van f 100 kunnen koopen en verder door een jaarlijksche bijdrage van f 46,60 met 2 % verhooging voor maandelijksche betaling, zijn weduwe een totaal pensioen van f 300 verzekeren.

Was hij bij de invoering reeds 10 jaren deelgenoot, dan zou de Commissie zijn bijdrage op f 69,00 (+ 2 %) willen gebracht zien. Hij heeft dus reeds te veel betaald en tóch wordt zijn bijdrage verhoogd. De eerste inleggelden mag men dus niet in rekening brengen als gewone bijdragen, die onmiddellijk ophouden bij afsterven van man of vrouw.

Die som is een koopsom, aan de betaling waarvan men niet kan ontkomen, tenzij men er de voorkeur aan gegeven heeft, die som in 10 jaren (met 4 % interest per jaar) te betalen en man en vrouw beiden binnen dien tijd sterven. Die kans is echter zeer gering en bedraagt nog geen $\frac{1}{130}$ in het volgende voorbeeld. Al is die kans nu iets grooter door een mogelijk hertrouwen der vrouw, daartegenover staat, dat slechts een gedeelte dier gelden verloren gaat (1). Bij de uitvoering van de voorstellen van de Commissie zou het

(1) Volgens sterftetabels leven van 100.000 officieren nog 91.325 op 30jarigen leeftijd; op 40-jarigen leeftijd nog 82.986. De kans van sterven binnen 10 jaren is dus voor den 30jarigen officier $\frac{91325 - 82986}{91325}$. Idem voor zijne echtgenoot van 25 jaar $\frac{94814 - 89093}{94814}$. De waarschijnlijkheid dat 2 gebeurtenissen te zamen plaats hebben, wordt gevonden door het product der breuken, die de kansen aangeven die elk der gebeurtenissen afzonderlijk aanbiedt, hier dus door $\frac{8339}{91325} \times \frac{5721}{64814}$.

dus m. i. de voorkeur verdienen, de eerste inleggelden terug te brengen tot een koopsom voor een weduwenpensioen, waarvoor dus geen bijdragen meer worden gevorderd. Om een geval aan te halen nemen wij het eenige bladzijden voorafgaande voorbeeld, van een luitenant van 30 jaren, die in 1880 is gehuwd met een vrouw van 25 jaren. Bedoelde luitenant heeft aan eerste inleggelden betaald $f 348$; volgens de voorgestelde regeling bedraagt de koopsom voor $f 100$ pensioen $f 413$. Volgens een eenvoudige evenredigheid heeft hij dus voor $f 348$ zijn vrouw een weduwenpensioen van $f 85$ verzekerd. Om dit pensioen $f 300$ te doen zijn, moet hij dus nog bijdragen voor $f 215$ of per jaar $25,59 \times 2,15 = f 55,02$. Dat hij dus bij overgang gerekend wordt den leeftijd te hebben van het oogenblik dat hij huwde, is alzoo geen genoegzame vergoeding voor de gestorte inleggelden, maar slechts billijk met het oog op de jaarlijksche bijdrage, die volstrekt niet te weinig was en dus niet behoeft te worden verhoogd.

Het aangehaalde geval staat niet op zichzelf, een ieder kan zich voorbeelden kiezen; wanneer men de inleggelden als een koopsom beschouwt (en dit moet men billijkerwijze doen) dan zijn er slechts weinig gevallen dat te weinig bijgedragen wordt, zelfs al is het verschil in jaren vrij groot. Een luitenant van b. v. 38 jaren huwende met een vrouw van 25 jaar, betaalt $f 648$ inleggelden, voldoende ter verzekering van een pensioen van ruim $f 120$. Voor de overige $f 180$ moet hij dus betalen $1,8 \times 35,06 = f 63,11$'s jaars. Aangenomen dat hij nog geen 15 jaren officier is, betaalt hij dus slechts $f 3,11$ te weinig, waartegenover staat dat hij betrekkelijk lang als ongehuwde heeft bijgedragen. Het zal wel geen betoog behoeven, dat wanneer de vrouw van denzelfden leeftijd of ouder is dan de man, het bovenstaande nog beter uitkomt.

Om de onbillijkheid der voorgestelde overgangsbepalingen tegenover de tegenwoordige deelgenooten nog beter te doen uitkomen, zal ik nog een vergelijking maken tusschen een nieuw toetreden en een overgang. Een luitenant van 26 jaar huwt met een vrouw van 19 jaar en wordt deelgenoot volgens de voorgestelde regeling. Hij betaalt $f 414$ als koopsom voor een weduwenpensioen van $f 100$ en verder per jaar $2 \times 24,68 = f 49,36$ en verzekert daardoor zijn vrouw een pensioen van $f 300$. Een ander luitenant is, onder volkomen dezelfde omstandigheden doch 10 jaren vroeger en onder de nu geldende bepalingen, deelgenoot geworden, heeft aan inleggelden $f 408$ gestort (dus slechts $f 6$ minder) en verder $f 60$ per jaar bijgedragen.

Bij overgang wil de Commissie nu zijn bijdrage op $3 \times 24,68 = f 74,04$ bepaald zien, dat is $f 25$ te veel.

Ik geloof hiermede duidelijk aangetoond te hebben dat de eerste inleggelden

Dat de Commissie op een som van ruim $f 13.000$ kan wijzen, die aan inleggelden is verloren gegaan, moet grootendeels toegeschreven worden aan de omstandigheid, dat dezelfde bepalingen ook voor personen op hooger leeftijd bestaan, voor wie de sterftkans zooveel grooter is, en de inleggelden veel hooger zijn.

niet gelijkstaan met contributie. Hetzelfde is strikt genomen ook het geval met de bijdragen bij vermeerdering van traktement, die binnen een jaar afgedaan moeten worden.

Voor een behoorlijke vergelijking moet men dus de staatjes, die eenige bladzijden voorafgaan, dienovereenkomstig wijzigen en onderstellen dat de daar bedoelde persoon in de voorgestelde regeling pensioenen koopt, overeenkomende met de sommen, die volgens de tegenwoordige regeling aan eerste inleggelden enz. worden gestort. Het laatste staatje verandert dan in:

	Contributie volgens de tegenwoordige regeling.		Contributie volgens de ontworpen grondslagen voor een pensioen van gelijk bedrag.
	Pensioensbedrag.	Inleggelden. Bij vermeerdering van traktement.	
In 1880.....		348	Koopsom voor een pensioen van $f 85 = f 348.$
Van 1880—1885	$5 \times 60 = 300$		$25,59 \times (3,75 - 0,85 = 2,9) \times 36 = 2671,56$
" 1885—1890	$5 \times 70 = 350$	50	
Kapitein in 1890.		138	Koopsom voor een pensioen van $f 65 = 293,20$
Van 1890—1895	$5 \times 110 = 550$	150	$31,65 \times (1,25 - 0,65 = 0,6) \times 26 = 493,74$
" 1895—1900	$5 \times 121 = 605$	50	
" 1900—1908	$8 \times 132 = 1056$	50	
In 1908 gepens.			
Van 1908—1916	$8 \times 23,4 = 187,2$		
	<u>3048,20</u>	<u>486,300</u>	
	$f 3834,2$		$f 3806,50$

Het zal, hoop ik, iedereen duidelijk zijn, dat men bovenstaande vergelijking kan maken zonder onjuist te zijn, omdat de wijze van betalen volgens de voorgestelde regeling geheel vrij is en zonder na- of voordeel voor het fonds. Natuurlijk zullen wel geen pensioenen beneden de $f 100$ kunnen gekocht worden, maar zulks zou alleen berusten op administratieve gronden. Wiskunstig zou men er niets tegen kunnen aanvoeren.

Ik moet hierbij herinneren, aan hetgeen ik met die staatjes wilde aantoonen, namelijk: dat de officieren, die op middelbaren leeftijd huwen, genoegzaam bijdragen voor het pensioen hunner eventueel na te laten weduwen en dat de bijdragen der ongehuwden dus ten goede komen van hen, die op hooger leeftijd huwen. Uit het bovenstaande blijkt nu, dat een officier, gehuwd op 30jarigen leeftijd met een vrouw van 25 jaar, genoegzaam bijdraagt, zelfs als hij 20 jaren luitenant blijft en daarna als kapitein gepensionneerd wordt.

In haar verslag tracht de Commissie verder aan te toonen, dat de over-

gang voor de lagere rangen tijdelijk tot meerdere uitgaven zou leiden, doch voor het vervolg voordelig zou zijn. De voorbeelden van een kapitein en een 1ste luitenant der infanterie respectievelijk van 35 en 23 jaar, waarbij dus de verschillen gering zijn, moeten zulks aantonen. Maar die rangen worden niet meer op die leeftijden bereikt, ten minste niet bij de infanterie; dus zijn die voorbeelden onpractisch. De verschillen zullen dan ook veel grooter zijn, tenzij de vrouw aanmerkelijk ouder is dan de man. Ook moet men in het oog houden, dat het lang niet hetzelfde is of men nu of later meer bijdraagt. Niet alleen dat dan de draagkracht is vermeerderd, men moet ook rekening houden met interesten en sterfttekans. Aan den anderen kant moet ik toegeven, dat die sterfttekans onzeker maakt dat men ooit als gepensioneerde (dus weinig) zal bijdragen en de Commissie genoemde personen den 70jarigen leeftijd laat bereiken, hoewel de sterftetafels daarvoor respectievelijk 67 en 65 jaren aangeven.

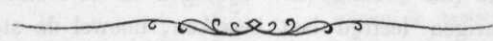
Hiermede wensch ik mijn beschouwingen te eindigen. Kan ik mij over het algemeen met het beginsel van solidariteit bij een instelling als de bestaande wel vereenigen, te ontkennen valt het niet, dat vele details gewijzigd konden worden. Zoo komen mij de inleggelden slecht geregeld voor. In den staat der verhoogingen voor verschil in leeftijd is men soms geneigd aan drukfouten te denken. Zoo moeten, om een enkel voorbeeld te noemen, een 12tal officieren van 38jarigen leeftijd, die huwen met 12 vrouwen van 22, 23, 24 enz. tot 33 jaren, respectievelijk 146, ~~134~~, 126, 116, 106, 96, 86, 76, ~~68~~, 56, 46, 36 percent verhooging betalen. Die getallen dalen telkens met 10 af, alleen 2 maken daarop een uitzondering, zonder dat daarvoor eenige grond bestaat.

Mogelijk zou men ook, zonder bezwaar, de bijdragen kunnen verminderen, door b.v. de »gewone contributie» te verlagen, daar het natuurlijk onnoodig is het reserve-kapitaal voortdurend te doen aangroeien. Ik moet echter bekennen dat ik daarvan geen diepgaande studie heb gemaakt, waartoe mij trouwens de noodige gegevens ontbreken.

Ten slotte zal de betuiging wel overbodig zijn dat het mijn bedoeling niet is, het werk der Commissie te verkleinen. Een fonds, gevestigd op de grondslagen door de Commissie voorgesteld, biedt alle waarborgen, die een soliede levensverzekerings-maatschappij behoort op te leveren. Dat die grondslagen voor een fonds als het onze minder gewenscht zijn, is mogelijk slechts een subjectieve opvatting, die ik echter aan het oordeel van belanghebbenden wenschte te onderwerpen.

486

**LEVERING VAN OFFICIESSABELS DOOR DE COÖPERATIEVE AFDEELING DER
VEREENIGING „EIGEN HULP” TEN BEHOEVE VAN ZEE- EN LANDMACHT.**

In N°. 3 van dezen jaargang komt, over den, bij ons leger in gebruik zijnden Infanterie-officierssabel een beschouwing voor, die, als geheel overeenkomstig met de werkelijkheid, ons aller aandacht verdient en een denkbeeld uitdrukt, dat ieder officier van dat wapen, zal beamen.

Wij vermeenen daarom het vermelde niet te mogen laten voorbijgaan zonder een poging aan te wenden om aan de lezers van *De Milit. Spectator* te doen weten, dat, bij de Coöperatieve Afdeeling der Vereeniging „Eigen Hulp” ten behoeve van Zee- en Landmacht, behalve revolvers, ook infanteriesabels zijn te verkrijgen, gekeurd door de Inspectie der draagbare wapenen.

Zonder dat hierdoor de gebreken, aan het model verbonden, worden weggenomen, heeft men dus, wat de hoedanigheid betreft, voldoende waarborg.

De bedoelde sabels zijn afkomstig uit de Fabriek van de HH. AUGEN A. SCHNITZLER te Solingen en kosten voor den Grenadier-officier f 15,50, voor dien der regimenten Infanterie f 13.

Ik geloof dat deze mededeeling den officieren dienstig kan zijn en vermeen er nog bij te moeten voegen, dat men geen lid der Afdeeling behoeft te zijn om zich dáár van sabels, revolvers, enz. te kunnen voorzien.

EEN BESTUURSLID DER AFDEELING.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

»Allemaal gekheid, die schietwedstrijden, die vertooningen in uniform van schutterijen en weerbaarheidskorpsen. Algemeene dienstplicht, betere militie- en schutterijwetten, die moeten wij hebben. Maar zooals nu de boel is, zijn al die wedstrijden en dat soldaatje spelen niets als nonsens en aanstellerij».

Zoo hoorde ik dezer dagen, bij gelegenheid van den nationalen schietwedstrijd van het Bond der Rustende Schutterijen in Zuid-Holland, herhaaldelijk ongeveer spreken, en dat, Spectator, soms van den kant van degelijke officieren van het leger. Dat oordeel is mijns inziens eenzijdig, niet vrij van het vóór-oordeel dat wij van jongs af in het leger tegen de schutterij hebben; en in onze dagen ten opzichte van de vele loffelijke pogingen die hier en daar onmiskenbaar vallen op te merken, om de schutterijen op te heffen tot meerdere militaire waarde, onbillijk. Zeker zal niemand met meer ingenomenheid de geboorte van betere militaire wetten, dan die onze levende strijdkrachten thans beheerschen, begroeten dan wij, doch juist omdat wij gezien hebben, hoeveel goede, bruikbare en offervaardige elementen voor de verdediging wij nog in die thans onsamenhangende, ongenoegzaam georganiseerde brokstukken onzer levende strijdkrachten bezitten.

Ware inderdaad de weerbare mannelijke bevolking van ons land zóó wars van al wat naar wapengebruik en militaire oefening zweemt, zóó in de voor den krijg dienste onontbeerlijke eigenschappen achteruitgegaan, zoo zedelijk en lichamelijk verslapt, als ons soms wel eens wordt verkondigd, onder de leus dat wij toch »geen militaire natie zijn», ten einde met dit voorwendsel ietwat meer druk op die natie te ontgaan, ja dan vrees ik dat betere wetten, strengere reglementeering ons niet veel baten zouden. »Tant vaut l'homme, tant vaut l'institution». Doch nu ik juist bij zulke gelegenheden, als de hier besprokene, tot mijn geruststelling zie, dat wij zelf nog goed genoeg zijn voor betere wetten, nu betreur ik meer dan menig ander dat wij die nog steeds moeten missen. Maar is het daarom verstandig, hardnekkig te blijven ontkennen, het veelzijdig nut dat wij kunnen trekken uit

het dagelijks meer en meer toenemen van den lust *voor* en de geoefendheid *in* het schieten, bij ons volk; uit den edelen naijver die daarbij wordt aan den dag gelegd door alle fractiën onzer levende strijdkrachten, ja door allen die zich in het gebruik van vuurwapenen oefenen? Want ja, Spectator, dat nut *is veelzijdig*. Er moet bij deze, gelijk bij alle lichaamsoefeningen, een prikkel zijn, die het individu opwekt, zich zooveel mogelijk daarin te volmaken. Zonder dat komt de gewone burgerman er niet toe, een gedeelte van zijn kostbaren tijd aan zijn zaken of beroepsbezigheden te onttrekken om zich te oefenen. En nog beter dan, van zijn werkuren, wordt die tijd gewoonlijk afgezonderd van dien, welke hij anders wellicht op minder heilzame wijze voor zich en zijn gezin, en op voor den staat geheel onvruchtbare wijze afneemt.

Zeker is het, dat sedert die wedstrijden en de daarmede gepaard gaande aanmoedigingen van de zijde der regeering, de liefhebberij en de geoefendheid in het schieten bij ons volk in hooge mate zijn toegenomen. Zij zijn, — ieder ooggetuige zal mij dat toegeven, — verbazend geworden, de proeven van bekwaamheid die door tal van schutters van allerlei stand worden afgelegd. Ik zou u hier in éenen adem een talrijke kern van uitstekende schutters met naam kunnen noemen. En al zijn onder die mannen er velen, die door hun leeftijd of maatschappelijke positie buiten het bereik der militaire wetten vallen, gij zult mij toch zeker toegeven, dat het Vaderland van hunne zoo hoog opgevoerde geoefendheid, nog groot nut kan hebben, bij de plaatselijke verdediging onzer steden. En de geoefendheid der jongeren, — met de anderen wedijverende, — die komt u toch zeker te stade, wanneer de oorlogstijd ze u in de gelederen brengen zal.

Buitendien ook bij het leger werkt die algemeen meer en meer ontwakende liefhebberij goed. Een heilzame rivaliteit wordt zodoende opgewekt. Hoe meer die oefening nationaal wordt, hoe meer lust ook bij ons, militairen van beroep, in dit gewichtig gedeelte onzer militaire vorming gaande gehouden wordt.

Maar als ik spreek van *veelzijdig* nut, bedoel ik daarmede nog iets anders, als de enkele oefening in het schieten, hoe belangrijk dit punt op zichzelf ook reeds zij. Ik meen dat zulke wedstrijden er toe kunnen bijdragen, om wederkerige bekendheid van leger en schutterij, vooral te bevorderen; een bekendheid, die zooals meestal in het leven, in beider voordeel is. Onbekend maakt onbemind, en het vaderlandsch belang is er mee gebaat, wanneer zij, die eenmaal in bange tijden zich wederkeerig zullen moeten ondersteunen, in die moeilijke taak van onze verdediging, niet altijd *te vreemd* aan elkander gebleven zijn. Juist omdat het leger door zijn eigenaardige positie in vredes-tijd, in ons land, zoo jaren lang geheel afgescheiden stond, was het, wat zijn inwendig leven, den geest die het bezielt, de beteekenis van zijn officieren, hun maatschappelijke waarde enz. betreft, zoo weinig bekend, dat daarin de reden moet gezocht worden van de mindere sympathie, die het, in de

grootte koopsteden vooral, van de zijde van sommige klassen der bevolking genoot. Wel is waar heeft onze militaire litteratuur in de laatste twintig jaren hierin veel goeds uitgewerkt; geschriften van de Vereeniging tot beoefening der krijgswetenschap, van den anti-dienstvervangingsbond, hoogst verdienstelijke artikelen in dagbladen en tijdschriften, zij hebben ontwijfelbaar den scheidsmuur tusschen het leger en de beschaafde ontwikkelde klassen der burgermaatschappij, reeds op vele plaatsen doen vallen. Onderling vertrouwen is ten gevolge van veel van die geschriften reeds in de plaats getreden van een zekeren wederkeerigen afkeer of minstens onverschilligheid. Maar in dit opzicht is zeker iedere gelegenheid, waarin vooral officieren van leger en schutterij met elkaar in contact gebracht worden, een weldaad. De laatsten kunnen van ons van lieverlede afzien en leeren; en wij zullen menigmaal de aangename ervaring opdoen, dat er onder hen velen zijn, die wij te gering geschat hadden, die door goeden wil, hooge beschaving en ernstige opvatting van hun positie, onze achting wel verdienen. Trouwens, Spectator, het al te minachtend zich uitlaten over onze schutterij, het te luid persifleeren quand-même vooral tegenover vreemden van dat gedeelte onzer strijdkrachten, heeft mij altijd een beetje doen denken aan het spreekwoord: »die zijn neus schendt enz.»

Ik lach met plezier om Duitsche of Fransche landweer of reserve, maar het gaat mij maar slecht van harte, als ik het om Hollandsche schutterij doen moet. De tijden dat het *meerendeel* onzer schutterijen tot lachen dwong, zijn, geloof ik, ook voorbij. Ten minste ik zou, Spectator, u bataljons schutterij kunnen laten zien, waarvoor ik als Hollander mij niet schaam, als ik ze zie marcheeren of exerceeren. O! ik weet wel, dat dit *niet alles* is: à qui le dites-vous! Ik weet zeer goed dat ze zelfs in oorlogstijd *heel wat anders zullen te doen krijgen*, dan mooi met een geheel bataljon te exerceeren; en dat zij voor dat andere al zeer slecht of niet worden voorbereid. Maar al is het niet *alles*, het is toch al *iets*, ja het is al zeer veel, als men — wij militairen erkennen dat immers — in ordelijk goed exerceeren vooral een uiting ziet van tucht en goeden wil. De officieren der schutterij zullen zeker eerder hoog tegen onze meerdere militaire bekwaamheden blijven opzien, indien zij door het contact met ons ontwaren hoeveel hun nog ontbreekt om terdege berekend te zijn voor hun taak in oorlogstijd, dan indien wij onze schutterij eenvoudig uitlachen.

Weet ge, Spectator, wat het korps officieren der schutterij hoog noodig heeft, en waaraan de regeering reeds nu, afgescheiden van de problematieke weldaad der op de lange baan geschoven wetten kon te gemoet komen? Het is aan deugdlijke theoretische leiding. De officieren der schutterij moeten gaan begrijpen dat exerceeren nog maar het a, b, c van het vak is; zij moeten voldoende noties krijgen van versterkingskunst en wapenleer; van den dienst vooral die zij in vestingen en vaste stellingen zullen te verrichten krijgen. In ons land moeten zij even goed in garnizoens- en veiligheidsdienst

theoretisch onderwezen worden, als ons kader dat zijn moet. En de meesten verlangen niets liever, begrijpende dat zij anders in oorlogstijd aan allerlei moeilijkheden zijn blootgesteld, waarvan de minste is, een mal figuur te maken. Zij moeten voorts de gedragslijn kennen, dien zij te volgen hebben bij oproer, in het algemeen bij rustverstoringen, waartegen de hulp der schutterij kan worden ingeroepen. Een ondankbaar werk zou het in de meeste steden volstrekt niet zijn, zoodanige theoretische voorlichting aan de officieren der schutterij te geven. De officier b. v., die hier te 's Hage als instructeur aan de officieren der artillerie-schutterij is toegevoegd, heeft alle voldoening van zijn werk; en hij zou u zeker getuigen, Spectator, dat hij van de zijde zijner *élèves* de meeste belangstelling in de zaak ondervindt. Ook bij sommige bataljons schutterij worden nu reeds vrijwillig bijeenkomsten van de officieren gehouden, om zich geheel op de hoogte der nieuwere reglementen en voorschriften te stellen. Welnu! waar wij zooveel goeden wil van hun kant zien, is het hoog tijd dat wij van den onzen een behulpzame hand reiken. De Regeering moet niet *te veel* aan eigen streven overlaten. Zij moet mijns inziens vooral in de richting van theoretische voorbereiding alles doen wat zij kan om dien ontwakenden meerderen lust gaande te houden. En mochten ook niet *alle* afdelingen der schutterij zich hierin even gunstig leeren kennen op dit oogenblik, van lieverlede zal op die wijze ook weldadige rivaliteit bij hen worden opgewekt, het eene korps zal zich schamen zoover achter het andere te staan, en men zal langzamerhand die officieren kwijt raken, die volstrekt geen belangstelling in de zaak toonden, die de positie alleen om de uniform gewenscht hadden. Die soort zal het te midden der anderen »te kwaad krijgen», en tot heil der zaak den bijl er bij neerleggen, om door beter gehalte vervangen te worden.

Komt dan de meer volmaakte wet, welnu des te beter, maar niets belet aan de schilderij te werken, al is de lijst nog niet klaar.

Waarlijk, Spectator, bij veel gelegenheden komt het zoo onmiskenbaar aan den dag, dat men bij ons meer belang begint te stellen in de zaak van onze nationale weerbaarheid. Is het voor ons geen verblijdende gewaarwording als men — zooals ik het voorrecht had, — het hoofd van een gemeente als de residentie, de deelnemers aan een nationalen schietwedstrijd, op het raadhuis, in warme welsprekende taal, hoort aansporen tot het beoefenen van al wat 's lands weerbaarheid ten goede kan komen? Moet het de belangstelling in, en de achting ook voor het leger niet bij den minderen burger opwekken, als hij den eersten magistraatspersoon, met zooveel ernst hem hoort herinneren, dat het dragen der wapenen tot handhaving van onze rechten een eerste plicht is voor iederen Nederlander? Waar een burgemeester zoo spreekt, zoo het voorbeeld geeft van eerbied voor dat ernstigste artikel van onze grondwet, dáár kan het niet uitblijven of ook de eenvoudige burger begint het gewicht beter te beseffen van den plicht die op hem rust. Mij heeft ten minste de fiere vaderlandslievende taal van den

Haagschen burgemeester goed gedaan en al had de schietwedstrijd geen ander voordeel aangebracht, dan de gelegenheid om zulke woorden openlijk verkondigd te hooren, dan nog zou ik hen daarom alleen nuttig noemen.

Maar bovendien, mij heeft die nationale schietwedstrijd nog andere verblijdende teekenen des tijds doen zien. Dagen achtereen komen op zoo'n schietterrein leger, schutterij, weerbaarheid en daarenboven allerlei klassen der maatschappij met elkaar in contact. Is het niet geruststellend te ontwaren dat daár, waar zelfs zooveel eigenbelang en eigenliefde in het spel zijn, geen oogenblik tusschen die zoo heterogene bestanddeelen der militaire en burgermaatschappij wrijving of moeilijke verhouding te voorschijn treedt?

Officieren van alle wapens van het leger komen zich vrijwillig belasten met den waarlijk nog al insipiden en vrij vermoeienden dienst van het commando op de banen; en even kameraadschappelijk als die hulp verleend wordt, even dankbaar wordt hij van de andere zijde gewaardeerd. En er heerscht orde, er is gehoorzaamheid ook bij den niet militairen schutter, hij onderwerpt zich zonder tegenstreven bij de minste opmerking aan het gezag van den officier.

Geloof mij, Spectator, dat is een verblijdend verschijnsel, dat gij niet overal in dezelfde mate, in onze dagen zult waarnemen. Denk niet dat gij bij onze zuidelijke bureu, bij zulke gelegenheden even groote deferentie tegenover het leger zult opmerken, het lijkt er niet naar.

Breng in de meeste landen in dezen tijd, de verschillende »couches sociales» eens zoo bij elkander, en ge zult minder eensgezindheid, vooral minder onderwerping aan orde en reglement ontwaren. En dat waar te nemen, ik herhaal het, was mij een aangename gewaarwording. Gezegend, driewerf gezegend nog het volk, waar men bij dat contact der verschillende standen, geen wanklanken hoort, waar men nog den eerbied voor wet en gezag, zonder dwangmiddelen ziet voortleven.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Eenige opmerkingen naar aanleiding van het achtste hoofdstuk der Grondwet door J. F. PENNINK. Groningen, J. B. WOLTERS. 1885. Prijs f 2,40.

Het feit, dat een niet-militair een onderwerp van militairen aard voor zijn studiën kiest, behoort in ons land nog tot de zeldzaamheden.

Daarom nemen wij met genoegen de gelegenheid te baat, ons door den heer PENNINK geschonken, om op zulk een feit te wijzen. Hij zond ons namelijk een exemplaar van zijn proefschrift ter verkrijging van den graad van doctor in de rechtswetenschap aan de hoogeschool te Leiden, dat den aan het hoofd dezes vermelden titel draagt.

Volgaarne willen wij in *Spectator* de aandacht op dit geschrift vestigen door een beknopt overzicht van den inhoud te geven.

Het bestaat uit een inleiding en twee hoofdstukken.

Na in de inleiding kortelijk te hebben betoogd, dat het dwaasheid zou zijn om in de toekomst op een eeuwig en vrede te rekenen en dat het evenmin geoorloofd is er op te vertrouwen, dat in het bijzonder ons land voortaan van de gevaren des oorlogs verschoond zou kunnen blijven, stelt de Schr. zich de volgende vragen ter overweging voor: »Kunnen wij in gemoede verklaren weerbaar te zijn, en zoo niet, is onze Grondwet dan een belemmering om tot een goede regeling (der defensie) te komen?»

In overeenstemming met die vragen geeft Schr. in zijn eerste hoofdstuk een algemeen overzicht van ons defensie-wezen te land — de verdediging ter zee laat hij buiten bespreking — en toont daarbij tevens de gebreken aan, die volgens zijn meening den bestaanden toestand aankleven; terwijl in het tweede hoofdstuk naast enkele andere punten de vraag behandeld wordt of, en in hoeverre, Hoofdstuk VIII der Grondwet ons belet de bestaande gebreken te verbeteren.

»Met een vasthoudendheid, een betere zaak waardig», zoo zegt de Schr., »wordt het meer ontwikkelde gedeelte van onze jongelingschap buiten de gelederen van het leger gehouden, en zoo mist ook Schr. dezes alle practische ervaring. Zooveel mogelijk heb ik echter getracht dien nadeeligen factor te verkleinen, en door litteratuur te vergoeden, wat mij aan practische kennis ontbreekt. Dat mij dit steeds gelukt is, ik, die het moeilijke van de studie voor een leek het best heb kunnen beoordeelen, zal ook de eerste zijn het te ontkennen.»

Met deze bescheiden woorden stelt de Schr. zich als het ware voor aan het publiek. En waarlijk, als men zijn studie leest, merkt men, dat hij niet te veel van zijn litteratuur verklaart. Inderdaad, hij heeft veel gelezen en, wat meer zegt, over het algemeen ook goed gelezen. Vandaar dan ook dat zijn geschrift vooral voor leeken veel belangrijks en wetenswaardigs betreffende de quaestie onzer verdediging — »een nationale quaestie bij uitnemendheid» noemt Schr. haar — bevat en zeker niet enkel kennismeming maar ook ernstige overdenking ten volle waard is.

Wat den bestaanden toestand aangaat luidt Schr.'s oordeel in geenen deele gunstig noch over de doode strijdkrachten, noch over het leger, noch over de schutterijen, welke onderwerpen hij achtereenvolgens behandelt. Onze verdedigingsliniën hebben veel geld gekost en zullen veel *blijven* kosten. »In den tegenwoordigen tijd van nieuwe en telkens verrassender uitvindingen kan men trouwens onmogelijk nagaan, hoelang het eenmaal gebouwde zal blijken aan zijn bestemming te kunnen voldoen». De verschillende bezwaren door tal van deskundigen geopperd omtrent het stellen der inundatiën, het in staat van verdediging brengen der forten en het doen van opruimingen vóór en tusschen de forten worden besproken en ten slotte de verklaring van den oud-minister REUTHER aangehaald, dat onze doode strijdkrachten »zó moeten zijn, dat die werken volkomen aan hun bestemming beantwoorden». Schr. meent te mogen betwijfelen of onze forten en liniën het reeds zoover gebracht hebben.

Met betrekking tot de levende strijdkrachten stelt Schr. de volgende vragen: »Bezitten wij een genoegzaam getal geoefende en georganiseerde troepen? Is het mogelijk, ook met behoud der plaatsvervanging, ons volk tot een werkelijk weerbaar volk te maken, zonder grootere financiële lasten ten gevolge te hebben? En eindelijk: Is de bestaande toestand grondwettig? Laat de bestaande Grondwet toe tot een deugdelijke regeling der levende strijdkrachten te komen?» Onvoldoende getalsterkte, en wat er is, niet genoegzaam geoefend en georganiseerd, geen vertrouwbare reserve »die, is het niet dadelijk, toch zeker in de eerste week na de oorlogsverklaring, het leger de behulpzame hand kan bieden», te zwakke en te jeugdige kaders, een schamel bezoldigd officierskorps, waarbij de tegenwoordige slechte promotie ontmoedigend werkt, geen persoonlijke dienst, waardoor aan vele bezwaren te gemoet gekomen zou kunnen worden — ziedaar de voornaamste gebreken, die ons leger nog aankleven, al gaan we ook in dit opzicht vooruit.

Het oordeel over onze schutterijen is, zooals vanzelf spreekt, zeer ongunstig en blijkt het beste uit de volgende woorden: »schutter» en »schutteren» beteekenen in onze taal »brekebeen» en »iets slecht of verkeerd doen», en zulke beteekenissen, toegekend aan woorden, die oorspronkelijk dat denkbeeld volstrekt niet uitdrukten, teekenen beter dan alle mogelijke verslagen, de waarde, die wij aan onze schutterijen kunnen toekennen.

Schr. meent dan ook gerust te mogen beweren, dat de bestaande toestand dringend verbetering eischt.

»Of zij spoedig zal komen? Ik hoop het hartelijk maar kan de vrees niet van mij afzetten, dat nog jaren en jaren zullen moeten verlopen, voor wij werkelijk weerbaar mogen heeten.»

»Bestond slechts eenmaal de overtuiging, dat ieder nieuw jaar, ook voor ons land, het laatste kan zijn van de reeks van vredesjaren, die wij tot nu toe hebben doorleefd, dan zou de angst voor annexatie ons wel naar middelen doen omzien, om haar te voorkomen. Die overtuiging schijnt ons volk echter niet te bezitten.» Het gebrekkige van onze tegenwoordige organisatie gelooft Schr. vooral te mogen zoeken in het gemis eener goede en deugdelijke reserve en in het behoud van het stelsel der plaats- — lees dienst- — vervanging. Hij treedt nu in een onderzoek omtrent de voorschriften onzer Grondwet en gaat na, welke belemmeringen zij in den weg stelt om tot een deugdelijke regeling der levende strijdkrachten te geraken.

Zijn zienswijze over Hoofdstuk VIII vindt uitdrukking in de volgende aanhaling: »De uitwerking van het schoone beginsel, dat de burger goed en bloed behoort veil te hebben, waar de onafhankelijkheid van zijn vaderland wordt bedreigd, had de Grondwet moeten overlaten aan hen, wie de zorg voor ons zelfstandig volksbestaan steeds blijft toevertrouwd, aan de regeering en de volksvertegenwoordiging, aan de wetgevende macht. Hier vooral had zij slechts de richting mogen aangeven, waarin gewerkt moest worden, niet den weg afbakenen, hier vooral had zij aan de geleidelijke ontwikkeling onzer instellingen niet in den weg mogen staan, omdat met de deugdelijkheid van die instellingen gemoeid is het hoogste goed, zoowel voor het individu als voor een volk: de vrijheid.»

Der wirkliche Krieg ist die ewig lebendige Kritik jeder einzelnen Institution im Heerwesen (1) en wat heden goed is, kan dus morgen blijken slecht te zijn. Daarom moet de Grondwet zich onthouden van een regeling van bijzonderheden, die den gewonen wetgever kunnen beletten, zooveel mogelijk zijn voordeel te doen met de lessen, die de ondervinding andere volken heeft doen betalen.»

Na een korte beschouwing der voorstellen tot herziening van Hoofdstuk VIII, waarmede hij natuurlijk in hoofdzaak geheel instemt, gaat Schr. over tot de behandeling der volgende vragen:

1°. Zijn wij thans (d. w. z. met de bestaande Grondwet) vrij in de regeling der sterkte van militie en schutterijen?

Antwoord: Ja, mits niet bij de militie algemeene dienstplicht voorgeschreven worde.

2°. Kunnen wij persoonlijken dienstplicht invoeren bij de militie?

Antwoord: Hier laat de Grondwet ons volkomen vrij, al zal men zich in '48 nauwelijks anders hebben voorgesteld, dan dat de plaats- (lees dienst-) vervanging op de Grondwet stemde.

3°. Is de tegenwoordige inrichting onzer levende strijdkrachten grondwettig?

Antwoord: Die inrichting is ongrondwettig ten gevolge van de vermenging der landmacht, bedoeld in art. 178, en der nationale militie. Bovendien schrijft de Grondwet voor, dat de nationale militie zooveel mogelijk uit vrijwilligers zal worden samengesteld; terwijl de militiewet niet in ernst beproeft, of de wensch der Grondwet op dit punt verwezenlijkt kan worden.

(1) *Die Lehre vom Heerwesen als Theil der Staatswissenschaft* door L. VON STEIN.

4°. Is 't met de bestaande Grondwet mogelijk om onze schutterijen aan haar tweeledige taak behoorlijk te laten voldoen?

Antwoord: Neen.

Het is duidelijk, dat de Schr. Grondwetsherziening urgent acht vooral voor de defensie. Hij gelooft echter niet dat er kans bestaat hiertoe spoedig te geraken en vraagt nu, wat dan te doen: »Of een wijziging alleen van het VIIIste Hoofdstuk der Grondwet of een afwachtende houding blijven bewaren met het oog op een algemeene Grondwetsherziening, die — men wete het wel — nog jaren op zich kan laten wachten. Is de keus moeielijk?

»Nog langer wachten, de eindelijke *afdoende* regeling onzer levende strijdkrachten weder naar een later tijdstip verschuiven, kunnen, mogen wij niet.

»Het wordt eindelijk tijd, dat niet alleen wij, maar ook een toekomstige vijand wete dat wij gereed en in staat zijn onze onafhankelijkheid te verdedigen. Dat wij dat willen, hebben wij nu lang genoeg door woorden bewezen; laten wij het eindelijk eens met daden toonen!

»En zij onze eerste daad, als bewijs dat wij werkelijk zullen handelen, de verbreking van de boeien die, als gevolg van een wantrouwen, dat ongegrond is gebleken, den wetgever jaren lang zijn aangelegd. Dat zoo iets onmogelijk zou zijn, ik kan het vooralsnog niet gelooven.

»Hier, waar de wenschen van alle Nederlanders zich kunnen vereenigen, waar alle partijen kunnen samengaan, hier, waar de meerdere zekerheid dat wij aan onze strijdkrachten een werkelijk goede inrichting kunnen geven — waardoor tevens de zekerheid voor het behoud van ons zelfstandig volksbestaan in gelijke mate wordt bevestigd — de prijs is van de terzijdestelling van wederkeerige grieven en kleine teleurstellingen, hier meen ik werkelijk dat de dringende eisch van het oogenblik tot eenstemmigheid leiden kan.»

Ziedaar flinke, vaderlandslievende woorden, zooals wij ze gaarne hooren en ook zelve wel gesproken hebben — jaren geleden. Nu we echter wat ouder geworden zijn, tal van illusien verloren en meer kennis gemaakt hebben met de koude werkelijkheid van het practische leven, kunnen wij niet ontkennen, dat die woorden ons wel wat optimistisch toeschijnen.

Schr. gelooft niet aan het spoedig tot stand komen eener Grondwetsherziening en hij beroept zich hierbij op mannen van naam — den volksvertegenwoordiger VAN KERKWIJK en professor BUIJS. Bestaat er echter grond om te onderstellen, dat een partieele herziening, alleen Hoofdstuk VIII betreffende, eer tot stand gebracht zal worden? Wij kunnen daarvoor geen enkel motief vinden.

Nu weten wij wel, dat Schr. zijn ja kan stellen tegenover ons neen. Maar als 't eens later mocht blijken, dat wij in deze juist gezien hebben, wat dan? Moet dan alles blijven, zooals het is dus — onvoldoende? Of zou dan het tijdstip daar zijn om te verklaren: »Waar strijd bestaat tusschen een grondwettelijke bepaling en de voorwaarden om ons aangerand volksbestaan te verdedigen, daar lijdt de Grondwet de nederlaag (blz. 119)?» Schr. zegt wel alleen, dat er *in tijden van gevaar en oorlog* iets hoogers is dan de Grondwet — de harde wet der noodzakelijkheid. Hij heeft echter te veel studie gemaakt van ons defensiewezen om niet in te zien, dat *alsdan* schending der Grondwet nutteloos en dus

ook noodeloos zou wezen. Ze zou dan niet meer kunnen helpen. De oorlogsmachine, dat gecompliceerde werktuig, moet in vreedstijd met de meeste zorg in elkander gezet en onderhouden worden, om met vertrouwen op de goede werking in geval van oorlog te kunnen rekenen.

Naar onze meening zou Schr.'s zienswijze, die trouwens door velen gedeeld wordt, juist daarom kunnen leiden tot gewelddadige omkeering van het bestaande. Zonder wijziging van de grondwettige bepalingen betrekkelijk de defensie is geen afdoende regeling mogelijk. Afdoende regeling onzer levende strijdkrachten naar een later tijdstip verschuiven, kunnen, mogen wij niet. Wanneer het nu mocht blijken, dat die wijziging niet te verkrijgen is, wat dan?

Wij ook zijn zeer voor Grondwetsherziening — zeker niet het minst met het oog op Hoofdstuk VIII — en verlangen er naar, dat de vele belemmeringen, die de Grondwetgever aan een goede regeling der levende strijdkrachten in den weg gelegd heeft, eindelijk eens worden weggenomen. Tevens echter zijn we van gevoelen, dat die belemmeringen geenszins absolute hinderpalen zijn, waardoor een doeltreffende regeling bepaald onmogelijk gemaakt wordt. Onze overtuiging is, dat met de bestaande Grondwet, mits de noodige dosis goeden wil er bij komt, een afdoende regeling tot stand is te brengen. Mocht dus de beoogde Grondwetsherziening mislukken; mocht daarna ook een eventueele poging tot partieele herziening enkel van de bepalingen nopens de defensie schipbreuk leiden, dan rest altijd nog het middel om er naar te blijven streven ook zonder herziening het doel te bereiken dat, wij herhalen het, naar onze overtuiging bereikbaar is.

Het is hier niet de plaats onze zienswijze omtrent dit punt toe te lichten. Dit komt ook te minder noodig voor, omdat wij, niettegenstaande er dus in een belangrijk opzicht verschil van gevoelen bestaat tusschen ons en Schr., toch gaarne verklaren, dat wij met de meeste belangstelling en met een waar genoegen van zijn studie kennis genomen hebben en aan een ieder, die werkelijk belang stelt in deze voor ons onafhankelijk voortbestaan zoo alles overheerschende quaestie, in gemoede aanraden het onderwerpelijk geschrift niet ongelezen te laten. Den Schr. echter zeggen wij ten slotte dank voor de keuze van het onderwerp van zijn academisch proefschrift. Moge zijn voorbeeld door menigeen gevolgd en de militaire inrichtingen van den Staat zoodoende meer en meer algemeen domein worden. Het land zou er wel bij varen!

Voorschriften betrekkelijk de nationale militia ten dienste van de Landmacht, verzameld, geordend en voorzien van aantekeningen en van een alphabetisch register door F. E. L. A. ABEL, Referendaris bij het Departement van Oorlog. 's Gravenhage, DE GEBROEDERS VAN CLEEF. 1885. Prijs f 2,25.

Gaarne vestigen wij met enkele woorden de aandacht op deze nieuwe pennevrucht van den kundigen samensteller der *Beknopte uitgave van het Recueil Militair* en van *Neerlands leger* — geschriften, waardoor de heer ABEL zich reeds vele verdiensten ten aanzien van ons leger heeft verworven. Deze uitgaaf heeft,

zoals in een zeer korte inleiding gemeld wordt, daaraan haar ontstaan te danken, dat de tot nog toe verschenen handleidingen betrekkelijk de Nationale Militie — hoe voortreffelijk overigens — voor het leger te uitgebreid en te duur zijn. In beknopten vorm zijn al de voorschriften aangaande de Militie, voor de Landmacht van dadelijk belang, in hun geheel opgenomen of verwerkt. Van de overige bepalingen, vervat in de Militiewet en de Koninklijke Besluiten tot uitvoering dier wet vastgesteld, is aanwijzing geschied aan het slot van de hoofdstukken waartoe zij gerekend kunnen worden te behooren.

Met veel genoegen maakten wij kennis met dit werk, dat ontegenzeggelijk welkom zal zijn aan allen in het leger, die bemoeingen hebben met de militie. Immers zij vinden hier in beknopten en handigen vorm vereenigd alles, wat hun ten aanzien daarvan noodig kan zijn te weten en dit wel verrijkt met tal van aantekeningen en toelichtingen, welke vooral waarde hebben als komende van iemand, die reeds sedert jaren aan het hoofd der Afdeeling Militie bij het Departement van Oorlog staat. De waarde van het boek wordt nog belangrijk verhoogd door het zeer uitvoerig alphabetisch register, dat ontegenzeggelijk veel gemak zal opleveren bij het raadplegen er van.

Wij houden ons overtuigd, dat deze verzameling een vertrouwbare en praktische gids zal blijken te zijn, waarvan het gebruik veel tijd en moeite zal kunnen besparen. Het is dan ook daarom, dat wij het boek in veler handen wenschen. Moge de vervaardiger in een ruime verspreiding van zijn nuttigen arbeid de belooning vinden voor de veel omvattende en zeker niet altijd opwekkende taak, die hij in het belang van het leger thans weder op zich genomen en ten einde gebracht heeft.

FRANZ CROUSSE, *Lieutenant-Colonel au corps d'état major.*
La guerre de la succession d'Autriche dans les provinces belgiques.
Campagnes de 1740 à 1748 avec une biographie du Maréchal
de Saxe et deux cartes. Bruxelles, A. N. LEBÈGUE & CIE.
 1885.

Niettegenstaande de laatste dertig jaren buitengewoon rijk waren aan oorlogen, niettegenstaande over die oorlogen reeds een litteratuur bestaat, zoo omvangrijk, dat voor hare grondige bestudeering een menschenleven vermoedelijk nauwelijks toereikende zou zijn, komen ons toch nog telkens en telkens weer nieuw verschenen werken onder de oogen, waarin militaire schrijvers van naam hun krachten hebben beproefd aan de schildering van veldtochten uit lang vervlogen tijden. De oorlogshandelingen van NAPOLEON, van FREDERIK DEN GROOTE, van EUGENIUS VAN SAVOÏE, ja zelfs die van CESAR blijven nog voortdurend het onderwerp van voortgezette studie.

Vraagt men naar de beweegredenen voor dit huldebetoon aan het verleden, dan ligt, dunkt ons, het antwoord voor de hand. Indachtig, dat de geschiedenis de moeder is der vaderlandsliefde, voelen ongetwijfeld sommige schrijvers zich gedrongen, om door de beschrijving van vroegere veldtochten en wapenfeiten bij

hun volk de herinnering aan voorbijgegaane tijdperken van bloei of ook wel van verval levendig te houden. Anderen worden door de ontdekking van tot nog toe onbekende bescheiden in archieven, enz. aangespoord, op gebeurtenissen of personen het volle licht der historische waarheid te doen vallen. Nog anderen koesteren wellicht vrees, dat de uitsluitende bestudeering van het heden tot eenzijdigheid zou leiden, en zijn van oordeel, dat alleen door den blik over grootere tijdperken uit te strekken, de wederkeerige werking tusschen oorzaak en gevolg met juistheid kan worden onderscheiden.

Bij het volslagen gemis aan eenige mededeeling daaromtrent valt het moeilijk te beslissen, welke dezer drie motieven bij den Belgischen luitenant-kolonel CROUSSE den doorslag heeft gegeven, toen hij besloot zijn studie over den Oostenrijkschen successie-oorlog in de Nederlanden het licht te doen zien. Zooveel is zeker, dat we aan dit besluit een boekwerk te danken hebben, dat, hoewel van bescheiden omvang (\pm 150 bladz.), uitnemend geschikt is, om ons een heldere voorstelling te schenken van de wijze van oorlogvoeren in het midden der vorige eeuw. En die oorlogvoering is in menig opzicht hoogst merkwaardig, niet het minst, omdat in haar karakter de invloed, dien de staatkundige en maatschappelijke ontwikkeling der volken op de militaire en oorlogstoestanden uitoefenen, met zulke scherpe trekken is geteekend.

De oorlogen duurden toenmaals niet weken of maanden, doch jaren en jaren. Zij werden als het ware onverdeeld in veldtochten, die telkens als het ongunstige jaargetijde naderde, werden afgebroken door een langdurige winterrust, gedurende welke de legers elkander over en weer zoo min mogelijk bemoelijkten, doch daarentegen niet zelden voor de bewoners der landstreek, waar zij verblijf hielden, een ware plaag vormden. In elken veldtocht strekte het doel zich gewoonlijk niet verder uit, dan tot de verovering, of wel tot het ontzet van een enkele, of hoogstens van een paar vestingen. Groote, beslissende ontmoetingen in het open veld werden eer vermeden dan gezocht. De legers bleven meermalen dagen en weken achtereen op enkele kilometers afstands nagenoeg werkeloos tegenover elkander gelegerd. Slechts door het voeren van den kleinen oorlog, door het verontrusten van 's vijands verbindingen, hoogstens door zeer omslachtige en samengestelde manoeuvres trachtte men den tegenstander tot het aannemen van den terugtocht te nopen. Kwam het een enkele maal tot een slag, dan stelde de overwinnaar er zich mede tevreden, dat hij op het slagveld kon overnachten, en van een eenigszins krachtige vervolging van den geslagen vijand was slechts bij hooge uitzondering sprake.

Een dergelijke kleingeestige wijze van oorlogvoeren is heden ten dage niet denkbaar meer. De tegenwoordige samenstelling der legers alleen reeds dwingt den aanvaller met inspanning van alle krachten naar een snelle beslissing te streven. Doch in de vorige eeuw was dit geheel anders. Ieder soldaat vertegenwoordigde toen een zekere geldsom, die de vorst uit de rijks-, of liever, naar de begrippen dier dagen, uit de eigen schatkist moest betalen. Vandaar een angstvallige zorg voor het behoud der eigen strijdkrachten en niet een ernstig streven naar de vernietiging der vijandelijke. Vandaar de invoering van een verplegingsstelsel, dat voor snelle operatiën in den hoogsten graad belemmerend was; van-

daar ook de mogelijkheid, om zoolang de schatkist maar niet uitgeput raakte, den oorlog jaren en jaren te rekken en alleen langs dien weg den tegenstander tot toegeven te nopen. Het geld mag nog altijd de ziel van den oorlog zijn, in de vorige eeuw speelde het toch ontegenzegglijk een gewichtiger rol dan tegenwoordig.

Klein was voorts niet zelden het motief tot den oorlog. De oorlog was toenmaals nog uitsluitend en alleen een regeeringszaak. De natie stond er geheel buiten. Het volk had wel plichten, doch geen rechten, en het spreekt wel van zelf dat ook dit op de wijze van oorlogvoeren een terugslag moest uitoefenen. Slechts voor een grootsch doel, voor een door allen erkend gemeenschappelijk belang kan een uiterste krachtsinspanning verwacht worden.

Doch niet alleen als beeld van een kabinetsoorlog uit vroegeren tijd, ook in andere richtingen kan de krijg in de jaren 1740—1748 in het tegenwoordige België gevoerd, aanspraken op onze belangstelling doen gelden. Zoo vormt hij, om slechts iets te noemen, een krachtig bewijs voor de stelling, dat in een bondgenootschappelijk leger, door onderlingen naijver, door gemis aan eensgezindheid omtrent het te bereiken doel of het te beschermen gebied, door de samenstelling uit elementen van verschillend gehalte, nagenoeg altijd een oorzaak van zwakte ligt. Op niet minder stellige wijze leert hij, dat een strenge tucht de eerste en hoogste voorwaarde is, om een leger aan zijn bestemming te doen beantwoorden, en ernstig ook klinkt ons uit dien successie-oorlog de waarschuwing tegen, dat een staat alleen dan kans heeft, om zijn neutraliteit geëerbiedigd te zien, als hij in staat is die neutraliteit krachtig te handhaven.

Eindelijk boezemen de veldtochten van 1740—1748 in de Oostenrijksche Nederlanden ons nog belang in, omdat zij ons bekend maken met een der beste veldheeren uit het midden der voorgaande eeuw in het tijdperk van zijn hoogsten roem. Wij bedoelen MAURITS VAN SAKSEN. Het mag te veel gezegd zijn, hem als legeraanvoerder boven FREDERIK DEN GROOTE te stellen, een feit is het, dat de overwinnaar van Fontenoy, Rocour en Laefeldt in menig opzicht blijk heeft gegeven, van zijn tijd vooruit te zijn. Het was o. i. dan ook een gelukkige gedachte van den luitenant-kolonel CROUSSE, om een levensschets van den Maarschalk van Saksen aan de beschrijving van den successie-oorlog te doen voorafgaan.

's-Gravenhage, Mei 1885.

PL.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het Fransche oorlogsbudget voor 1885. Mededeeling van de daarover gevoerde discussiën in de Kamer van Afgevaardigden. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Tabellarisch overzicht van de voertuigen, waarmede de Fransche troepen uitgerust zijn. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

De Pruisische legerorganisatie van 1860. De omstandigheden en overwegingen, die tot de reorganisatie van het leger geleid hebben. De werkzaamheden van den Minister von ROON op organisatorisch en parlementair gebied tot 1866 en verder tot aan de oprichting van het Duitsche rijksleger. (Allg. M. Z., N°. 35—38.)

II. Algemeene krijgskunst.

Militaire beschouwingen over de toekomst der infanterie-tactiek naar aanleiding van de ondervinding in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877-78. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

De torpedo-boot N°. 68 en de besturing der ballons. Beschouwingen over de diensten, die machines als in deze boot zijn aangebracht, voor de luchtvaart zouden kunnen opleveren. Bij de oplossing van het vraagstuk der luchtvaart moet de studie van de beweging der lucht tot uitgangspunt strekken. (Sp. M., 1 Juin.)

De opstelling van het bataljon in den vorm van een driehoek in den slag van Bouvines. Beschouwingen over het doel van deze opstelling, waarvan in dien slag werd gebruik gemaakt. (Sp. M., 15 Juin.)

De onderofficier en het lagere kader. (*Slot.*) De verhoudingen van den onderofficier en zijn meerderen, de woningen hun toe te wijzen enz. In een slotbeschouwing zegt de schrijver, dat zonder nieuwe wettelijke regeling af te wachten, reeds verbeteringen zijn aan te brengen. (Sc. M., Mai.)

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Handleiding ter beoordeeling van militaire grondbeginselen. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., Juni.)

De Engelsch-Russische strijd. (*Slot.*) De inwoners van Engelsch-Indië; de wegen, die een Russisch leger, bij een inval in Indië kan volgen; de vermoedelijke toestand in Indië bij een nederlaag of overwinning der Russen in den aanvang van den strijd. (Allg. M. Z., N°. 34.)

Achter de legers. Het 5de deel der »strategisch-tactische opgaven met toepassingen» bevat een uitstekende uiteenzetting van alle handelingen achter het leger. De hierop betrekkelijke onderstelling, zooals deze in het bedoelde geschrift is uitgewerkt, wordt medegedeeld. (Allg. M. Z., N°. 35—42.)

Nogmaals de Engelsch-Russische strijd en de Russische krijgsmacht in Centraal-Azië. Beschouwing over de strijdkrachten welke Rusland bij een eventueelen oorlog ten dienste staan. (Allg. M. Z., N°. 39.)

Het geloof in de Voorzienigheid en de invloed hiervan op de legeraanvoerders. Uiteenzetting van het feit, dat een zeker geloof op een Voorzienigheid een krachtige steun is, om, na alles volgens beste weten te hebben voorbereid, tot het uiterste een besluit door te zetten en tot een goeden uitslag te geraken. Met voorbeelden wordt aangetoond, hoe FREDERIK DE GROOTE, WALLENSTEIN, GUSTAAF ADOLF, NAPOLEON en andere veldheeren en ook GAMBETTA kracht geput hebben uit een vertrouwen in een Voorzienigheid. (Allg. M. Z., N°. 40—41.)

De operatielijn Alexandrië-Chartoem. Betoog dat de vrij algemeen veroordeelde, door den Engelschen opperbevelhebber WOLSELEY gekozen, operatielijn Alexandrië-Chartoem, in het onderwerpelijke geval voor hem, de eenig mogelijke was. (Oest. M. Z., April.)

III. Generale staf. Terreinleer. Opnemen van terrein. Topographie.

De afstandmeter van den Kolonel PACHKÉVITCH. Beschrijving van dit voor de veldartillerie bestemd werktuig. (Rev. d'A., Juin.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Onderzoek naar de wetten van den luchtweerstand. De wetten voor de uitstrooming van gassen worden tot grondslag genomen, voor de bepaling van den druk des dampkrings op het projectiel, en de daardoor verkregen formule toegepast op de door Kolonel HOJEL (zie *Mil. Spect.* 1883, *Bijdrage tot de ballistiek van het getrokken geschut*) verkregen uitkomsten. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Juin.)

Overzicht van de voornaamste proeven op artillerie-gebied in Oostenrijk, in 1884. De proeven hadden betrekking op: een verdeelbaar bergkanon van 7 cM.; verbeterde schokbuizen, tijdbuizen voor langen brandtijd, getrokken mortieren, bruin buskruit in Oostenrijk vervaardigd, schrootkanonnen, repeteer-geweren en revolvers. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Vergelijkende beproeving van pantserplaten van 48 cM. dikte uit de werkplaatsen van SCHNEIDER, CAMMELL en BROWN, te Spezia. De proeven namen een aanvang op 1 Oct. 1884; de platen van SCHNEIDER behaalden de overwinning, zoodat besloten is, het pantserschip *Lepanto* met platen uit diens fabriek te pantsersen. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Nieuwe proeven met het *Hebler*-geweer in Zwitserland en de compound-kogel. Mededeelingen omtrent de proeven met het kaliber 7,56 mM. en het daarbij gebezigde projectiel van LORENZ te Karlsruhe, met stalen mantel. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

Proeven op artillerie-gebied in Zwitserland, in 1884. Beknopte mededeelingen aangaande proeven met granaatkartetsen voorzien van tijdbuizen voor langen brandtijd, mijngranaten van GRÜSON, granaten met excentrische binnenruimte, verschillende buskruitsoorten, kardoezen met patroonhulzen, mortieren, schrootkanonnen, buskruit zonder zwavel enz. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Schietproeven van de fabriek van KRÜPP. De proeven, waarvan de bijzonderheden worden medegedeeld, hadden betrekking op een houwitser van 15 cM. en een mortier van 24 cM. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Het dynamiet-projectiel. Beschrijving met schets van het met dynamiet gevulde projectiel van SNIDER en van de inrichting, om ontijdige ontsteking door den schok, bij het ontbranden der lading, te voorkomen. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Het repeteer-geweer in Frankrijk. In Tonkin heeft het marine-repeteer-geweer zeer goede diensten bewezen, zoodat ook een gedeelte der expeditionnaire infanterie daarmede bewapend werd. De toekomstige bewapening zal vermoedelijk echter gevormd worden door repeteer-wapenen van hoogstens 9 of 8 mM. kaliber. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

V. Militaire administratie en intendance.

De organisatie der compagniesmagazijnen. De oprichting der compagniesmagazijnen is een belangrijke hervorming, niet alleen uit een zuiver administratief oogpunt, maar ook om de mobilisatie te bevorderen. Het komt er thans op aan, geschikte lokalen voor de magazijnen te vinden en geschikte magazijnmeesters voor het beheer te vinden. Denkbeelden worden ontwikkeld, om hierin te voorzien. (Sp. M., 1 Juin.)

De aanvoer voor de verpleging in den oorlog en de transportkabel. (*Met schetsen.*) Uitvoerige mededeelingen en berekeningen leiden tot het besluit, dat bij groote legers het aanvoeren van het benodigde voor de verpleging tot groote bezwaren en kosten aanleiding geeft, vooral in moeilijk terrein; dit laatste wordt opgehelderd door de beschrijving der verpleging tijdens de expeditie in Bosnië en Herzegowina. De transportkabel, waaromtrent in een aantal bijzonderheden getreden wordt, kan in veel gevallen, aanmerkelijke vereenvoudiging en besparing van kosten geven. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

De brieven over de infanterie van den Generaal Prins KRAFFT VAN HOHENLOHE-INGELFINGEN. Beschouwingen over dit werk. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Jun.)

Het nieuwe Fransche reglement betrekkelijk de exercitiën der infanterie. Beknopt overzicht van den inhoud. In de meeste opzichten houdt het geheel rekening met het standpunt der moderne tactiek. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

De infanterie-pioniers bij de manoeuvres der 8ste divisie. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Over de opleiding der infanterie in het boschgevecht. De strijd in groote bosschen kan in de practijk niet worden ontweken, de overwinning blijft in den regel aan de partij, wiens troepen het best in dezen eigenaardigen strijd zijn geoefend. De beste weg tot opleiding van een troep in het boschgevecht bestaat in de oefening in het doortrekken van groote bosschen in een bepaalde richting, hetzij in gevechtsformatie, of wel in zoodanigen vorm, dat men spoedig daarin kan overgaan. Is een ontmoeting met den vijand mogelijk, dan blijft de 1ste linie in colonne-linie op verminderden afstand. Wat den weg betreft, hierbij dient men meer op den veiligsten, dan op den kortsten te letten. Verrassingen zijn in bosschen altijd te vreezen. Het zekerste middel tot het houden van de aangegeven directie ligt in het gebruik der boussole; elke afdeling moet daarvan voorzien zijn. Van belang is het voorts om het marschtempo aanzienlijk te vertragen; het aantal der rusten wordt zooveel mogelijk beperkt, terwijl gedurende den marsch de grootst mogelijke stilte moet worden in acht genomen. In bosschen moet men steeds trachten, den vijand in het vuren voor te zijn; snelvuur is bepaald verboden; weifelen bij het op elkaar stooten is noodlottig. Voorbeelden. (Oest. M. Z., April.)

De nieuwe schietinstructie voor de Pruisische infanterie. Bespreking van dit voorschrift en vergelijking met het Oostenrijksche. (Oest. M. Z., April.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Eenige grepen in de tactiek van de cavalerie, naar aanleiding van de »Tactiek der beslissing». Uit de krijgsgeschiedenis wordt de rol van de cavalerie toegelicht. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Mai.)

Eenige beschouwingen over de africhting der remonten. (*Slot.*) (Allg. M. Z., N°. 34.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De kaderwet en de veldartillerie. De toegezegde kaderwet zal aan de veldartillerie ten goede komen en de gebreken, die haar organisatie nog aankleven, als bij tooverslag doen verdwijnen. (Sc. M., Mai.)

Onderzoek betreffende de normale marschorde van artilleriegroepen. Beschouwingen gegrond op een snelle slagvaardigheid van de artillerie, met aanhaling van tijdsopgaven, om uit de marschorde zich in linie te ontwikkelen, ontleend aan den oorlog van 1870. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Jun.)

De ruiterschool voor de veldartillerie. (*Slot.*) Programma van het onderwijs, te geven aan recruten, geoefenden en kader. Ontwerp-reglement voor de exercitiën te paard. (Rev. d'A., Jun.)

De nieuwe formatie van de Oostenrijksche artillerie. (Archiv, Band XCII, Heft 4.)

Andere meeningen over het demonteeren en het worpvuur. (Slot.) Naar aanleiding van een tweetal geschriften: *Betrachtungen über das Demontiren* en *Betrachtungen über das Wurfffeuer*, in 1883 en 1884 verschenen bij de *Vossische Buchhandlung*. (Archiv, Band XCII, Heft 4.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Het bouwen van de spoorwegbrug over de Save bij Brod in 1882-84. (*Met schetsen.*) Zeer uitvoerige mededeelingen omtrent de uitvoering van dit werk. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

Wat wij van de veldtelegraphie verwachten. (Slot.) (Jahrb. A. u. M., Juni.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De nationale verdediging in het Noorden. (*Vervolg.*) Het beleg van Soissons. (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

Herinneringen aan de expeditie naar Mexico. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Juin.)

De cavalerie der verbonden legers gedurende den veldtocht van 1813. (*Vervolg.*) (Sc. M. Mai.)

Terugtocht op Mézières, op 31 Augustus en 1 September 1870. In het werk: »Bazailles-Sedan» wordt het terugtochtsplan van Generaal DUCROT bestreden. In dit opstel wordt beweed, dat ware dat plan gevolgd, de insluiting van het leger niet zou hebben plaats gehad. (Sc. M., Mai.)

TODLEBEN en Sebastopol. (*Vervolg.*) Opgaven omtrent de verdediging van Sebastopol. (Archiv, Band XCII, Heft 4.)

De Turksche strijdkrachten in 1877-78. (Slot.) De opstelling der troepen tijdens den oorlog. De uitrusting en bewapening. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Terugblik op staat en leger, in Beieren. (Slot.) De veldtocht van 1800. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Koning FREDERIK WILHELM I van Pruisen en zijn leger. Geschiedkundige beschouwingen omtrent dien tijd. (Oest. M. Z., April.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Nieuwe vorderingen in het ontphosphoriseeren van gietijzer en staal. (Slot.) De toepassingen van de vinding van THOMAS en GILCHRIST. (Rev. d'A., Juin.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Door den Kolonel DE BANGE is een nieuw stalen kanon van 34 cM. vervaardigd, hetwelk met een buskruitlading van 180 KG. aan het 450 KG. zware projectiel een aanvangssnelheid van 600 M. meedeelt. — Tot groote ontevredenheid van het officierskorps komt het voorstel tot gelijkstelling der bezoldiging van de officieren der verschillende wapens nog niet voor op de lijst der aan de orde gestelde werkzaamheden van de Kamer. — Er is sprake van het instellen van een ereteeken ter zake van den oorlog in Tonkin; dit zou een wel verdiende belooning zijn voor de deelnemers aan dien krijg. —

De oprichting van een reserve-divisie voor het expeditionnaire korps wijst opnieuw op een bestaande leemte: het gemis van een afzonderlijk expeditionnaire leger. (Sp. M., 1 Juin.)

Veertiendaagsche kroniek. Bij de tweede lezing van het nieuwe wetsontwerp op de recruteering is het beginsel van gelijken verplichten persoonlijken dienst voor alle dienstplichtigen aangenomen; terwijl, tot groot voordeel voor het leger, het vooruitzicht bestaat, dat zij, die vóór hun in dienst treden een vonnis gehad hebben, tot afzonderlijke korpsen vereenigd zullen worden. — De Kolonel HERBINGER heeft verzocht zich voor een krijgsraad te mogen verantwoorden. In verband hiermede wordt hij door den Minister van Oorlog naar Tonkin teruggezonden. (Sp. M., 15 Juin.)

De *Spectateur militaire* in den Salon. Opsomming van de daarin tentoongestelde kunstwerken, die op militaire onderwerpen betrekking hebben. (Sp. M., 1 Juin.)

Verscheidenheden. Duitschland: Het universeel waterpas-instrument van den Luitenant-Kolonel BODE. — Engeland: Werktuig tot het maken van loopgraven. — Vereenigde Staten: Het kanon met verscheiden buskruitkamers van LYMAN HASKELL. — Italië: Buitengewone oorlogsbegrooting voor 8 jaren. — Servië: Aanneming van het nieuwe veld- en bergmaterieel. (Rev. d'A., Juin.)

Verscheidenheden. De toestel van WOLPERT ter bepaling van het koolzuurgehalte in de lucht. — Waarnemingen aangaande de temperatuur in de oostzijde van den Arlberg-tunnel. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Maart. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Verscheidenheden. Torpedo-projectielen. — Electricch licht voor oorlogsgebruik. (Archiv., Band XCII, Heft 4.)

Verscheidenheden. Het oorlogsbudget voor 1885. — ARMSTRONG in Italië. — Schietproeven bij den fabrikant LORENZ te Karlsruhe. — Bezoldiging der Fransche generaals, artillerie-officieren en manschappen der artillerie. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Verscheidenheid. Het 70-jarig bestaan van de Militaire Willemsorde in Nederland. (Allg. M. Z., N°. 37.)

Verscheidenheid. De Veldmaarschalk v. MOLTKE als ontdekker van Syrische handschriften. (Allg. M. Z., N°. 35.)

Verscheidenheid. Het in kaart brengen van Bosnië. (Allg. M. Z., N°. 38.)

Verscheidenheid. Een nieuwe afstandsmeter. (Allg. M. Z., N°. 40.)

Verscheidenheid. De Russische veroveringen in Midden-Azië. (Allg. M. Z., N°. 42.)

De Duitsche militaire taal. De Schrijver komt op tegen het overdreven gebruik van vreemde woorden in de Duitsche militaire taal. (Allg. M. Z., N°. 42—43.)

ERRATA voor N°. 6.

Bladz. 417 regel 12 v. o. staat: »rustende schutterij'', lees: »miskende schutterij''.

» 424 is het onderwerp »Andere meeningen over het demonteeren en het worpvuur'' abusievelijk onder XII in plaats van onder XI geplaatst.

De Pruisische legerorganisatie van 1860. De omstandigheden en overwegingen, die tot de reorganisatie van het leger geleid hebben. De werkzaamheden van den Minister von ROON op organisatorisch en parlementair gebied tot 1866 en verder tot aan de oprichting van het Duitsche rijksleger. (Allg. M. Z., N°. 35—38.)

II. Algemeene krijgskunst.

Militaire beschouwingen over de toekomst der infanterie-tactiek naar aanleiding van de ondervinding in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877-78. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

De torpedo-boot N°. 68 en de besturing der ballons. Beschouwingen over de diensten, die machines als in deze boot zijn aangebracht, voor de luchtvaart zouden kunnen opleveren. Bij de oplossing van het vraagstuk der luchtvaart moet de studie van de beweging der lucht tot uitgangspunt strekken. (Sp. M., 1 Juin.)

De opstelling van het bataljon in den vorm van een driehoek in den slag van Bouvines. Beschouwingen over het doel van deze opstelling, waarvan in dien slag werd gebruik gemaakt. (Sp. M., 15 Juin.)

De onderofficier en het lagere kader. (*Slot.*) De verhoudingen van den onderofficier en zijn meerderen, de woningen hun toe te wijzen enz. In een slotbeschouwing zegt de schrijver, dat zonder nieuwe wettelijke regeling af te wachten, reeds verbeteringen zijn aan te brengen. (Sc. M., Mai.)

De inzichten van NAPOLEON I over het gebruik van vestingen in den oorlog. (Mitth. A. u. G., Heft 4 u. 5.)

Handleiding ter beoordeeling van militaire grondbeginselen. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., Juni.)

De Engelsch-Russische strijd. (*Slot.*) De inwoners van Engelsch-Indië; de wegen, die een Russisch leger, bij een inval in Indië kan volgen; de vermoedelijke toestand in Indië bij een nederlaag of overwinning der Russen in den aanvang van den strijd. (Allg. M. Z., N°. 34.)

Achter de legers. Het 5de deel der »strategisch-tactische opgaven met toepassingen» bevat een uitstekende uiteenzetting van alle handelingen achter het leger. De hierop betrekkelijke onderstelling, zooals deze in het bedoelde geschrift is uitgewerkt, wordt medegedeeld. (Allg. M. Z., N°. 35—42.)

Nogmaals de Engelsch-Russische strijd en de Russische krijgsmacht in Centraal-Azië. Beschouwing over de strijdkrachten welke Rusland bij een eventueelen oorlog ten dienste staan. (Allg. M. Z., N°. 39.)

Het geloof in de Voorzienigheid en de invloed hiervan op de legeraanvoerders. Uiteenzetting van het feit, dat een zeker geloof op een Voorzienigheid een krachtige steun is, om, na alles volgens beste weten te hebben voorbereid, tot het uiterste een besluit door te zetten en tot een goeden uitslag te geraken. Met voorbeelden wordt aangetoond, hoe FREDERIK DE GROOTE, WALLENSTEIN, GUSTAAF ADOLF, NAPOLEON en andere veldheeren en ook GAMBETTA kracht geput hebben uit een vertrouwen in een Voorzienigheid. (Allg. M. Z., N°. 40—41.)

De operatielijn Alexandrië-Chartoem. Betoog dat de vrij algemeen veroordeelde, door den Engelschen opperbevelhebber WOLSELEY gekozen, operatielijn Alexandrië-Chartoem, in het onderwerpelijke geval voor hem, de eenig mogelijke was. (Oest. M. Z., April.)

III. Generale staf. Terreinleer. Opnemen van terrein. Topographie.

De afstandmeter van den Kolonel PACHKÉVITCH. Beschrijving van dit voor de veldartillerie bestemd werktuig. (Rev. d'A., Juin.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Onderzoek naar de wetten van den luchtweerstand. De wetten voor de uitstrooming van gassen worden tot grondslag genomen, voor de bepaling van den druk des dampkrings op het projectiel, en de daardoor verkregen formule toegepast op de door Kolonel HOJEL (zie *Mil. Spect.* 1883, *Bijdrage tot de ballistiek van het getrokken geschut*) verkregen uitkomsten. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Juin.)

Overzicht van de voornaamste proeven op artillerie-gebied in Oostenrijk, in 1884. De proeven hadden betrekking op: een verdeelbaar bergkanon van 7 cM.; verbeterde schokbuizen, tijdbuizen voor langen brandtijd, getrokken mortieren, bruin buskruit in Oostenrijk vervaardigd, schrootkanonnen, repeteer-geweren en revolvers. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Vergelijkende beproeving van pantserplaten van 48 cM. dikte uit de werkplaatsen van SCHNEIDER, CAMMELL en BROWN, te Spezia. De proeven namen een aanvang op 1 Oct. 1884; de platen van SCHNEIDER behaalden de overwinning, zoodat besloten is, het pantserschip *Lepanto* met platen uit diens fabriek te pantsersen. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Nieuwe proeven met het *Hebler*-geweer in Zwitserland en de compound-kogel. Mededeelingen omtrent de proeven met het kaliber 7,56 mM. en het daarbij gebezigde projectiel van LORENZ te Karlsruhe, met stalen mantel. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

Proeven op artillerie-gebied in Zwitserland, in 1884. Beknopte mededeelingen aangaande proeven met granaatkartetsen voorzien van tijdbuizen voor langen brandtijd, mijngranaten van GRÜSON, granaten met excentrische binnenruimte, verschillende buskruitsoorten, kardoezen met patroonhulzen, mortieren, schrootkanonnen, buskruit zonder zwavel enz. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Schietproeven van de fabriek van KRÜPP. De proeven, waarvan de bijzonderheden worden medegedeeld, hadden betrekking op een houwitser van 15 cM. en een mortier van 24 cM. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Het dynamiet-projectiel. Beschrijving met schets van het met dynamiet gevulde projectiel van SNIDER en van de inrichting, om ontijdige ontsteking door den schok, bij het ontbranden der lading, te voorkomen. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Het repeteer-geweer in Frankrijk. In Tonkin heeft het marine-repeteer-geweer zeer goede diensten bewezen, zoodat ook een gedeelte der expeditionnaire infanterie daarmede bewapend werd. De toekomstige bewapening zal vermoedelijk echter gevormd worden door repeteer-wapenen van hoogstens 9 of 8 mM. kaliber. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

V. Militaire administratie en intendance.

De organisatie der compagniesmagazijnen. De oprichting der compagniesmagazijnen is een belangrijke hervorming, niet alleen uit een zuiver administratief oogpunt, maar ook om de mobilisatie te bevorderen. Het komt er thans op aan, geschikte lokalen voor de magazijnen te vinden en geschikte magazijnmeesters voor het beheer te vinden. Denkbeelden worden ontwikkeld, om hierin te voorzien. (Sp. M., 1 Juin.)

De aanvoer voor de verpleging in den oorlog en de transportkabel. (*Met schetsen.*) Uitvoerige mededeelingen en berekeningen leiden tot het besluit, dat bij groote legers het aanvoeren van het benodigde voor de verpleging tot groote bezwaren en kosten aanleiding geeft, vooral in moeilijk terrein; dit laatste wordt opgehelderd door de beschrijving der verpleging tijdens de expeditie in Bosnië en Herzegowina. De transportkabel, waaromtrent in een aantal bijzonderheden getreden wordt, kan in veel gevallen, aanmerkelijke vereenvoudiging en besparing van kosten geven. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

De brieven over de infanterie van den Generaal Prins KRAFFT VAN HOHENLOHE-INGELFINGEN. Beschouwingen over dit werk. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Jun.)

Het nieuwe Fransche reglement betrekkelijk de exercitiën der infanterie. Beknopt overzicht van den inhoud. In de meeste opzichten houdt het geheel rekening met het standpunt der moderne tactiek. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

De infanterie-pioniers bij de manoeuvres der 8ste divisie. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Over de opleiding der infanterie in het boschgevecht. De strijd in groote bosschen kan in de practijk niet worden ontweken, de overwinning blijft in den regel aan de partij, wiens troepen het best in dezen eigenaardigen strijd zijn geoefend. De beste weg tot opleiding van een troep in het boschgevecht bestaat in de oefening in het doortrekken van groote bosschen in een bepaalde richting, hetzij in gevechtsformatie, of wel in zoodanigen vorm, dat men spoedig daarin kan overgaan. Is een ontmoeting met den vijand mogelijk, dan blijft de 1ste linie in colonne-linie op verminderden afstand. Wat den weg betreft, hierbij dient men meer op den veiligsten, dan op den kortsten te letten. Verrassingen zijn in bosschen altijd te vreezen. Het zekerste middel tot het houden van de aangegeven directie ligt in het gebruik der boussole; elke afdeling moet daarvan voorzien zijn. Van belang is het voorts om het marschtempo aanzienlijk te vertragen; het aantal der rusten wordt zooveel mogelijk beperkt, terwijl gedurende den marsch de grootst mogelijke stilte moet worden in acht genomen. In bosschen moet men steeds trachten, den vijand in het vuren voor te zijn; snelvuur is bepaald verboden; weifelen bij het op elkaar stooten is noodlottig. Voorbeelden. (Oest. M. Z., April.)

De nieuwe schietinstructie voor de Pruisische infanterie. Bespreking van dit voorschrift en vergelijking met het Oostenrijksche. (Oest. M. Z., April.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Eenige grepen in de tactiek van de cavalerie, naar aanleiding van de »Tactiek der beslissing». Uit de krijgsgeschiedenis wordt de rol van de cavalerie toegelicht. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Mai.)

Eenige beschouwingen over de africhting der remonten. (*Slot.*) (Allg. M. Z., N°. 34.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De kaderwet en de veldartillerie. De toegezegde kaderwet zal aan de veldartillerie ten goede komen en de gebreken, die haar organisatie nog aankleven, als bij tooverslag doen verdwijnen. (Sc. M., Mai.)

Onderzoek betreffende de normale marschorde van artilleriegroepen. Beschouwingen gegrond op een snelle slagvaardigheid van de artillerie, met aanhaling van tijdsopgaven, om uit de marschorde zich in linie te ontwikkelen, ontleend aan den oorlog van 1870. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Jun.)

De ruiterschool voor de veldartillerie. (*Slot.*) Programma van het onderwijs, te geven aan recruten, geoefenden en kader. Ontwerp-reglement voor de exercitiën te paard. (Rev. d'A., Jun.)

De nieuwe formatie van de Oostenrijksche artillerie. (Archiv, Band XCII, Heft 4.)

Andere meeningen over het demonteeren en het worpvuur. (Slot.) Naar aanleiding van een tweetal geschriften: *Betrachtungen über das Demontiren* en *Betrachtungen über das Wurfffeuer*, in 1883 en 1884 verschenen bij de *Vossische Buchhandlung*. (Archiv, Band XCII, Heft 4.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Het bouwen van de spoorwegbrug over de Save bij Brod in 1882-84. (*Met schetsen.*) Zeer uitvoerige mededeelingen omtrent de uitvoering van dit werk. (Mitth. A. u. G., Heft 5.)

Wat wij van de veldtelegraphie verwachten. (Slot.) (Jahrb. A. u. M., Juni.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De nationale verdediging in het Noorden. (*Vervolg.*) Het beleg van Soissons. (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

Herinneringen aan de expeditie naar Mexico. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Juin.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Juin.)

De cavalerie der verbonden legers gedurende den veldtocht van 1813. (*Vervolg.*) (Sc. M. Mai.)

Terugtocht op Mézières, op 31 Augustus en 1 September 1870. In het werk: »Bazailles-Sedan» wordt het terugtochtsplan van Generaal DUCROT bestreden. In dit opstel wordt beweed, dat ware dat plan gevolgd, de insluiting van het leger niet zou hebben plaats gehad. (Sc. M., Mai.)

TODLEBEN en Sebastopol. (*Vervolg.*) Opgaven omtrent de verdediging van Sebastopol. (Archiv, Band XCII, Heft 4.)

De Turksche strijdkrachten in 1877-78. (Slot.) De opstelling der troepen tijdens den oorlog. De uitrusting en bewapening. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Terugblik op staat en leger, in Beieren. (Slot.) De veldtocht van 1800. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Koning FREDERIK WILHELM I van Pruisen en zijn leger. Geschiedkundige beschouwingen omtrent dien tijd. (Oest. M. Z., April.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Nieuwe vorderingen in het ontphosphoriseeren van gietijzer en staal. (Slot.) De toepassingen van de vinding van THOMAS en GILCHRIST. (Rev. d'A., Juin.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Door den Kolonel DE BANGE is een nieuw stalen kanon van 34 cM. vervaardigd, hetwelk met een buskruitlading van 180 KG. aan het 450 KG. zware projectiel een aanvangssnelheid van 600 M. meedeelt. — Tot groote ontevredenheid van het officierskorps komt het voorstel tot gelijkstelling der bezoldiging van de officieren der verschillende wapens nog niet voor op de lijst der aan de orde gestelde werkzaamheden van de Kamer. — Er is sprake van het instellen van een ereteeken ter zake van den oorlog in Tonkin; dit zou een wel verdiende belooning zijn voor de deelnemers aan dien krijg. —

De oprichting van een reserve-divisie voor het expeditionnaire korps wijst opnieuw op een bestaande leemte: het gemis van een afzonderlijk expeditionnaire leger. (Sp. M., 1 Juin.)

Veertiendaagsche kroniek. Bij de tweede lezing van het nieuwe wetsontwerp op de recruteering is het beginsel van gelijken verplichten persoonlijken dienst voor alle dienstplichtigen aangenomen; terwijl, tot groot voordeel voor het leger, het vooruitzicht bestaat, dat zij, die vóór hun in dienst treden een vonnis gehad hebben, tot afzonderlijke korpsen vereenigd zullen worden. — De Kolonel HERBINGER heeft verzocht zich voor een krijgsraad te mogen verantwoorden. In verband hiermede wordt hij door den Minister van Oorlog naar Tonkin teruggezonden. (Sp. M., 15 Juin.)

De *Spectateur militaire* in den Salon. Opsomming van de daarin tentoongestelde kunstwerken, die op militaire onderwerpen betrekking hebben. (Sp. M., 1 Juin.)

Verscheidenheden. Duitschland: Het universeel waterpas-instrument van den Luitenant-Kolonel BODE. — Engeland: Werktuig tot het maken van loopgraven. — Vereenigde Staten: Het kanon met verscheiden buskruitkamers van LYMAN HASKELL. — Italië: Buitengewone oorlogsbegrooting voor 8 jaren. — Servië: Aanneming van het nieuwe veld- en bergmaterieel. (Rev. d'A., Juin.)

Verscheidenheden. De toestel van WOLPERT ter bepaling van het koolzuurgehalte in de lucht. — Waarnemingen aangaande de temperatuur in de oostzijde van den Arlberg-tunnel. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Maart. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Verscheidenheden. Torpedo-projectielen. — Electricch licht voor oorlogsgebruik. (Archiv., Band XCII, Heft 4.)

Verscheidenheden. Het oorlogsbudget voor 1885. — ARMSTRONG in Italië. — Schietproeven bij den fabrikant LORENZ te Karlsruhe. — Bezoldiging der Fransche generaals, artillerie-officieren en manschappen der artillerie. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Verscheidenheid. Het 70-jarig bestaan van de Militaire Willemsorde in Nederland. (Allg. M. Z., N°. 37.)

Verscheidenheid. De Veldmaarschalk v. MOLTKE als ontdekker van Syrische handschriften. (Allg. M. Z., N°. 35.)

Verscheidenheid. Het in kaart brengen van Bosnië. (Allg. M. Z., N°. 38.)

Verscheidenheid. Een nieuwe afstandsmeter. (Allg. M. Z., N°. 40.)

Verscheidenheid. De Russische veroveringen in Midden-Azië. (Allg. M. Z., N°. 42.)

De Duitsche militaire taal. De Schrijver komt op tegen het overdreven gebruik van vreemde woorden in de Duitsche militaire taal. (Allg. M. Z., N°. 42—43.)

ERRATA voor N°. 6.

Bladz. 417 regel 12 v. o. staat: »rustende schutterij'', lees: »miskende schutterij''.

» 424 is het onderwerp »Andere meeningen over het demonteeren en het wopvuur'' abusievelijk onder XII in plaats van onder XI geplaatst.
